

XX. SZÁZADI KERESZTÉNY GONDOLKODÓK

*Kegyelem
és nehézkedés*

Pilinszky János fordításai

SIMONE WEIL

Antikvárium.hu

Simone Weil:

Kegyelem és nehézkedés

Fordította:
Pilinszky János

Szerkesztette és az utószót írta:
Hafner Zoltán

A szöveget gondozta és a jegyzeteket összeállította:
Bende József és Hafner Zoltán

Szerencsétlenség és istenszeretet^[1]

A szenvedések birodalmában sajátos és kivételesen egyedülálló szerepet tölt be a szerencsétlenség. Egészen más valami, mint az egyszerű szenvedés. Megszállja és örökre megjelöli a lelket, belesütve a bélyeget, mely egyedül az övé: a rabszolgaság bélyegét. A rabszolgaság, ahogy azt a rómaiak gyakorolták, nem egyéb, mint a szerencsétlenség egyik legtisztább megjelenési formája. A régiek, kik ismerték a problémát, találóan mondták: „Azon a napon, amikor rabszolgává lesz valaki, elveszti lelke felét.”

Holott tökéletesen más valami, a szerencsétlenség mégis elválaszthatatlan a testi szenvedéstől. Magában a szenvedésben mindaz, ami nincs fizikai fájdalomhoz vagy valami hasonlóhoz kötve, legtöbbször képzelgés csupán, s helyes gondolkodással leküzdhető. Még egy szeretett lény távollétében vagy halálában is a fájdalom csökkenthetetlen része olyasvalami, mint a testi fájdalom, egyfajta léghiány, a szívre súlyosodó nyomás, egyfajta csillapíthatatlan hiány, éhség, már-már testinek számító zűrzavar, melynek oka, hogy egy energiánk, mit idáig kapcsolatunk irányított, most brutálisan magára maradt. Az olyan szenvedés, melynek magja nem csillapíthatatlan fizikai vagy azzal rokon fájdalom, közönséges romantika [,irodalom]. Nem így a megalázottság állapota, mely testi mivoltunkat is érinti; szeretnénk kibújni bőrünkéből, miközben a félelem vagy erőszak egyetlen árulkodó mozdulatot sem engedélyez számunkra.

Ezzel szemben a tisztán fizikai fájdalom sokkalta kevesebb és semmi nyomot se hagy a lélekben. Példa rá a fogfájás. Ha egyszer vége, a fájdalommal a fájdalom emléke is szertefoszlik.

Más a helyzet, ha a fizikai szenvedés nagyon hosszadalmas vagy gyakori. De az ilyen szenvedés legtöbbször nem is szenvedés már, hanem valami egészen más. Legtöbb esetben szerencsétlenség a valódi neve.

A szerencsétlenség többé-kevésbé rokon a halállal, s gyökerestől való kiszakadást jelent az életből. Jelenlétére ellenállhatatlanul figyelmeztet a fizikai fájdalom, vagy legalábbis fenyegető közelsége annak. Ha a testi kínnak még árnyéka is hiányzik, a lélek nem lehet szerencsétlen, mivel gondolatai szabadon kalandozhatnak. A gondolat irtózik a szerencsétlenségtől, s fékezhetetlenül és azonnal megfutna előle, ahogy az állat menekül a haláltól. Csakhogy a kín nem ereszti. Semmi nem veri oly biztosan bilincsbe a gondolatot itt a földön, mint a fizikai fájdalom. Persze a fizikai kínhoz kell még sorolnunk néhány nehezen megfogalmazható testi nyomorúságot is, mik lényegében azonosak a testi szenvedéssel. A testi kín állandó fenyegetettségében élni is hasonlót jelent például.

Amikor a gondolatot testi fájdalom kényszeríti, hogy figyeljen a szerencsétlenség jelenlétére, a lélekben ugyanaz játszódik le, mint amikor kivégzése előtt az elítélt órákon át kényszerülne nézni a guillotine-t, mely a fejét veszi. Emberek tíz, húsz, harminc, vagy akár ötven esztendőre képesek élni ilyen lelkiállapotban. Mi meg úgy haladunk el mellettük, hogy semmit se veszünk

észre ebből. Mert ki is lenne képes erre, hacsak maga Krisztus nem kölcsönzi neki oda a pillantását? Általában a szerencsétlenekről csak annyit veszünk észre, hogy olykor különös a viselkedésük, amit általában megszólalás kísér.

Valódi szerencsétlenségről egyedül akkor beszélhetünk, ha a végzetes csapás egy élet minden területére kiterjed, egyszerre érintve a társadalmi, a lelki és a testi vonatkozásokat. A társadalmi faktor kihagyhatatlan. Társadalmi bukás, vagy a tőle való rettegés nélkül nincs szerencsétlenség.

A szerencsétlenség és az egyéb nyomorúságok között (ha ezek a nyomorúságok mégoly hevesek, és mélyek is, de mások, mint a szigorúan vett szerencsétlenség) egyszerre van folytonosság és elválasztó-küszöb, mint a víz forrpontja esetében. Van egy határvonal, amin túl már a szerencsétlenség kezdődik, s amin innen még nem beszélhetünk szerencsétlenségről. Ez a határvonal nem egészen objektíválható; rengeteg személyes elem szólhat közbe. Ugyanaz a csapás szerencsétlenségbe taszíthat valakit, s egy másvalakit nem.

Az emberi élet nagy titka nem a szenvedés, hanem a szerencsétlenség. Hogy ártatlanokat megöltek, megkínóztak, kiűztek hazájukból, rabszolgává fokoztak, táborokba és börtönökbe zártak, nincs azon semmi csodálni való, miután akadnak bűnözők, kik e tetteket végrehajtsák. Hogy a betegség hosszas szenvedést okoz, mi végül is kioltja az életet s a halál képére változtatja, hasonlóképp nem meglepő, miután a természet mechanikus szükségszerűségek vak játékanak van alávetve. De elcsodálkoztató, hogy Isten oly hatalmat adott a szerencsétlenségnek, hogy még az ártatlanok lelkét is foglyul ejtheti és zsarnok módon megszállva tarthatja. Az esetek legtöbbszörében, akit egyszer a szerencsétlenség megjelöl, lelke felét elveszti az az ember.

Kiket szerencsétlenség sújt földre, vergődnek csak, mint a félig eltaposott bogár. Az ilyeneknek nincs többé szavuk arra, mi is történt velük. Azoknak az embereknek meg, kik velük összehalálkoznak – ha bármennyit szenvedtek is különben, de maguk sose voltak szerencsétlenek – sejtelmük sem lehet, mivel találkoztak szembe. A szerencsétlenség legmélyén valami egészen sajátos jelenség, akár a hangok, mikről semmi se adhat fogalmat egy süketnéma számára.^[2] Végül azok, kiket megcsonkított a szerencsétlenség, eleve képtelenek arra, hogy mások segítségére siessenek, s még inkább arra, hogy segítséget várjanak saját maguk számára. A szerencsétlenekkel való együttérzés ezért nyilvánvaló képtelenség. Ha mégis bekövetkezik, az sokkal meglepőbb csoda, mint a vízen való járás, a betegek meggyógyítása vagy akár egy halott feltámasztása.

Szerencsétlenség kényszerítette Krisztust, hogy kíméletért könyörögjön, hogy az embereknél keressen menedéket, hogy Atyjától elhagyottnak érezze magát. Szerencsétlenség kényszerített máskor egy igaz embert, hogy Isten ellen kiáltson. Pedig igaz volt ő, amennyire az emberi természet tökéletes lehet, vagy egy fokkal talán még tökéletesebb, amennyiben Jób – mert róla van szó – nem is annyira történelmi alak, mint inkább Krisztus előképe. „Mulat (ti. Isten) az ártatlanok szerencsétlenségén!”^[3] Ez nem szentségtörés, ez a valódi kín valódi kiáltása. Jób Könyve első lapjától az utolsóig a hitelesség töretlen csodája. A szerencsétlenség vonatkozásában mindaz, ami eltér ettől a modelltól, többé-kevésbé hazugsággal szennyes.

A szerencsétlenség távolivá teszi Istent egy időre, távolibbá, mint egy halottat, mint amennyire a fény hiányzik börtönök sötétzárkájából. Rettegés üli meg a lelket. E távollét idején nincs mit szeretnie, s ennél is iszonyúbb, hogy ha e sötétben, hol nincs mit szeretnie, a lélek valóban megszűnik szeretni, Isten távolléte véglegessé válik. Kell hát, hogy a lélek üresen és hiába is, de tovább szeressen, vagy legalább akarjon tovább szeretni, ha csak lényének végtelenül kis töredékével is. Akkor egy napon Isten maga mutatja neki meg magát, s fedi fel előtte a világ szépségét, ahogy azt Jóbbal tette. De ha a lélek megszűnik szeretni, már itt a földön a pokolnak megfelelő állapotba merül.

Innét van, hogy mindazok, kik szerencsétlenségbe taszítanak olyan embereket, kik e csapás befogadására nincsenek fölkészülve, lelküket ölik meg. Másrészt oly korban, mint a miénk, hol szerencsétlenség leskelődik mindannyiunkra, mit se ér bármi segítség, mely nem készít föl реалисан a szerencsétlenségre. S ez nem csekély dolog.

A szerencsétlenség megkeményít és kétségbe ejt, mivel tüzes vasként égeti a szerencsétlen lelkébe az önmegvetés, az önmagától való irtózás, az önmagával való meghasonlás érzését, a bűn és a mocsok ama élményét, amit a bűnösnek kellene éreznie, de nem érez, s amit logikusan a bűnnek kellene eredményeznie, de amit a bűn nem eredményez. A bűn úgy lakik a bűnös lelkében, hogy az mit se érez e megszállásból. A bűn egyedül a szerencsétlen ártatlanok lelkére nehezül. Minden úgy fest, mintha a bűnös lelkiállapot, tökéletesen függetlenül a bűntől, s a szerencsétlenséghez csatlakozna, még hozzá a szerencsétlenek ártatlanságának megfelelő súllyal.

Jób azért kiáltja oly reménytelenül világgá ártatlanságát, mert már maga se hisz benne, mivel már maga is környezete pártjára állt. Istennek kéri tanúságtételét, mivel lelkiismeretének szava már elnémult benne, s nem több halott és elvont emléknél.

Az ember testi természete közös az állatéval. A csirkék éles csőrrel vetik magukat sebesült, vérző tarajú társukra. Mechanikus jelenség ez, akár a nehézkedés. Mindaz az idegenkedés, megvetés és gyűlölet, mi a bűnnek járna ki, valójában a szerencsétlenek nyakába szakad. Kivéve ugyanis azokat, kiknek lelkük egészét Krisztus lakja, mindenki más többé-kevésbé megveti a szerencsétlenül jártakat, s legtöbbször anélkül, hogy erről csak valamit is sejtenének.

Érzékeinknek e tévtörvénye magunkra vonatkoztatva is érvényes. Mindazt a megvetést, iszonyt, gyűlöletet, mi kívülről éri, a szerencsétlen még önmaga ellen is fordítja, s azok lelke mélyéig hatolnak, hogy onnét mérgezett színükkal az egész mindenséget átfessék. A lélek mélyén élő természetfeletti szeretet, ha túlélte a csapást, képes megakadályozni ez utóbbi jelenséget, az előbbit azonban nem. Ez ugyanis lényege a szerencsétlenségnek; nélküle nincs is szerencsétlenség.

„Átkozottá lett érettünk.”^[4] Krisztusnak nem csupán keresztre vert teste, de lelke is mindenestül elátkozottá lett. Hasonlóképp minden ártatlan elátkozottnak érzi magát a szerencsétlenségben. S még azok is, kiket a szerencse változása ismét szabaddá tett, továbbra is szerencsétlennek érzik magukat, ha egyszer már túl mélyre szállott bennük a seb.

Másik hatása a szerencsétlenségnek, hogy fokról fokra cinkosává teszi a lelket, a tehetetlenség mérgét eresztve beléje. Bárkiben, aki elég hosszú ideig volt szerencsétlen, él bizonyos cinkosság tulajdon szerencsétlensége iránt. Ez a cinkosság megakadályozza őt bármilyen erőfeszítésben, amivel sorsán javíthatna, s olykor oly messzire vezet, hogy a szerencsétlen már nem is kívánja szabadulását. Belenőtt a szerencsétlenségbe, s az emberek könnyen hihetik őt megelégedettnek. Sőt mi több, e cinkosság odáig fejlődhet, hogy önmaga ellenére menekülni kényszeríti a szerencsétlent – s akár a legnevetesegebb kifogások ürügyén – mindenfajta könnyítés, mindenfajta szabadulás elől. S még az olyanban is, ki valahogy megszabadult, de a szerencsétlenség egyszer már túl mélyre hatolt belé, marad valami, ami újra és újra visszaveti őt, mintha a szerencsétlenség élősködő módjára, függetlenül vágyódással tanyázna benne. Olykor e cinkosság ellenségének érezheti a lélek minden nemes szándékát. Innét van, hogy akkor, ha a szerencsétlenségnek valami jócselekedet vet véget, a szerencsétlen könnyen érezhet gyűlöletet jótevője iránt; ez néhány megmagyarázhatatlannak tűnő vad hálátlanság oka.

Olykor aránylag könnyű kiszabadítani a szerencsétlent jelen bajából, de szinte lehetetlen egy régmúlt szerencsétlenségből. Erre egyedül Isten képes. De még Isten kegyelme se gyógyítja meg itt a földön magát a halálosan megsérült emberi természetet. Krisztus megdicsőült testén is rajta maradtak a sebek.

A szerencsétlenség létezését csak úgy fogadhatjuk el, ha távolságnak tekintjük.

Isten szeretetből és szeretetért teremtett. A világ maga is szeretet, és eszköze a szeretetnek. Isten a szeretetnek legkülönbözőbb formáit hívta életre, lényeket, kik a legkülönbözőbb távolságokból is képesek a szeretetre. De amire rajta kívül nem vállalkozhatott senki más, ő maga távolodott a legmesszebbre. Ez a véghetetlen távolság Isten és Isten között, legfőbb meg hasonlítás, fájdalom, mihez nincs hasonló, a szeretet csodája, ez volt Isten kereszthalála. Senki és semmi nem lehet távolabb Istentől, mint aki akkor „átkozottá lett érettünk”.

De épp e meg hasonlítás, ami fölött a legfőbb szeretet ver hidat, a legfőbb egységről ad hírt a mindenségen át, a csend mélyéről, mint két különálló és egybeolvadt hang, tiszta és meg hasonlott dallam. Ez maga Isten beszéde. A teremtett világ mindenestül csak ennek rezgése. Amikor az emberi zene legtisztább magaslatán átüti szívünket, ezt a beszédet halljuk ki mögüle. S amikor megtanultuk megérteni a csendet, ez a beszéd az, amit most már még világosabban kihallunk a csöndön túlról.

Akik végig megmaradnak a szeretetben, szerencsétlenségük legmélyére érve is tovább hallják e beszédet, s e pillanattól fogva lelkük nem ismer többé kételyt.

Akiket szerencsétlenség sújt, közel jutnak a kereszthez, s a lehető legnagyobb távolságra Istentől. Nem kell azt hinnünk, hogy a bűn még távolabb lenne. A bűn egyáltalán nem távolságot, hanem a szemlélet eltévelyedését, hibás tájékozódást jelent.

Igaz, létezik egy titokzatos kapcsolat e távolság s a bennünk lévő eredendő engedetlenség között. Kezdetben – tanítják nekünk – az emberiség elfordította tekintetét Istentől s elment a rossz felé, ameddig csak tehetette. Történt ez akkor, amikor még elmehetett. Mi, mi már helyünkre

vagyunk szegezve; alávetve a szükségszerűség törvényének, egyedül tekintetünk maradt szabad. Egy vak mechanizmus, mely egyáltalán nem számol a szellem senki szellemi fejlettségének fokával, hányja-veti az emberiséget s taszít egyeseket egészen a kereszt lábához. Egyedül rajtuk áll, hogy megrázkódtatásaik közepette tekintetükkel továbbra is Isten fele fordulnak vagy sem. Ami nem azt jelenti, hogy Isten gondviselése elhagyta őket. Ellenkezőleg, a gondviselés műve, hogy Isten a szükségszerűséget vak mechanizmusnak akarta.

Ha e mechanizmus nem lenne vak, egyáltalán nem volna szerencsétlenség. A szerencsétlenség mindenekelőtt névtelen, kiket megszáll, azokat megfosztja személyiségüktől és tárgyakká teszi őket. Közömbös, s e közöny hidege, fémes hidege az, mi mindenkit, akihez ér, lelke mélyéig megfagyaszt. Az ilyenek soha többé nem tudnak megmelegedni. Soha többé nem hiszik, hogy ők valakik.

A szerencsétlenség mégis tökéletesen értéktelen volna a vak véletlen e játéka nélkül. Akiket hitükért üldöznek, amíg tudják, hogy miért szenvednek, nem szerencsétlenek. Csak akkor válnak szerencsétlenné, ha a szenvedés vagy a félelem oly mértékben lepi el ítélőkéességüket, hogy elfelejtik üldöztetésük okát.

A mártírok, kik énekelve mentek az arénába a vadállatok elé, nem voltak szerencsétlenek. A szerencsétlen Krisztus volt. Ő nem úgy halt meg, mint egy mártír. Ő úgy halt meg, mint egy bűnöző, a latrok közé keveredve, csak valamivel nevetségesebben náluknál. Mivel a szerencsétlenség nevetséges is.^[5]

Semmi, egyedül a vak szükségszerűség képes az embereket a legnagyobb távolságra, közvetlenül a kereszt lábához vetni. Az emberi bűnök, mik a szerencsétlenségek java részét okozzák, részesei a vak szükségszerűségnek, miért is a bűnözők nem tudják, mit cselekszenek.

Két nagy alkalma van a barátságnak: a találkozás és az elválás. A kettő elválaszthatatlan egymástól. Mindkettő a barátságnak, ugyanannak a jónak, az egyetlen jónak a hordozója. Mivel két lény, ha egymás mellé kerül is, de nem barátok, nem beszélhetünk köztük találkozásról, s mikor viszont eltávolodnak egymástól, az se jelentheti elkülönülésüket. Búcsú és találkozás csak barátok közt lehetséges, ahogy távollét és együttlét is. Búcsú és találkozás – ugyanazt a jót hordozva magában – egyként értékesek.

Isten magát alkotva oly tökéletesen ismeri önmagát, amennyire számalmas módon mi ismerjük és tákoljuk össze a rajtunk kívül fekvő világot. De Isten mindenekelőtt szeretet, mindenekelőtt önmagát szereti. Ez a szeretet, ez a barátság Istenben magában, ez a Szentháromság. Az egyesített végtelenek között az isteni szeretet szorításában több van közelségnél; véghetetlen a közelség, vagyis már azonosság van. De a Teremtés, a Megtestesülés és a Kínszenvedés által Istenen belül véghetetlen a távolság is. Tér és idő vaskos elemként véghetetlen távolságot ver Isten és Isten közé.

A barátokban és a szeretőkben két vágy él. Az egyik: hogy úgy szerethessék egymást, hogy egyik a másikba hatolva egyetlenegy lényt alkosson azontúl. A másik: hogy úgy szerethessék egymást, hogy ha a fél földgömb állna is középük, egységük semmit se veszítsen ezáltal.

Mindaz, mit az ember hiába áhít idelelni, reális és tökéletes Istenben. Számunkra e képtelen vágyak mind valódi rendeltetésünk ismertetőjelei csupán, s egyedül akkor válnak javunkra, ha lemondunk megvalósításukról.

A szeretet Isten és Isten közt maga az Isten, s egyedül rendelkezik e kettős erénnyel: oly kapocs, mely úgy egyesít két lényt, hogy többé nem lehet megkülönböztetni őket, oly valóságosan egyet alkotnak; s oly híd, mely átívelve minden távolságon egy véghetetlen elválás fölött triumfál.

Isten egysége, hol megszűnik minden többes szám, és Isten elhagyatottsága, miben Jézus vélte magát a keresztfán, anélkül hogy megszűnt volna tökéletesen szeretni Atyját: mindkettő ugyanannak az isteni erénynek a megnyilatkozása, két formája ugyanannak a Szeretetnek, ki maga az Isten.

Isten oly alapvetően szeretet, hogy az egység – amely bizonyos értelemben az Istenség definíciója – e szeretet legközvetlenebb hatása. E véghetetlen szeretet egyesítő erejének tökéletes megfelelője a véghetetlen különállás, mit e szeretet legyőz és áthidal, s ami nem egyéb, mint maga a teremtés, kitergetve a tér és az idő teljességében, s az anyag mechanikus nyersségével brutalitásával ékelődve Krisztus és Atyja közé.

Minket embereket nyomorunk ama véghetetlenül drága privilégiummal ajándékozott meg, hogy részesei lehetünk az Atya és Fiú közé vetett távolságnak. De ez a távolság mások számára nem jelent különélést, egyedül azok számára, akik szeretnek. Azok számára, akik szeretnek, a különélés – holott fájdalmas – mégis valami jó, mert a szeretet birodalmából való. Az elhagyatott Krisztus esetsége is ilyen legfőbb jó, s nekünk nem is lehet magasabb kincsünk itt a földön, mint részesülnünk belőle. A test akadályai miatt Isten nem lehet egészen a miénk idelelni, de a szélsőséges szerencsétlenségben szinte maradéktalanul távolivá válhat. És számunkra ez a tökéletesség egyetlen földi lehetősége. Ezért egyedüli reményünk a keresztnél; „Semmi erdő nem terem ilyen fát, melynek ez a magja, ez a levele, ez a virága.”^[6]

Az univerzum, ahol lakunk, amelynek egy parcellája vagyunk, nem más, mint az isteni Szeretet által Isten és Isten közé vetett távolság, distancia. Mi csak egy pontja vagyunk e távolságnak, mit tér, idő s az anyagot kormányzó mechanizmus alkot. Mindaz, amit rossznak nevezünk, nem egyéb, mint ez a mechanizmus. Isten oly módon rendezte el, hogy ha kegyelme lelke mélyéig megvilágít s onnét egész lényében átjár egy embert, az – anélkül, hogy erőszak esne a természet törvényein – képes lesz akár a víz színén járni. Ha viszont elfordul Istentől, egyszerűen csak kiszolgáltatja magát a nehézkedés törvényének. Továbbra is úgy véli, képes választani és akarni, holott nem egyéb pusztán tárgyánál, hulló kőnél. Ha az ember közelebbről, valóban figyelmesen szemléli az embereket és emberi társadalmakat, látnivaló, hogy mindenütt, ahol hiányzik a természetfeletti világosság ereje, minden mechanikus törvényeknek engedelmessé válik, melyek éppoly vakok és éppoly kimértek, mint a szabadesés törvényei. Ezt tudni jótékony és szükséges. Azok, akiket mi bűnözőknek nevezünk, nem egyebek hulló cserepeknél, miket a szél tépdés le a tetőkről, s bíz a véletlen esésre. Egyetlen hibájuk kezdeti választásuk; ez tette cserepekké őket.

A szükségszerűség mechanizmusa áttevődik minden szintre, híven megőrizve lényegét a puszta anyagban, a növényzetben, az állatvilágban, a népekben és az egyes lelkekben. Felőlünk nézve, a mi perspektívánk szerint, tökéletesen vaknak látszik. De ha magunk fölé emeljük szívünket, a mindenség fölébe, tér és idő fölé, oda, ahol a mi Atyánk van, s onnét pillantunk vissza e mechanizmusra, az egészen másnak tűnik majd a szemünkben. Ami idáig szükségszerűség volt, innét most engedelmességnek látszik. Az anyag tökéletesen passzív, s ennél fogva tökéletesen engedelmeskedik Isten akaratának. Kiváló modell ebben számunkra. Nincs benne semmi más jelen, egyedül Isten, és ami Istennek engedelmeskedik. Tökéletes engedelmességeért az anyag megérdemli, hogy mindazok, akik szeretik mesterét, művét, az anyagot is szeressék, ahogy egy szerető férfi is el-el nézi a tút, mit asszonya forgatott, kit szeretett és aki halott már.

Hogy az anyag megérdemli szeretetünket föltétlen engedelmességeért, arra a világ szépsége hívja fel figyelmünket. A világ szépségében a nyers szükségszerűség alakul át a szeretet tárgyává. Semmi se szebb, mint a nehézkedés a tenger hullámainak szökevény ráncaiban vagy a hegyek már-már örök redőiben.

A tenger szépsége nem csökken szemünkben attól, hogy tudjuk, olykor hajók süllyednek el. Ellenkezőleg, ettől a tenger csak még szebb. Ha megváltoztatná hullámai útját, hogy megkíméljen egy-egy hajót, választással és ítélőerővel felruházott lény volna, s nem ez a minden külső hatásnak tökéletesen engedelmes folyadék. Pedig épp ez a tökéletes engedelmesség, ez a szépsége.

Minden szörnyűség, ami csak megjelenik a világban, rokona a redőknek, miket a nehézkedés nyom rá a tenger vizére. Innét a szörnyűségekben rejlő szép. Olykor egy nagy vers, mint az Iliász, egészen érzékelhetővé teszi e szépséget.

Az ember sosem szabadulhat az Istennek való engedelmességből. Egy teremtmény képtelen nem engedelmeskedni. Az ember mint értelmes lény számára egyetlen szabad választás lehetséges: vágyakozni az engedelmességre, vagy nem vágyakozni rá. Ha nem vágyódik rá, akkor is tovább engedelmeskedik szüntelenül, mint a mechanikus szükségszerűség törvényének alávetett tárgy. Ha vágyódik engedelmeskedni, szintén továbbra is a szükségszerűség foglya marad, de a régi mechanizmus fölébe egy új mechanizmus épül, a természetfölötti világ törvényei által alkotott mechanizmus. Az ilyen ember számára ettől kezdve bizonyos cselekedetek lehetetlenné válnak, mások megtörténnek általa, sőt nemegyszer szinte akarata ellenére.

Amikor úgy érezzük, hogy adott esetben az ember engedetlen volt Istennel szemben, ez igazában annyi csak, hogy egy időre megszűnt kívánni az engedelmességet. Természetesen egy ember nem ugyanazokat a cselekedeteket végzi el, amikor enged az engedelmességnek, mint amikor nem enged neki, holott e kétféle cselekedet kívülről nézve esetleg tökéletesen azonos képet mutat; akár egy növény – anélkül, hogy körülötte bármi is változnék – másképp nő a napfényen, mint a homályban. A növény nem ellenőrzi növekedését, semmiféle választása nincs benne. Mi magunk olyan növények volnánk, kiknek egyetlen választásként megadatott, hogy lombjainkat kitergessük a napfényre vagy sem.

Krisztus az anyag engedelmisségét állította elénk követendő példaként, amikor a mezők liliomairól beszélt, kik nem szőnek, nem fonnak, semmiben se fáradoznak. Ami azt jelenti, hogy nem törekszenek ilyen vagy olyan szint magukra öltetni, nincs semmiféle akaratuk, se eszközük bármit is akarni, maradéktalanul fogadják hát mindazt, amit a természetes szükségszerűség hoz számukra. Ha mégis hasonlíthatatlanul szebbnek tűnnek előttünk, mint a legdrágább kelmék, ez egyedül engedelmisségüknek köszönhető, nem pedig mintha e kelméknél gazdagabbak volnának. Igaz, a kelme is engedelmes, de az embernek és nem Istennek. Az anyag nem szép, amikor az embernek engedelmeskedik, egyedül amikor Istennek. Ha olykor az anyag egy műalkotásban csaknem olyan szépnek tűnik, mint a tengerben, a hegyekben vagy a virágokban, ez azért van, mert Isten világossága töltötte be a művészt. Hogy szépnek találjunk olyan műveket, mit Isten által meg nem világosított emberek alkottak, lelkünk mélyéig tudnunk kell, hogy ezek az emberek maguk se mások, mint anyag, ki tudta nélkül engedelmeskedik. Aki ezt jól tudja, annak szemében minden anyag, mi egészen idelent van a földön, szépnek tűnik majd. Mindabban, ami van, ami keletkezik, világosan fölismeri a szükség mechanizmusát, és megérzi a szükségszerűségben az engedelmisség véghetetlen édességét. A dolgoknak ez az engedelmissége ugyanazt a valamit biztosítja számunkra Istenre vonatkozóan, mint amit az üveg áttetsző volta a fény esetében. Amint lelkünk egészével átéljük az anyag engedelmisségét, e föltétlen engedelmisségen át már magát Istent szemléljük.

Ha fordítva tartunk egy újságot, nyomtatott betűk különös formái tűnnek szemünkbe. Ha fordítunk a lapon, s megfelelően vesszük kezünkbe, többé nem látjuk a betűket, helyettük szavakat látunk. Egy viharba került hajó utasa minden rázkódást külön-külön megél. A kapitány szél, vitorlák, kormány, hullámok és vízár közös összetevőjét figyeli egyedül.

Ahogy írni^[7] tanulunk, ahogy el kell sajátítanunk egy mesterséget, úgy kell megtanulnunk azt, hogy fölismerjük – mindenekelőtt és szinte kizárólagosan – az univerzum engedelmisségét Isten iránt. Ez a valódi tanoncídő! Mint minden inaskodás, ez is időbe és fáradságba kerül. Aki végigjárja iskoláit, az nem érez nagyobb különbséget a legkülönbélebb dolgok, a legkülönbélebb események láttán, mint amit egy írni-olvasni tudó ember érezhet egy többször megismételt mondat láttán, mit piros, kék festékkel, ilyen meg olyan betűkkel újra és újra egymás alá nyomtattak. Aki viszont nem tud olvasni, egyebet se lát maga előtt, mint sokféleséget, különözöséget. Aki tud olvasni, annak számára a külsőséges sokféleség elenyészik, mivel a mondat maga mindig ugyanaz. Aki végére ért tanoncidejének, annak számára a dolgok és az események, mindig és mindenütt, ugyanannak a véghetetlenül szelíd beszédnek, Isten beszédének a rezgései lesznek. Ez persze nem azt jelenti, hogy szenvedni se fog többé. A szenvedés színezője bizonyos eseményeknek. Egy piros tintával írt mondatban az is, aki tud olvasni, és az is, aki nem tud olvasni, egyformán meglátják a pirosat; de a piros színezésnek nincs akkora jelentősége az egyik, mint a másik számára.

Amikor egy inas megsebzí magát vagy fáradságra panaszkodik, a munkások és parasztok igen bölcsen mondják: „A mesterség hatol[t] be testébe.” Mi is, valahányszor szenvedés száll meg, joggal mondhatjuk magunknak: „Az univerzum, a mindenség, a dolgok rendje, a világ szépsége, a teremtésnek Isten iránt való engedelmissége hatolt testünkbe.” S ezt tudva, mi akadály, hogy gyengéd hálával ne álljuk a Szeretetet, ki ilyen ajándékot küldött nekünk?

Az öröm és a fájdalom egyként értékes ajándékok, mindegyiket a maga teljességében kell megízlelnünk, egyiket is, másikat is a maga tisztaságában anélkül, hogy megkísérelnénk vegyíteni őket. Az öröm által a világ szépsége lelkünkbe hatol, a fájdalommal a testünkbe. Kizárólagosan az öröm által nem válhatnánk többé Isten barátaivá, ahogy nem lehetne kapitány az, aki egyedül a kormányzás mesterségét sajátítaná el. A testnek is ki kell járnia a teljes iskolát. Viszont a testi érzékenység szintjén egyedül a fájdalom jelent kapcsolatot a világ rendjét alkotó szükségszerűséggel; mivel az öröm nem rejt magában e szükségszerűség impresszióját. Nem a testi, hanem egy másik, magasabbrendű érzékenységünk képes csak a szükségszerűt megtapasztalni a boldogságban is, de akkor is egyedül a szépség közvetítésével. Hogy azonban lényünk teljes egészében érzékennyé váljék a világ lényegében rejlő engedelmességre, s a mindenséget úgy hallgathassuk, mint Isten beszédének rezdülését, ahhoz az öröm és a fájdalom egyként elengedhetetlen. Amikor jelentkeznek, egyiket is, másikat is fönn tartás nélkül kell fogadnunk, ahogy ajtót tárunk egy szeretett lény követe előtt. Mit számít, hogy a követ udvarias vagy faragatlan, ha egyszer hírt hoz szívünknek?

De a fájdalom még nem szerencsétlenség. A szerencsétlenség túl van az isteni pedagógia határán.

Tér és idő végtelenül elválaszt bennünket Istentől. Merrefelé keressük Őt? Hogyan indulhatnánk el feléje? Ha századokon át menetelnénk, akkor is csak a földet járkálnánk körül. S ha szárnyunk nőne, akkor se tehetnénk többet. Egy lépésünk sincs fölfelé! Istennek kell lejönnie hozzánk a mindenség meredekén át.

Tér és idő végtelenén kel át Isten végtelenül végtelenebb szeretete, hogy megkeressen minket magának. Eljön, amikor itt az órája. Hatalmunkban áll befogadni vagy elutasítani közeledését. Ha nem fogadjuk, újra és újra jön, akár egy koldus, de akár egy koldus, egy napon ő se jön többé. Ha bebocsátást nyer, Isten kicsinyke magot helyez belénk és aztán elmegy. Ettől kezdve nincs többé dolga velünk, s nekünk se marad más hátra, mint hogy várjunk. Egyedül azt az igent nem szabad megtagadnunk többé, mellyel eljegyeztük magunkat vele. Ez azonban távolról se olyan könnyű föladat, mint amilyennek látszik, mivel az elvetett mag növekedése nagyon is fájdalmas bennünk. Mi több, ha egyszer befogadtuk, nem állhatjuk meg, hogy a gyomokat ne irtogassuk mellőle; de fájdalom, e dudvák tulajdon húsbunkból valók, s így kertészkedésünk inkább gyötrelmes műtéthez hasonló. De még így is, maga a mag tökéletesen önállóan nő fel bennünk. Aztán eljön a nap, amikor a lélek már valóban Istenhez tartozik, amikor már nem csupán enged a Szeretetnek, hanem maga is hatékony és valódi szeretetté válik. Ezzel eljött számára a pillanat, hogy átkelve az univerzumon elinduljon Isten felé. A lélek nem teremtményi szeretettel szeret, mint egy teremtmény. Ez a szeretet isteni benne, nem teremtett, mivel ez a szeretet, mi átvonul rajta valójában Istennek a szeretete Isten iránt. Istent egyedül Isten képes szeretni. Mi csupán arra törekedhetünk, hogy elveszítsük saját érzéseinket, átkelőhelyet hagyva az isteni szeretet számára. Ezt jelenti az önmagunkról való lemondás. Nem is teremtettünk egyébre, mint erre a lemondásra.

Az isteni Szeretet átkelt a tér és idő végtelenjén, hogy Istentől eljusson hozzánk. De hogy tehetné meg visszafele az utat, fordított irányban, egy véges teremtményből elindulva? Miután az isteni Szeretet belénk helyezett magja megnőtt és fává terebélyesedett, hogyan tudnánk mi, kik

hordozói vagyunk, visszavinni eredete helyére, fordítva megtenni az utat, mit Isten felénk tett a véghetetlen távolságon át?

Lehetetlennek tűnő feladat, mégis van rá segítségünk.^[8] Jól tudjuk, mi az eszköze. Hasonlóságából könnyen kitalálhatjuk, miféle fa is az, mi felnőtt bennünk, mi is ama legszebbik fa, melyen az ég madarai megpihennek. Tudjuk, minden fák közül melyik a legszebb. „Erdő nem terem hozzá hasonlót.” Valamivel a bitónál is iszonyúbb alkalmatosság: íme a fák legszebbike. Ez az a fa, melynek magját Isten belénk helyezte anélkül, hogy tudtuk volna, miféle mag is az. Ha tudtuk volna, első perctől nem mondtunk volna igent. Ez az a fa, amely felnőtt és kiirthatatlan gyökereket eresztett bennünk. Csupán árulással dönthetjük ki már a helyéből.

Amikor kalapáccsal rácsapunk egy szeg fejére, a széles szegfejtől mért csapás teljes ereje a szög végébe szalad, s ott egyetlen pontba tömörül, anélkül, hogy bármi is elveszne az ütésből. Ha a kalapács és a szög feje végtelenül nagy volna, mindez akkor is hasonlóképp játszódna le. A szög feje a rámért végtelen ütest arra a pontra továbbítaná, melyre hegyével ráhelyeztük.

Ez a szeg – (testi kínból, lelki nyomorúságból és társadalmi bukásból) – maga a végső szerencsétlenség. Hegyével pontosan rajta áll a lélek középpontján, s a szög feje nem más, mint az idő és tér végtelenjében szétszórt szükségszerűségek summája.

A szerencsétlenség az isteni technika csodája. Egyszerű és fölfoghatatlan eljárás, mely képes a vak erők minden súlyát és hidegét egy véges teremtmény lelkébe gyűjteni. A végtelen távolság, mely Istent teremtesétől elválasztja, egyetlen pontba tömörül, hogy átüsse a lélek közepét.

Akivel ez történik, annak semmi része nem lehet a műveletben. Vergődik csak, mint az elevenen tűhegyre szúrt pillangó. De kínjain át továbbra is akarhat szeretni, [...] mivel a legnagyobb fájdalom se érintheti a léleknek ama pontját, mely szeretetének irányt szab.^[9]

Egyedül azt kell tudni, hogy a szeretet a lélek irányulása és nem állapota. Aki ezt nem tudja, kétségbeeshet a szerencsétlenség első érintésére.

Aki azonban szeretetével Isten felé fordulva marad, azt a lelkét átjáró szerencsétlenség odaszegzi magának az univerzumnak a közepére. Ez a világ valódi közepe, mely nincs középén, mert kívül van téren és időn, mivel maga az Isten. Egy más dimenzió szerint, mely nem tartozik a térhez, se az időhöz, ez a szeg rést üt a teremtesen, az elsötétült ernyőn keresztül, mely a lelket Istentől elválasztja.

E csodálatos dimenzió segítségével a lélek, anélkül, hogy megválna a helytől és a pillanattól, melyben teste vesztegel, átkelhet a tér és idő rengetegén, s eljuthat Isten közelébe.

Ott leli magát a teremtes és a Teremtő érintkezési pontján, ami nem más, mint találkozóhelye a kereszt két ágának.

Szent Pál feltehetően ilyenfélére gondolt, amikor azt mondotta: „Eresszetek gyökeret a szeretetben avégből, hogy fölfoghassátok, mit jelent szélesség, hosszúság, magasság és mélység, s hogy megismerhessétek azt, ami mindezek ismeretét fölülmúlja, Krisztus szeretetét.”^[10]

Ami személyes, és ami szent^[11]

„Te nem érdekelsz engem.” Olyan beszéd ez, amit senki ember nem intézhet egy másik emberhez anélkül, hogy kegyetlenséget ne követne el, és sebet ne ejtene az igazságon.

„A te személyed nem érdekel engem.” Ez a kifejezés viszont helyet kaphat két közeli barát heves szóváltásában, anélkül, hogy megsértené azt, ami barátságukban a legérzékenyebb.

Hasonlóképp megalázkodás nélkül mondhatjuk: „Az én személyem nem számít”, de nem azt, hogy: „Én nem számítok.”

Ez a rövid bizonyítéka, hogy az a mai filozófia, amit perszonalizmus néven ismerünk, téves. Következésképp azon a területen, ahol téves a szóhasználat, rendkívül nehéz, hogy maga a gondolat el ne tévedjen.

Minden emberben van valami szent. De ez nem a személye. Nem is maga az emberi személyiség. Hanem egyszerűen maga az ember. Úgy, ahogy van.

Egy járókelő az utcán; karja hosszú, szeme kék, gondolatai ismeretlenek, de lehetnek akár a leghétköznapibbak.

Számomra nem a személyisége, nem is a benne megjelenő személyiség az, ami szent. Hanem ő maga. Teljes egészében. Szeme, karja, gondolatai – az egész ember. Semmit belőle meg nem sérthetek anélkül, hogy véghetetlen lelkiismeret-furdalásaim ne támadnának.

Ha egyedül személyisége lenne szent a számomra, nyugodt szívvel kivájhatnám a szemét. Vakon is épp annyira személy maradna, mint azelőtt. Személyiségét nem csorbítanám. Egyedül a látását semmisíteném meg.

Lehetetlen meghatározni az emberi személyiség tiszteletben tartását. Nem csupán szavakba foglalni lehetetlen. Számos világító eszmével vagyunk így. De ezt a fogalmunkat mint fogalmat se tehetjük magunkévá; maga a némán működő gondolat sem tudja megragadni, körülhatárolni.

Márpedig a közerkölcs számára olyan fogalmat adni törvényül, mit se meghatározni, se megragadni nem lehet, annyit tesz, mint szabad utat nyitni bárminemű zsarnokság számára.

A jog fogalma, mit 1789-ben röptettek világgá, hasonlóképp belső elégtelensége miatt volt képtelen teljesíteni a belévetett bizalmat.

Két elégtelen fogalom ötvözete, mint amilyen az „emberi személyiség jogai” – természetesen így, egybeötvözötten se visz messzebbre.

Valójában mi akadályoz hát meg abban, hogy kivájjam egy ember szemét – ha egyszer módomban áll és örömet lelem benne?

Holott teljes egészében szent előttem, mégse az minden vonatkozásában, minden fokozatában. Attól még épp nem szent, mert hosszúnak találom karját, [kéknek a szemét] vagy talán köznapinak vélem a gondolkodásmódját. Ha herceg, nem attól szent, hogy herceg. Ha rongyszedő, nem azért, mert rongyszedő. Mindebben semmi, de semmi sincs, ami ráemelt kezemet visszatarthatná.

Az, ami kezemet visszatarthatná, egyedül az, hogy tudom, ha valaki kivájná a szemét, lelkéig hasítana a gond, hogy rosszat tettek vele.

Él a gyerekkor kezdetétől, a bölcsőtől a sírig valami az emberi szív mélyén, ami minden elkövetett és elszenvedett bűn, s megtapasztalt és megrögzött rossz ellenére, változatlanul elvárja, hogy jót tegyenek vele és ne rosszat. És ez az a valami, ami mindenekfelett szent minden egyes emberben.

A jó egyedüli forrása a szentnek. Semmi se szent, ami nem jó, vagy ne volna kapcsolatos a jóval.

De ez a mély, gyermeki része a szívnek, mely mindig valami jóra vár, semmiben se játszik közös szerepet azzal, amit követelőzésnek nevezünk. A kisfiú, amikor féltékenyen lesi, nem kapott-e bátyja nálánál nagyobb darabka süteményt – lelke tökéletesen más, sokkalta felületesebb sugallatának esik áldozatául. Az igazság szónak két nagyon különböző jelentése van, mik a lélek két különböző részéhez, sugallatához igazodnak. Egyedül az első a fontos.

Valahányszor föltör egy emberi szív mélyéről a gyermeki panasz – mit maga Krisztus sem tudott visszatartani: „Miért cselekesznek rosszat velem?” –, bizonyos, hogy igazságtalanság történt. Mivel ha a panasz – ahogy az gyakran megesik – egyszerűen félreértésből ered, ilyen esetekben a felvilágosítás elégtelenségében rejlik az igazságtalanság.

Azok, akik másokból ilyen kiáltást kényszerítenek ki, jellemük és az adott pillanat szerint más és más kísértésnek engednek. Egyesek bizonyos percekben örömet lelik e jajkiáltásban. Sokan mások nem is tudják, hogy elhangzott. Mivel ez a kiáltás csendes, és egyedül a szív rejtekében visszhangzik szüntelenül.

A két lelkiállapot közt szorosabb a rokonság, mint azt látszatra gondolnánk. A második az elsőnek csak enyhébb változata; olyan bűn, aminek elkövetésében a „tudatlanság” elemét szívesen vállaljuk, mert hízog, és maga se mentes a gyönyörtől. Akaratunk számára ugyanis nincs más korlát, mint az anyag szükségszerű korlátai és a többi ember léte körülöttünk. Minden képzeletbeli kitágítása e korlátoknak gyönyört okoz, és így örömmel leljük mindabban, mi feledtet velünk határaink realitását. Innét, hogy minden fölfordulás, háború és polgárháború, mi az embereket megfosztja létük valóságától és báboknak hazudja őket, mért lehet oly részegítő? Ugyanazért, amiért a rabszolgaság kedves a rabszolgatartó szemében.

Azoknál, akik túl sok csapást szenvedtek el – mint amilyenek a rabszolgák voltak –, a szív ama része, melynek a rosszra meglepetten kellene fölkiáltania, legtöbbször halottnak bizonyul. Halott, de soha se egészen. Csupán kiáltani nem tud már. Megrekedt a süket és szakadatlan nyöszörgés állapotában.

De még azoknak a kiáltása, kikben e képesség töretlenül megmaradt, azoknak a kiáltása se jut el, se kívül, se belül a folyamatosan megfogalmazott beszédig. Legtöbbször minden efféle szó eleve kudarcra van ítélve.

Ez annál inkább kikerülhetetlen, mivel azok, akik legtöbbször tapasztalják, hogy rosszat követek el ellenük, nem mások, mint épp azok, akik legkevésbé tudnak beszélni. Alig van gyötrelmesebb valami, mint a büntetőtörvényszék előtt látni egy szerencsétlent, ahogy összevissza dadog, miközben a bíró elegáns mozdulatokban, finoman évődik vele.

A közvélemény szabadságában, intelligenciánk kivételével valamennyi képességünk közül igazában egyedül szívünknek ama része érdekelt, mely a rossz ellen kiált. De mivel e kiáltás legtöbbször egyáltalán nem lel szavakra, a szabadság alig jelent valamit számára. Ezért a köznevelésnek kellene eleve olyannak lennie, hogy lehetőség szerint minél több kifejezési eszközzel siessen a segítségére. Oly kormányzat kellene továbbá, mit a közvélemény szóhoz juttatásában nem is annyira a szabadság biztosítása, mint inkább egyféle csendes és figyelő atmoszféra jellemezne, melyben még e gyenge és ügyetlen kiáltás is hallhatóvá válna. S végezetül olyan intézményekre lenne szükségünk, hol olyan emberek jutnának szerephez, kik vágnak arra, hogy meghallják és megértsék e kiáltást.

Világos, hogy egy olyan párt, mely az uralomra jutás vagy a kormányzóhatalom megőrzésének gondjában él, e kiáltásból csupán a lármát hallja ki. Reagálása attól függ, hogy e láрма erősíti vagy gyengíti saját propagandája zaját. De egyik esetben se lesz képes arra, hogy jövőbe látó és gyengéd figyelemmel kihallja és fölismerje e zajok rejtett jelentését.

Valamivel enyhébb fokon, de érvényes ez a többi szervezetre is, miket megfertőztek és utánzásra csábítottak a pártok – (azzal, hogy pártharcuk szinte az egész közéletet dominálja) –

minden szervezetre érvényes, beleértve például a szindikátusokat, vagy magukat az egyházakat is.

Értsük meg, hogy a pártok és hasonló szervezetek tökéletesen idegenül állnak a szellem gondjaival szemben.

Amikor a gondolatszabadság a különböző szervezetek propagandaszabadságát jelenti, a lélek ama része, mely egyedül érdemel szabadságot, nem juthat szóhoz. Vagy ha igen, alig hangosabban, mint a totalitárius rendszerekben.

Nos, ez a helyzet abban a demokráciában, ahol a pártok erőjátéka szabályozza a hatalom megoszlását, vagyis abban a rendben, amelyben mi, franciák élünk, s amit mai napig demokráciának nevezünk. Mivel hogy nem ismerünk másfélét. Helyébe valami jobbat kellene hát kitalálnunk.

Ha ily módon a fenti kritériumot bármelyik más intézményünkre alkalmazzuk is, az eredmény mindig ugyanaz lesz.

A személyiség nem szolgálhat számunkra kellő eligazításul. A riadt kiáltás, mit a lélek mélyéről a ránk mért rossz csal elő, sose személyes jellegű. Ilyen kiáltást sose fakaszthat a személyünket vagy személyes vágyainkat érintő csapás. Ezt a kiáltást mindig valamiféle igazságtalanság szüli a fájdalom segédletével. S e kiáltás – Krisztusnál éppúgy, mint a legutolsó ember esetében – lényege szerint mindig személytelen tiltakozás.

Hangzanak el persze személyes természetű panaszok is, de ezek nem sokat érnek; az ilyen panaszok sose abból fakadnak, hogy valami szentet ért volna sérelem.

*

Az, ami szent, távolról se a személyünk, hanem épp az, ami emberi lényünkben személytelen.

Mindaz, ami személytelen az emberben, szent. És egyedül az szent.^[12]

Korunkban, amikor az írók és tudósok oly illetéktelenül bitorolják a papság helyét, a közönség – oly örömmel, mi semmiképp se indokolt – úgy véli, hogy a művészi és tudományos tehetség szent. Ezt a nézetet szélkében-hosszában nyilvánvalónak látják, holott távolról sem az. Amikor pedig ezt meg is kellene indokolni, hiedelmüket azzal igazolják, hogy a művészi és tudományos sikerek az emberi személyiség legmagasabb rendű formáinak kibontakozása.

És legtöbbször nem is több ennél. Ilyen esetben könnyű fölmérni, mit ér, s azt is, hogy mit nyújt.

Oly attitűdökkel ajándékoz meg bennünket az étellel szemben, amelyet Blake rettenetes mondata képvisel: „Jobb egy kisdetet megfojtani a bölcsőjében, mint egy kielégítetlen vágyat

őrizgetnünk magunkban.” Vagy olyanokkal, mint amilyen az „action gratuite”-féle elgondolást szülte.^[13] Ez eredményezte az olyan tudományt is, hol helyet kap mindenfajta norma, kritérium és érték, az igazság kivételével.

A gregorián ének, a román templom, az Iliász, a geometria fölfedezése sose szolgált alapul semmiféle kibontakozásra azon lények számára, akiken át e „dolgok” felszínre törtek, hogy máig elérjenek hozzánk.

A tudomány, a művészet, az irodalom, a filozófia, amikor csupán a személyiség kivirágzási formái, a szellem oly birodalmát lakják, ahol a dicsőséges és szembetűnő sikerek születnek, mik évezredek át éltetik alkotóik nevét. De e szellemi birodalom felett, messze fölötte, áthidalhatatlanul magasabban, létezik egy másik tartomány, az, ahova az egészen elsőrendű dolgok tartoznak, azok, amik lényegük szerint névtelenek.

Azoknak a neve, kik idáig eljutottak, tiszta véletlen, hogy fönmarad- e vagy sem; de ha fönmarad is, ők maguk valamiféle névtelenségben élnek már. Személyiségük levált róluk.

A szépség és igazság valódi otthona a névtelen és személytelen dolgok birodalma. Szent hely ez. A másik szellemi tartomány viszont sose az, vagy ha mégis annak tűnne, csak úgy, ahogy szent egy színfolt, ami egy festő vásznán az áldozati ostyát ábrázolja.

A tudományban az igazság a szent. A művészetben a szépség. Szépség és igazság pedig mindig személytelen. Ez túlon túl nyilvánvaló.

Ha egy kisfiú összeadást végez, és téved, e tévedés magán viseli a kisfiú személyének bélyegét. Ha azonban föladatát tökéletesen megfelelő módon végzi el, személye semmiféle sajátos nyomot nem hagy a műveleten.

A tökéletesség személytelen. A bennünk lévő személyes azonos a bennünk lévő bűnnel és tévedéssel. A misztikusok minden erőfeszítése arra irányult, hogy lelkükből száműzzék mindazt, ami azt mondja „én”.

De a léleknek ama része, mely azt mondja „mi”, még sokkalta veszedelmesebb.

*

Az út a személytelenbe egyedül a kivételes figyelem útja lehet; s e figyelem egyedül a magányban születhet meg. Nem csupán a valóságos magány értendő itt, hanem az erkölcsi magány is. Valódi figyelem sose születik meg azokban, kik saját maguk, mint a kollektivitás egyik tagját tekintik saját magukat, mint egyik tagját, részét bármiféle „mi”-nek.

Az embereknek a kollektivitásban nincs közük a személytelenhez, annak legkezdetlegesebb formáihoz sem. Egy sereg ember – mint csoport – a legegyszerűbb összeadásra is képtelen. Összeadásra csak olyan szellem képes, aki legalább egy pillanatra elfelejti, hogy bárki más szellem létezik.

A személyes ellentéte a személytelennek, de van átjárás az egyikből a másikba. A kollektívból azonban nem vezet út a személytelenbe. A tömegnek előbb külön-külön személyekre kell oszolnia, hogy a személytelenbe való eljutás lehetségessé váljék.

Egyedül ebben az értelemben, a személy inkább részese a szentnek, mint a kollektivitás.

De a kollektivitás nemcsak hogy idegen a szenttől, de – hamis utánzatát nyújtva – könnyen tévedésbe is sodorhat.

A tévedésnek, mi szent jelleget tulajdonít a kollektivitásnak, bálványimádás a neve; ez minden országban és minden időben a legelterjedtebb bűne az emberiségnek. Az viszont, akinek szemében egyedül az emberi személyiség kibontakozása számít, a szentnek még jelentését is elvesztette. Nehéz megmondani, a két tévedés közül melyik a rosszabb. Gyakran ugyanabban a lélekben keveredhet mind a kettő ilyen vagy amolyan adagolásban. Viszont: az utóbbi tévedés mindig jóval kevesebb energiával rendelkezik és tartósnak se olyan tartós, mint az első.

Innét ítélve, az 1940-es Németország és az 1940-es Franciaország harca lényegében nem a barbárság és a civilizáció, nem is a jó és a rossz, hanem a fentebb említett két tévedés közt lejátszódó háború volt. Hogy az előbbi győzött, épp nem meglepő; az előbbi eleve a leghatalmasabb erejű.

A személynek a hatalommal szemben való alárendeltsége egyáltalán nem botrány; ez a mechanikus erők rendjének egyszerű megnyilvánulása csupán amilyen a gramm szerepe a kilogramméban egy mérleg serpenyőjén. A személy mindig alá van vetve a kollektivitás túlsúlyának, s alá van vetve természetesen abban is, mit a „személyiség kibontakozásának” szokásos nevezni.

Például: az írók és művészek a leghajlamosabbak, hogy művészetüket személyiségük kibontakozásának tekintsék – holott épp ez a valami van leginkább kiszolgáltatva a közízlésnek. Victor Hugo semmi akadályra nem lelt ama törekvéseben, hogy önmaga kultuszát egybehangolja „a nép visszhangja” szerepkörével. Wilde, Gide vagy a szürrealisták példája még világosabb. A tudósok, hasonló szinten, ugyancsak a divat rabszolgái, ami a tudományban legalább olyan hatalmas úr, mint a kalapszalonnak világában. A specialisták közvéleménye korlátlanul diktál valamennyiüknek.

Mivel a személy – ténylegesen, a dolgok természete szerint alá van vetve a kollektívnek – természetes jogról sem beszélhetünk rávonatkozólag.

Teljesen helytálló a megállapítás, hogy az antik világ nem ismerte a személy tiszteletben tartásának fogalmát. Túl világosan gondolkodott, semhogy ilyen zavaros elképzelésekre juthatott volna.

Az emberi lét nem térhet ki a kollektív vonzása elől, csak ha a személyes fölébe emelkedik, hogy a személytelenbe hatoljon. Ekkor föltűnik valami benne – egy parcella a lelkében –, ami

fölött a kollektívnek már nincs többé hatalma. Ha pedig gyökeret is tud eresztetni a személytelen jóban, vagyis erőt tud meríteni belőle, oly állapotba kerül, hogy valahányszor kötelességének érzi, anélkül, hogy egy másik kollektivitásra kéne támaszkodnia, szembeszegezhet bármiféle kollektivitással egyféle magasrendű erőt, mely jóllehet kicsiny, de reális.

Vannak alkalmak, amikor egy véghetetlenül kis erő döntő. Egy kollektivitás véghetetlenül erősebb, mint egy ember egymaga; de minden kollektivitásnak szüksége van olyan műveletekre – az összeadás elemi példa rá –, miket csak az egyes ember szelleme végezhet el, a belső magány állapotában.

Ez a szükséglet szolgáltathatja a lehetőséget arra, hogy a személytelen befolyásolja a kollektivitást, csak meg kellene találni a hasznos módját.

Mindenki, aki egyszer eljutott a személytelenbe, azontúl minden egyes ember iránt felelősnek érzi magát. Felelősnek, de nem azért, ami személyes bennük, hanem azért, hogy segítse bennük mindazt, ami személyiségük befed: a törékeny átjáró utakat, lehetőségeket a személytelenbe.

Csak akik a felelősségben idáig eljutottak, az emberi élet szentségéről egyedül azok számára van először értelme bármi beszédnek. Mivelhogy az ilyenféle fölhívás életre keljen, szükséges, hogy olyanokhoz szóljon, akik meg is érthetik azt. [...]^[14]

Mi több, a legnagyobb veszély nem is az, hogy a tömeg elnyomja a személyt, hanem hogy a személy veti bele magát a tömegbe, merül alá benne. Vagy az előbbi veszély nem is volna más, mint csalékony és látszólagos fordítottja az utóbbinak?

Amennyire hasztalan a tömegnek fölemlegetni, hogy a személyiség szent, éppoly hasztalan magának a személynek azt mondani, hogy szent. Ezt nem tudja elhinni magáról, mivel egyszerűen nem érzi annak magát. Ami pedig megakadályozza abban, hogy szentnek érezhesse magát, annak egyetlen oka, hogy valóban nem az.

Ha ennek ellenére vannak olyanok, kiknek tudata mást sugall, akikben tulajdon személyük a szentség bizonyos érzését kelti, amit aztán – általánosítással – mindenki másra jellemzőnek gondolnak, az ilyen emberek kettős illúzióban élnek.

Az, amit éreznek, az nem az autentikusan szentnek élménye, hanem annak hamis utánzata, oly hamisítvány, amit a kollektivitás produkál bennük. Hogy saját személyükben tapasztalhatják meg, az egyedül azért van, mert személyük a közmegebecsülés révén alapjában érdekelt a köz tekintélyében.

Úgy csak tévedésből hihetik azt is, hogy képesek önmaguk általánosítására. Jóllehet, ez a téves általánosítás közös óhajból ered, sose válhat oly értékűvé, hogy az ily emberek szemében a névtelen emberi massa valóságosan megszűnne névtelen emberi massa lenni. De hogy erről számot is adhatnának maguknak, arra – valódi kapcsolat híján – nagyon nehezen nyílik alkalom.

Az emberben élő személy szorongó valami; fázik, szaladva keres menedéket. Mindezt nem tudják azok, kiket – hacsak várományosai is – gondosan óv a társadalmi megbecsülés melege.

Ezért születhetett és terjedhetett el a perszonalista filozófia nem a nép körében, de az írók világában, kik foglalkozásuk szerint birtokosai vagy legalábbis várományosai a hírnek és dicsőségnek.

Személy és kollektivitás közt egyetlen igaz kapcsolat létezhet: az, amelyik képes elhárítani az akadályokat a lélek személytelen részének csodálatos kicsírázása és felnövekedése útjából.

Ezért szükséges, hogy egyfelől bizonyos távolság, szabadon felhasználható idő, csend és magány vegyen körül minden egyes személyt, hogy fokról fokra lehetségessé váljék számára a mind magasabb rendű figyelemig való eljutás. Ugyanakkor – másfelől – szüksége van minden egyes személynek, hogy melegségben éljen, nehogy az aggodás arra kényszerítse, hogy a kollektívba vesse magát.

*

Ha ilyen a jó, úgy tűnik, nehéz messzebbre elmenni a rosszban, mint amennyire a modern társadalom elment, ha mindjárt demokratikusnak hívják is. Mellesleg, egy modern üzemet nem sok választ el a rettenetes határtól. Itt minden egyes emberi lény idegen akaratok örökös zaklatásában, gyötrelmében él, s ugyanakkor a lélek állandó hidegben, aggodalomban, elhagyatottságban. Az embernek meleg csend kell és jeges tumultust adnak neki.

A fizikai munka, jóllehet terhes, önmagában véve egyáltalán nem lealacsonyító. Nem művészet; nem tudomány; valami más, aminek értéke azonban tökéletesen egyenrangú a művészetével és tudományával. Mivel hasonlóképp hozzásegíthet a személytelen figyelemhez.

Kivágni az ifjú Watteau szemét, a taposómalomba fogni őt, nem lehetett volna nagyobb bűn, mint futószalag mellé állítani és darabbérben dolgoztatni egy legénykét, akiben ugyanennek a munkának hivatásrangú meghívása él. Egyetlen különbség köztük, hogy a kisfiú hivatása ezentúl már felismerhetetlen.

Jóllehet más módon, de pontosan oly mértékben, mint a művészet vagy a tudomány, a fizikai munka is érintkezésben áll a mindenség szépségével, igazságával, realitásával és az örök bölcsességgel, mely a dolgok rendjét kiszabta.

A munkát lealacsonyítani ezért éppúgy szentségtörés, ahogy szentségtörés lábbal taposni a szentostyát.

Ha a munkások ezt fölismernék, s ha megéreznék, hogy aminek áldozatai, ugyanannak bűnrészes elkövetői is, ellenállásuk egészen más lendületet kapna, mint amivel személyük és jogaik tudata táplálja követeléseiket. Akkor követelések helyett, vadul és elkeseredetten, egész lényük kelne fel, ahogy egy fiatal lány tiltakozik egész lényével, hogy akarata ellenére

nyilvánosházba kényszerítsék; s ugyanakkor a szív mélyéről fölszakadt első reménykiáltás lenne e fölkelés.

Ez az érzés mindannyiukban ott él, de oly formátlanul, hogy maguk sem tudják fölismerni. A beszéd professzionistái meg tökéletesen alkalmatlanok arra, hogy megfelelő szavakkal szolgáljanak nekik.

Amikor saját sorsukról intéznek beszédet hozzájuk, általában bérezésük kérdése a legszokásosabb téma. És ők, terheiktől fáradtan, oly állapotban, amiben a legkisebb figyelem erőfeszítése is már fájdalmat okoz, megkönnyebbülten veszik tudomásul a számok könnyű világosságát.

S így közben elfelejtik, hogy az, ami fölött az alku folyik, s ami fölött maguk is panaszkodnak, hogy áron alul kell elkótyavetyélniök, mert nem adják meg érte a jogos bért, hogy az az áru – tulajdon lelkük.

Képzeljük el, hogy az ördög épp megvenni készül egy szerencsétlen lelkét, s akkor valaki megszánya a szerencsétlent, beleszól az alkuba s ezzel fordul az ördöghöz: „Szégyenletes, hogy csak ennyit ígér; a portéka legalább a dupláját éri.”

E sötét tréfa híven példázza azt a szerepet, mit a munkásmozgalom játszott – szindikátusaival, pártjaival, baloldali entellektüeljeivel. És ez a kereskedő szellem burkoltan már benne volt a jog fogalmában, mit 1789 emberei meggondolatlanul kiáltványuk centrumába helyeztek, hogy beleharsogják a meghívott új világ arcába. Amivel előre le is rombolták annak minden eljövendő értékét.

*

A jog fogalma kapcsolatos az osztozkodás, a csere, a mennyiség fogalmával. Van benne valami a kereskedésből; hanghordozásában a követelőzésből. S ahol egyszer ez a hang megjelent, ott – a háttérben – az erő is mindig készenlétben áll. Nélküle e hang nevetséges.

Számos fogalom létezik ugyanebben a kategóriában, mik lényegük szerint tökéletesen idegenek a természetfölöttitől, de kevéssel mégis fölötte állnak a nyers erőszaknak. Valamennyien – hogy Platon szavait idézzük – kapcsolatosak a kollektív vadállat erkölcsével, amikor e vad még magán viseli annak az idomításnak nyomait, mit a természetfeletti kegyelem fejt ki rajta. Amikor viszont ezek az erkölcsök többé nem kapnak lényeges megújulást a kegyelem folytonosan megújuló munkájából, amikor ezek az erkölcsök pusztá maradványok, gyökértelen túlélők csupán, szükségszerűen játékszereivé válnak a vadállat szeszélyének.

A jog, a személy, a demokrácia fogalma ebbe a kategóriába tartoznak. Bernanosnak volt ereje észrevenni, hogy a demokrácia semmi védelmet se nyújt a diktátorokkal szemben. A személy természete szerint alá van vetve a kollektivitásnak. A jog természete szerint függvénye az erőnek. Azok a tévedések és hazugságok, mik ezt elleplezik, rendkívül veszélyesek, mivel meggátolják, hogy segítségül folyamodjunk ahhoz, ami kívül esik az erőszakon és védelmet

nyújt ellene; vagyis ahhoz a másik erőhöz, mit a szellem napvilága jelent. A növényekben a nehézkedő anyag nem tud fölemelkedni a nehézkedés ellen, egyedül a nap erejéből, mit a levelek zöldje foglyul ejt, hogy nedveikben működjék tovább. Míg a nehézkedés és a halál lassan, de biztosan megkaparintják a napvilágtól megfosztott palántát [la plante].

A fentebbi hazugságok közé tartozik a természetes jogról szóló, mit a materialista XVIII. század indított útjára. Nem Rousseau, ki világos, erős és valóban keresztény ihletésű szellem volt, hanem Diderot és az enciklopédisták.

A jog fogalmát meg Rómától örököltük és – mint mindaz, amit az antik Rómától kaptunk, ki nem más, mint a káromlás neveivel borított asszony, kiről az Apokalipszis beszél^[15] – ez az öröksége is pogány és megkeresztelhetetlen. A rómaiak, kik megértették, akár Hitler, hogy az erő hatásában csak úgy teljes, ha valamiféle ideába öltöztetik, a jog fogalmát használták fel erre. Amire az kiválóan alkalmas is. Hogy lehet hát, hogy a mai Németországot azzal vádolják, hogy megveti? Pedig az unalomig élt vele proletárállamnak kijáró követeléseiben. Az persze igaz, hogy az általa leigázottak számára nem ismer más jogot, mint az engedelmességét. Ahogy azt az antik Róma is tette.

Dicsőíteni az antik Rómát, hogy tőle örököltük a jog fogalmát, valóban fölháborító. Mivel ha közelebbről megvizsgáljuk, mi is volt náluk bölcsőjében e fogalom, hogy megítélhessük, miféle örökséggel is van dolgunk, látni fogjuk, hogy a tulajdont ők a használat és a visszaélés jogával definiálták. Valójában pedig azok a dolgok, amikkel a tulajdonosnak joga volt élni és visszaélni, túlsúlyban emberi lények voltak.

A görögök nem ismerték a jog fogalmát. Még szavuk sem volt rá. Beérték az igazság nevével.

Ezért vall ritka zavarosságra, hogy összekeverték Antigoné íratlan törvényét a természetes joggal. Kreón szemében semmi természetes nem volt abban, amit Antigoné tett. Őrülnék ítélte a lányt.

Emiatt mi hibáztathatnánk utoljára Kreónt, mi, kik pillanatnyilag pontosan úgy gondolkodunk, beszélünk és cselekszünk, mint ő. Csak igazolni tudjuk őt, fölidézve szövegét.

Antigoné szava Kreónhoz: „Ez a parancs nem Zeuszé; az efféle törvényeket nem az Igazságosság, a túlvilági istenségek társnője adta az embereknek”. Mire Kreón igyekszik meggyőzni őt a parancsok igazságáról; azzal vádolja a lányt, hogy meggyalázta egyik fivérét, megtisztelvén a másikat, ugyanabban a tiszteletadásban részesítve az istentelent, mint a hűségeset, azt, aki hazája ellen támadva, és azt, aki hazáját védelmezve halt meg.

Mire Antigoné: „Mégis, a másvilág egyenlő törvényeket követel.” Kreónban a józan ész tiltakozik: „De a jó és az áruló nem részesülhet egyenlő elbánásban.” Mire Antigoné csak e képtelen választ találja: „Ki tudja, hogy a másik világban mi igazságos?”

Kreón felelete tökéletesen ésszerű: „De soha egy ellenség, ha meghalt is, nem lehet barát.” A kis együgyű azonban hajlíthatatlan: „ Szeretetre születtem, s nem gyűlöletre.”

Mire Kreón egyre áthatóbb logikával: „Menj hát te is a másvilágra, s ha már szeretned kell, szeresd az ottlakókat.”^[16]

És Antigonénak valóban ott volt az igazi helye. Mivel az az íratlan törvény, minek e semmi kislány engedelmeskedett, s ami egyáltalán nem volt rokona bármi jognak és bármi természetesnek, nem volt egyéb, mint ama végső szeretet, képtelen szeretet, mi Krisztust a keresztre emelte.

Az Igazságosság, a túlvilági istenségek társnője, megköveteli a szeretet e túlkapását. Semmi jog ezt nem írja elő. A jognak nincs közvetlen kapcsolata a szeretettel.

A jog fogalma amennyire idegen a görög szellem, éppoly idegen a keresztény inspiráció számára, ott, ahol az tisztán jelentkezik s nem szennyezi római, héber vagy arisztotelészi örökség. Elképzelhetetlen, hogy Assisi Szent Ferenc jogról beszél.

Azzal, hogy valakinek – ki azt képes is megérteni – azt mondjuk: „Az, amit cselekszel, nem igazságos”, megérinthetjük és fölfakaszthatjuk benne a figyelem és szeretet szellemét. Nem így az ilyenféle beszéddel: „Jogom van, hogy...”, „Nincs jogodban, hogy...”; az efféle szavak burkolt háborút hordanak magukban és fölszítják az ellenségeskedés szellemét. A jog fogalma, a társadalmi konfliktusok közepébe vetve, egyik és másik oldalon is lehetetlenné teszi a szeretet bármiféle árnyalatát.

Lehetetlen – amikor e gyakorlat szinte kizárólagossá válik – tekintetünket a valódi problémára szegeznünk. A paraszt, kit egy vásári vevő tolakodóan arra akar rávenni, hogy olcsóbban adja a káposztáját,^[17] mondhatja: „Jogom van megtartani az árumat, ha nem kapok rá kellő ajánlatot.” De egy fiatal lány, kit erőszakkal épp nyilvánosházba kényszerítenek, nem beszélhet a jogairól. Ilyen helyzetben e szó nevetségesen erőtlen.

Ezért, hogy a társadalmi drámát, mely a fiatal lány esetéhez hasonló, a rossz szóhasználat miatt miért hasonlítják a káposztáját áruló paraszt esetéhez.

S e rossz szóhasználat okozta azt is, hogy aminek a szív mélyéről föltörő kiáltásként kellene visszhangoznia, miért válhatott hatástalan és éles követelőzéssé, hogyan lehetett belőle tisztátalan lárma.

*

A jog fogalma aztán természetesen vonzza magához, márcsak középszerűsége miatt is, a személy fogalmát, mivel a jog mindig kapcsolatos a személyi dolgokkal; azonos szinten állanak.

Amikor pedig e két szó kapcsolatához, a személy jogaihoz a személy kibontakozásának fogalmát is odapárosítjuk, az eddigi rosszat még inkább elmélyítjük. Az elnyomottak kiáltása ezután még lejjebb száll. A követelözések hanghordozásához ezentúl az irigység hangja párosul.

Mivel a személy nem bontakozhat ki, hacsak a társadalmi tekintély föl nem fűjja, föl nem duzzasztja; a személy kivirágzása társadalmi kiváltság. A személy jogairól beszélve ezt persze nem mondják meg a tömegeknek. Épp az ellenkezőjét mondják nekik. A tömegek meg nem rendelkeznek elegendő elemző erővel, hogy ezt maguktól világosan fölismerjék, de azért érzik, mindennapos tapasztalatuk bizonyítja nekik.

Homályos érzésük azonban nem adhat kellő erőt ahhoz, hogy visszautasíthassák e jelszót. Elsötétült intelligenciájú korunkban semmi nehézséget nem okoz, hogy a kiváltságokból egyenlő részt követeljenek mindenki számára, oly kiváltságokból, miknek meghatározó létföltétele a kiváltság. Az ilyen követelözés ezért egyszerre abszurd és alávaló; abszurd, mivel a kiváltság meghatározója, hogy egyenlőtlen; alávaló, mert nem érdemes arra, hogy bárki vágyakozzék rá.

Ám azok az emberek, kik birtokolják a nyelv monopóliumát s kik a követeléseket és a többi hasonlót megfogalmazzák – maguk is a kiváltságosak kategóriájába tartoznak. Nem ők lesznek hát azok, akik megmondják, hogy nem érdemes vágyakozni a kiváltságok után. Ezt ők nem is gondolják. De tetejében még illetlenség is volna tőlük.

Sok-sok elengedhetetlen igazság, mi megválthatná az embereket, nem hangzik el hasonló ok miatt; azok, akik kimondhatnák, nem tudják megfogalmazni, azok meg, akik megfogalmazhatnák, nem tudják kimondani. Minden valódi politika egyik legsürgetőbb föladata volna e baj orvoslása.

Egy bizonytalan társadalomban a kiváltságosoknak rossz a közérzete. Egyesek megvető ábrázattal leplezik ezt, és így vetik oda a tömegeknek: „Tökéletesen rendjén való, hogy nincs semmiféle kiváltságtok, nekem viszont van.” Mások meg jóindulatú ábrázatot öltenek: „Számotokra én ugyanolyan részt követelek a kiváltságokból, mint amilyent én birtokolok.”

Az első magatartás gyűlöletes. A második ostoba. És túl könnyű is.

De egyik is, másik is arra ösztönzi a népet, hogy szünetlenül a rossz útján haladjon, s hogy mindinkább eltávolodjék egyetlen és igaz javától, mit ugyan nem tart a kezei között, de ami – bizonyos értelemben – karnyújtásnyira van hozzá. A nép jóval közelebb van a valóságos, autentikus jóhoz, mi a szépség, igazság, öröm és teljesség forrása lehetne számára, mint azok, akik szánalmat éreznek iránta. De mégse birtokosa, és azt se tudja, mi módon juthatna hozzá; ezért minden úgy fest, mintha végzetlenül messze állna tőle. Azok meg, akik érdekében hozzá beszélnek: hasonlóképp nem érthetik meg, milyen szorongásban él a tömeg, s azt se, hogy a valódi jónak micsoda teljessége van már-már birtokában. Pedig meg kellene hát mondani neki. Minden áron meg kellene ezt mondani neki. [...] ^[18]

A szerencsétlenség lényege szerint artikulálatlan. A szerencsétlenek halkán esdeklik, hogy szavakat kapjanak, mikkel beszélhetnének. Vannak korok, amikor nem lelnek meghallgatásra. És

megint más korok, amikor kapnak ugyan, de rosszul megválasztott szavakat, mivel azok, akik a szavakat nyújtják nekik, idegenek attól a szerencsétlenségtől, mit tolmácsolnak.

Idegenek és távoliak tőle, legtöbbször már helyzetüknél fogva, ahová a körülmények állították őket. De ha közel is vannak hozzá, sőt benne is voltak életük egy szakaszában, akár a legutolsó időkig, mégis éppoly idegenek, mert elidegenítették tőle magukat, amilyen gyorsan csak tehették.

A gondolat éppúgy irtózik belegondolni a szerencsétlenségbe, akár az eleven test irtózik a haláltól. Egy szarvas önkéntes áldozata, hogy lépésről lépésre közeledve kiszolgáltatassa magát a kutyák dühének, semmivel se lehetségesebb, mint az, hogy teljes figyelmét ráirányítsa egy valódi és közeli szerencsétlenségre, egy olyan szellem, kinek módjában áll függetlenül tőle.

Az, ami elengedhetetlenül szükséges a jóhoz, lehetetlen természetes úton, de mindig lehetséges természetfeletti módon.

*

A természetfeletti jó nem holmi kiegészítése a természetes jónak, ahogy – Arisztotelészt támogatván – szeretnék elhitetni velünk nagyobb komfortunk érdekében. Kellemes lenne, ha így lenne, de nincs így. Az emberi lét minden súlyos kérdésében választás egyedül a természetfölötti [jó] és a rossz között van.

Oly szavakat adni a szerencsétlenek szájába, mik a közepes értékek világából valóak – amilyenek a demokrácia, a jog vagy a személy is –, annyit jelent, mint olyasmivel ajándékozni meg őket, amiből semmi jó nem származhat, de ami kikerülhetetlenül sereg bajt okoz nekik.

Ezek a fogalmak nem a mennyet lakják. A levegőben lógnak, amiért arra is alkalmatlanok, hogy a földbe hasítsanak.

Egyedül a fény, mi szünetlenül hull alá az égből, adhat erőt egy fának, hogy hatalmas gyökereit a földbe ássa. A fa valójában az egekbe van belegyökerezve.

Egyedül ami az égből jön, hagyhat reális nyomot a földön.

Ha a szerencsétleneket hatásosan kívánjuk megerősíteni, szájukba egyedül azokat a szavakat szabad adnunk, amiket a mennyekben, s túl a mennyeken, a másik világban való időzés talál önmaga számára. Ne féljünk attól, hogy ez lehetetlen. A szerencsétlenség éhessé teszi és szomjássá a lelkeket mindarra, ami az égből jön. E portéka körül a szállítókbán és nem a fogyasztókban van a hiány.

A szavak megválasztásának kritériumát könnyű fölismeri és alkalmazni. A szerencsétlenek, alámerülve a rosszban, áhítoznak a jó után. Nem szabad adni nekik, egyedül oly szavakat, mik kizárólag jóról szólnak, a jóról, a maga tiszta állapotában. Ennek megítélése egyszerű. Azok a szavak, mikhez bármi kapcsolódhat, ami valami rosszat jelöl, idegenek a tiszta jótól. Korholást

fejez ki, amikor azt mondjuk: „Előtérbe helyezi személyét.” A személy tehát idegen a jótól. Beszélhetünk a demokrácia visszaéléseiről. A demokrácia tehát idegen a jótól. Egy jog birtoklása magában hordja annak lehetőségét, hogy valaki helyesen vagy helytelenül használja. A jog tehát idegen a jótól. Ezzel szemben egy kötelesség teljesítése jót jelent mindig és mindenütt. Az igazság, a szépség, az igazságosság és a könyörület jót jelent mindig és mindenütt.

Amikor a szerencsétlenek aspirációiról van szó – hogy biztosak legyünk afelől, hogy azt mondjuk, amit kell – elegendő azokra a szavakra és mondatokra szorítkoznunk, melyek mindig, mindenütt, bármi helyzetben kizárólagosan a jó kifejezői.

Ez egyike ama két szolgálatnak, mit a szavakkal nyújthatunk nekik. A másik, hogy olyan szavakra lelünk, mik képesek kimondani szerencsétlenségük igazságát s a külső körülményeken keresztül is érzékelhetővé teszik a mindig csendben elhangzó kiáltást: „Miért cselekesznek rosszat velem?”

Ebben a föladatban nem szabad a tehetséges emberekre, [a személyiségekre], a hírességekre, még az úgynevezett zseniális emberekre se számítani abban az értelemben, ahogy a zseni szót általában használják, összekeverve azt a tehetség szó használatával. Egyedül az egészen elsőrendű lángelmékre hagyatkozhatunk, az Iliász költőjére, Aiszhüloszra, Szophoklészre, Shakespeare-re, amilyen akkor volt, amikor a Leart, Racine-ra, amilyen akkor volt, amikor a Phaedrát írta. S ez nem lesz valami nagy szám.

Sereg ember akad azonban, akikkel a természet mostohán bánt, vagy akiket csak közepszerűséggel áldott meg, s nem csupán Homérosznál, Aiszhülosznál, Szophoklésznál, Shakespeare-nél, Racine-nál, de még Vergiliusnál, Corneille-nél, sőt Victor Hugónál is véghetetlenül kedvesebbnek látszanak; és akik közben a személytelen javaknak ama királyságában élnek, ahová ez utóbbiak soha nem jutottak be.

Egy falubolondja, aki valóban szereti az igazságot, még ha dadogáson kívül soha mást ki nem fejezett volna, akkor is, a gondolat királyságában – a szó szoros értelmében – véghetetlenül felette áll Arisztotelésznek. Véghetetlenül közelebb van Platónhoz, mint Arisztotelész. A zsenialitás szikrája világlik benne, míg Arisztotelészre egyedül a tehetséges jelző illik. Ha egy tündér följátná neki, hogy sorsát cserélje fel Arisztotelészével, az egyedül bölcs az lenne, ha a tündér ajánlatát habozás nélkül visszautasítaná. De minderről ő mit se tud. És soha senki meg nem mondja neki. Mindenki épp az ellenkezőjét mondja. Meg kellene hát mondani neki. Föl kellene bátorítani az idiótákat, a tehetségteleneket, a kis képességű vagy alig közepes talentumú embereket, akikben a zsenialitás szikrája ég. Nem fenyeget, hogy gógősekké válnak. Az igazság szeretetével mindig együtt jár az alázat. A valódi zsenialitás nem is egyéb, mint az alázat természetfölötti erénye a gondolat világában.

Ahelyett, hogy a tehetségek kivirágzását bátorítanánk, ahogy azt 1789- ben élénk tárták, gyengéd megbecsüléssel inkább a zsenialitás növekedését kellene dédelgetnünk és melengetnünk; mivel egyedül a valóban tiszta héroszok, a szentek és a zsenik nyújthatnak segítséget a szerencsétleneknek. Kettejük között a tehetséges, intelligens, akarat erős és jellemes emberek, személyiségek, mint egy ernyő, csak akadályai a segítségnek. Nem szabad

megsértenünk, a lehető legészrevétlenebbül kell félreraknunk ezt az ernyőt. De szét kell tépnünk a kollektív sokkalta veszedelmesebb ernyejét, erkölcsainkből és intézményeinkből száműzve mindazt, ami a pártszellem bélyegét viseli. Mert se a személyiségeknél, se a pártoknál soha nem lelhet meghallgatásra se az igazság, se a szerencsétlenség.

*

Az igazság és a szerencsétlenség között természetes a kapcsolat, mivel egyik is, másik is örök időkre arra van ítélve, hogy néma könyörgőként, hang nélkül álljon előttünk.

Mint egy csavargó répatolvaj álldogál a törvényszéken bírāja előtt, ki székében eldőlve elegánsan formulázza kérdéseit, tréfáit és észrevételeit, miközben a másik még a dadogásig se jut el; úgy áll az igazság is az olyan intelligencia színe előtt, ki nézeteinek elegáns megfogalmazásával van elfoglalva.

A nyelv – még az olyan embernél is, ki láthatólag épp hallgat – mindenkori vélemények megformulázója csupán. Az a természetes képesség, mit intelligenciának hívunk, kötve van a nyelvhez és nézetekhez. A nyelv összefüggések kifejezője. De mivel az időben zajlik le, meglehetősen keveset fejezhet ki belőlük. Ha zavaros, nyegle, pontatlan és összevissza, ha az, aki szól és az, aki hallgatja, alig-alig képes egy-egy gondolatot megjegyezni, megőrizni magában, a nyelv üres lesz vagy csaknem tökéletesen hiányzik belőle az összefüggések bármiféle reális tartalma. Ha viszont tökéletesen világos, pontos és rendezett; olyanhoz szól, ki az első közölt gondolatot nemcsak megérti, de meg is őrzi magában, s így fogadja a következőt, majd mindkét gondolatot készenlétben tartva a harmadikat, és így tovább; ebben az esetben az összefüggéseiben viszonylag gazdag lehet a nyelv. De mint minden gazdagság, ez a viszonylagos gazdagság is gyötrelmes nyomorúság, egybevetve a tökéletességgel, ami után egyedül érdemes vágyakoznunk.

Az olyan szellem, ki be van zárva a nyelvbe, ha a lehető legjobban osztályozza is a dolgokat, börtönben él. Határa azoknak a relációknak a határa, mit a szavak egyidejűleg képesek jelenvalóvá tenni szelleme számára. Tenger gondolat, sereg, a legtöbb összefüggés kombinációja marad így tudatlanban; e gondolatok kívül vannak a nyelven, megfogalmazhatatlanok, jóllehet tökéletesen pontosak és világosak, s valamennyi alkotóelemül szolgáló összefüggésüket tökéletes szabátossággal lehetne megragadni. Úgy azonban a szellem elnémul egy parciális igazság szűkebb vagy tágabb börtönében anélkül, hogy akár egyetlen pillantást vethetne a falakon túlra.

Ha egy fogoly szellem nem ismeri fel börtönét, tévedésben él. Ha fölismeri, legyen az egy tized pillanat, de sietve megint elfelejti azt, hogy ne kelljen tőle szenvednie, hazugságban leledzik. Ragyogó, kivételes intelligenciájú emberek élnek le egész életüket és tudnak meghalni tévedésben és hazugságban. Az ilyenek intelligenciájában semmi jó, semmi előnyös nincsen. A többé vagy kevésbé intelligens emberek közti különbség hasonlatos az életfogytig elítélt rabokéhoz, kik közül egyesek cellája szűkebb, másoké tágasabb volna. Egy intelligens és intelligenciájára büszke ember hasonlít az olyan elítélthez, ki cellája méreteivel büszkélkednék.

Mikor egy szellem fölismeri rabságát, legszívesebben önmaga elől is eltítkolná, de ha irtózik a hazugságtól, mégse teszi ezt. Sok-sok szenvedés vár hát rá. Mindenfelől falakba ütközik majd, a végkimerülésig; aztán megint föleszmél, rémülettel nézi a falakat, s egy napon – újra a végkimerülésig – előlről kezdi az egészet. Egy napon a fal túlsó oldalán ébred fel.

Lehetséges, hogy továbbra is rab marad, csupán valamivel tágasabb keretben. Mit számít? Ezentúl övé a kulcs, a titok, mi a falakat lerontja. Túl van azon, mit intelligenciának neveznek, ott áll a bölcsesség határán.

Minden, a nyelv börtönében raboskodó szellem egyedül véleményalkotásig juthat el. De minden szellem, ki képessé vált a kifejezhetetlen gondolatok megragadására – kifejezhetetlen, mivel e gondolatokban fölmérhetetlenül sok összefüggés fonódik egybe, mik ugyanakkor messze pontosabbak és világítóbbak, mint amiket a legpontosabb nyelv valaha is kimondhat –, minden szellem, ki egyszer idáig eljutott, az igazságban időzik már. Bizonyosság és makulátlan hit az osztályrésze. S alig számít, hogy eredetileg sok vagy kevés intelligenciával rendelkezett, hogy szűk vagy tágas cellában élt. Egyedül az fontos, hogy a végére érve tulajdon intelligenciájának, bármilyen volt is az, sikerült túllépnie rajta. Egy falubolondja éppoly közel van az igazsághoz, mint egy csodagyerek. Egyiket is, másikat is csupán egy fal választja el tőle. Az ember nem érkezhetsz el az igazságba, ha előbb át nem kelt tulajdon megsemmisülésén; ha előbb hosszan el nem időzött a teljes és végletes alázat állapotában.

Ez ugyanaz a félelmetes akadály, mi ellene szegül a szerencsétlenség megismerésének. Ahogy az igazság nem vélemény, a szerencsétlenség is egészen más valami, mint a szenvedés. A szerencsétlenség a lélek megtörésére szolgáló alkalmatosság; kit egyszer elragad, olyanná lesz, mint egy gép fogaskerekei közé szorult munkás; törött és vérző tárgy lesz az.

A fájdalom természete és foka, mi valóban, a szó sajátos értelmében szerencsétlenséget okozhat, igen változó lehet különböző emberek esetében. Mindenekelőtt attól függ, hogy valaki milyen életerővel rendelkezik az első pillanattól kezdve, s hogy mi volt a magatartása még a szenvedést megelőzően.

Az emberi gondolkodás nem képes fölismerni a szerencsétlenséget a maga realitásában. Ha valaki fölismerné a szerencsétlenség realitását, azt kellene mondania magának: „A körülmények játéka, mit nem ellenőrizhettek, bármikor bármit elvehet tőlem, beleértve olyasmiket is, mik annyira enyémek, hogy saját magamnak tekintem őket. Semmi sincs bennem, mit el ne veszíthetnék. A véletlen bármikor eltörölheti azt, ami vagyok, s valami ocsmányat és megvetendőt csempészhetsz a helyébe.”

Teljes lélekkel belegondolni ebbe: annyi, mint megsemmisülni. Ez a teljes és végletes alázat állapota, mi egyúttal az igazságba való eljutás föltétele. Nem kevesebb, mint a lélek halála. Innét, hogy a mezítelen szerencsétlenség látványától miért szűkül éppúgy a lélek, mint a test a halál közelétől.

Szánszalommal gondolunk a halottakra, amikor csak lélekben idézzük fel emléküket, amikor sírjaikat látogatjuk vagy amikor a gondosan elrendezett halottas ágyon pillantjuk meg őket. De

az olyan tetemek sötét és groteszk látványa, kik mintha csatatéren hevernének – borzalmat kelt. A halál csupaszon, kendőzetlenül mutatja magát, s a test belereszket.

A szerencsétlenség, amúgy akár az erkölcsi, akár a materiális távolság megengedi, hogy távolról, homályosan lássuk csupán, semmiben se különbözik az egyszerű szenvedéstől, s a nemes lelkekben gyengéd szánalmat ébreszt. De amikor a körülmények játéka folytán hirtelenül a maga mezítelenségében jelenik meg előttünk, mint valami pusztító fenyegetés, iszonyú csonk, vagy egy lélek leprás ragálya, megborzadunk és menekülünk előle. És a szerencsétlenek maguk is hasonlóképp borzadnak önmaguktól.

Meghallgatni valakit annyi, mint beléhelyezkedni, mialatt beszél. Belehelyezkedem egy olyan lénybe, kinek lelkét megcsonkította a szerencsétlenség, vagy akit a lét közvetlen veszélye fenyeget, nem kevesebb, mint megsemmisítenem tulajdon lelkemet. És ez sokkalta nehezebb, mint egy örömben élő gyerek számára az öngyilkosság. Ezért a szerencsétleneket senki se hallgatja meg. Hasonlóak ahhoz az emberhez, akinek nyelvét vették és aki pillanatra elfeledné hiányosságát. A szerencsétlenek ajka is mozog, de hangjuk senki fülét el nem éri. Hamarosan maguk is lemondanak hát mindenfajta beszédről, biztosan tudva, hogy úgyse hallják őket.

Emiatt nincs remény a mágisztrátus előtt álló csavargó számára. Ha dadogása mögül ki is szakad valami szívettepő, azt se a bíró, se a közönség meg nem hallja. E kiáltás némább a némaságnál. És a szerencsétlenek szinte kivétel nélkül hallgatnak egymás között is. És minden szerencsétlen az általános közöny súlya alatt igyekszik – hazugság vagy tudatlanság árán – még önmaga előtt is elnémulni.

Egyedül a kegyelem természetfölötti működése vezethet el egy lelket tulajdon megsemmisülésén keresztül arra a helyre, hol a figyelem ama fajtája terem, mi egyedül teszi lehetővé, hogy fölfigyeljünk a szerencsétlenségre és az igazságra. Mindkettőnek ugyanarra a figyelemre van szüksége. Ez a figyelem átható, tiszta, mozdulatlan, nagylelkű és ingyenes. Vagyis nem más, mint szeretet.

Mivel a szerencsétlenségnek és az igazságnak ugyanarra a figyelemre van szüksége, hogy meghallgatásra találjon: az igazság és igazságosság szelleme csak egy és ugyanaz lehet. Az igazság és igazságosság szelleme nem más, mint figyelem, tiszta szeretet.

*

A Gondviselés örök rendelkezése folytán, amikor valaki az igazság és igazságosság szellemében cselekszik, minden egyes tettét a szépség fénye ragyogja be.

A szépség a legfőbb evilági misztérium. Villámfény, mely fölszítja figyelmünket, de semmivel se biztosítja tartósságát. A szépség örökösen ígér és soha nem ad semmit; étvágyat támaszt, de nincs semmi tápláléka a lélek ama része számára, mely itt a földön igyekszik jóllakni; a szépségnek egyedül a lélek ama része számára van tápláléka, mely arra született, hogy nézzen. A szépség fölkelti a vágyat, s ugyanakkor világosan érezteti velünk, hogy nincs benne semmi megkívánni való, hiszen mindenekfölött ragaszkodunk ahhoz, hogy semmi meg ne

változzék benne. Ha nem keresünk kibúvókat e kínzó gyönyörűségből, mit a szépség rakott ránk, a vágy fokról fokra szeretetté változik, és megjelenik bennünk a tiszta és ingyenes figyelem csírája.

Amennyire visszataszító a szerencsétlenség, olyannyira egyeduralkodóan szép a szerencsétlenség igaz kifejezése. Példa rá még az újabb századokból is a Lear király, a Nők iskolája, a Phaëdra, Villon költeményei, de még inkább idézhetnénk Aiszkülosz és Szophoklész tragédiáit; és még inkább az Iliászt, Jób Könyvét, a népköltészet néhány darabját; és még inkább az Evangéliumok szenvedéstörténetét. Szépség ragyogja be a szerencsétlenséget a szeretet és igazságosság szellemének fényében, s teszi egyedül lehetővé, hogy az emberi gondolat meglássa és meg is fogalmazhassa – úgy, ahogy van – a szerencsétlenséget.

Ha csak töredék kifejezhetetlen igazság húzódik is meg a szavakban, anélkül, hogy tartalmaznák a teljes igazságot, mi ihlette őket, maga a szavak rendje oly tökéletesen kapcsolódik az igazsághoz, hogy mindenkit, aki vágyódik rá, részesíti benne. S valahányszor ez megtörténik, szépség ragyogja át a szavakat.

Mindaz, ami tiszta szeretetből ered, a szépség fényétől világos.

A szépség érzékelhető – bár igen zavarosan és hamis utánzatokkal keverten – annak a cellának mélyén is, hol minden emberi gondolat raboskodik kezdetben. Kitépett nyelvvel az igazság és az igazságosság nem reménykedhet más segítségben, egyedül az övében. De neki sincs nyelve; ő se beszél; a szépség se mond semmit. De van hangja a hívásra. Hát hív vele és mutatja az igazságot és az igazságosságot, kiknek még hangjuk sincsen. Ahogy egy kutya vonít és hívja az embereket gazdájához, ki aléltan hever a hóban.

Igazság, szépség, igazságosság: nővérek és szövetségeseik. E három birtokában semmi szükségünk egyéb szavak után kutatnunk.

*

Az igazságosság lényege örködni afelett, hogy ne történjék rossz az emberekkel. Mindenkor rossz történik egy emberrel, amikor így kiált fel bensejében: „Miért cselekesznek rosszat velem?” Tévedhet, arról próbálva számot adni magának, mivel is bántották meg, ki is bántotta meg, miért is tették ezt vele? De maga a kiáltása tévedhetetlen.

A másik gyakorta hallott kiáltás: „A másinak mért van többje, mint nekem?”, a joggal kapcsolatos. Meg kell tanulnunk megkülönböztetni a két kiáltást, és elnémitani az utóbbit, amennyire csak lehet, a lehető legkisebb erőszak árán, egy rendszabály, a szokásos törvényszékek vagy akár a rendőrség segítségével. Az idetartozó problémák megoldására alkalmas szellemek képzésére tökéletesen elég a Jogász-egyetem (École de Droit).

De a kiáltás: „Miért cselekesznek rosszat velem?”, egészen más problémákat támaszt, mikhez elengedhetetlen az igazság, az igazságosság és a szeretet szelleme.

Minden emberi lélekben örökösen fölszálló kérdés, hogy ne tegyenek rosszat vele. A Miatyánk szövege Istenhez intézi e kérést. De Istennek egyedül örök részét van módjában megóvnia annak a léleknek, ki reális és közvetlen kapcsolatba lépett vele. A lélek többi része azonban – és lelkük egésze mindazoknak, kik nem részesültek abban a kegyelemben, hogy közvetlen és reális kapcsolatuk legyen Istennel – ki van szolgáltatva az emberek akaratának és a körülmények véletlen játékának.

Ezért az embereknek kell vigyázniuk arra, hogy ne történjék rossz az emberekkel.

Bárkibe, akivel rosszat tesznek, valóban behatol a rossz; nemcsak a fájdalom, a szenvedés, de a rossz iszonyata is. Ahogy az emberek képesek a jót átültetni egymásba, éppúgy a rosszat is. Rosszat plántálhatunk el valakiben hízelkedve, jólétet és örömöket nyújtva neki; de az emberek a rosszat legtöbbször rosszat cselekedve követik el egymással szemben.

Az örök Bölcsesség azonban mégse hagyta el az emberi lelket tökéletesen kiszolgáltatva az események szeszélyének és az emberek akaratának. Az emberbe kívülről behatoló rossz fájó sebként végképp elkeseríti a jó utáni vágyat, és ezzel automatikusan megteremti az orvoslás lehetőségét. Ha egészen mély a seb: a jó utáni vágy már maga a tökéletesen tiszta jó. „Miért cselekesznek rosszat velem?” – aki ezt kérdi, a lélek ama legmélyebb része már, mely minden emberi lényben, a legszennyesebben is, a gyerekkor kezdetétől fogva tökéletesen érintetlen és tökéletesen tiszta.

Védelve az igazságosságot mindenekelőtt annyit tesz, mint megakadályozni a rossz elkövetését. Azokkal szemben viszont, kikkel a rossz megtörtént már, az igazságosság arra kötelez, hogy anyagi kárait megtérítsük, s őket magukat oly körülmények közé juttassuk, hol sebük – amennyiben nem hatolt túl mélyre – szinte magától, természetes módon meggyógyulhat. De azok számára, akiknek egész lelkét átjárta sebük, legtöbb és mindenek előtt való, hogy szomjukat csillapítsuk, megítatva őket a tökéletesen tiszta jóból.

Kötelességként olykor ki is kell szabni valakire a rosszat, hogy fölszítsuk benne a jó utáni vágyat és beteljesülését. Ez a büntetés valódi jelentése. Azokat, kik annyira elidegenedtek a jótól, hogy a rossz széthintésén fáradoznak maguk körül, nem segíthetjük vissza a jóba, csupán ha előbb rosszban részesítettük őket. Oly mélyre kell a rossznak beléjük hasítania, míg szívük mélyéről föl nem tör a tökéletesen ártatlan hang és meglepetve nem mondja: „Miért cselekesznek rosszat velem?” Kell, hogy a bűnös lelkének ez az ártatlan része táplálékhoz jusson és felnövekedjék odáig, míg maga válhat törvényszékké a lélek rejtekében, hogy megvizsgálva az elkövetett bűnöket, ítéletet hozzon és végül – a kegyelem segítségével – megadhassa a föloldozást. A büntetés munkája ezzel befejeződött; a bűnös visszatalált a jóba, és vissza kell helyezni őt nyilvánosan és ünnepélyesen a civitas [la cité] életébe.

Ez a büntetés szerepe köztünk. Maga a halálbüntetés se lehet a szó szoros értelmében egyéb, jóllehet kizárja a civitas életébe való visszavételt. Egyedül az az eljárás valódi büntetés, mely a tiszta jóból itatja meg azokat, akik nem vágyakoznak rá. Ezért a büntetés művészete sem egyéb, mint fölkelteni a bűnösökben a tiszta jó vágyát, a szenvedés vagy akár a halál árán.

*

Mi azonban a büntetésnek még a jelentését is elveszítettük. Tökéletesen elfelejtettük fő feladatát, azt, hogy a büntetés valódi jóval szolgáljon. Számunkra véget ér a rossz kiszabásával. Innét, hogy a modern társadalomban akadhat valami, még a bűnnél is utálatosabb. A megtorló igazságszolgáltatás.

A megtorló igazságszolgáltatás ideáját tenni meg aztán a háború és a forradalom legfőbb mozgatójának, veszélyesebb, mint azt bárki elképzelhetné. Szükségünk van a megfélemlítésre, hogy csökkentsük a gyávák bűnözését; de iszonyatos a megtorló igazságszolgáltatás fegyverét – úgy, ahogy azt mai tudatlanságunkban értelmezzük –, a hősök kezébe adnunk.

Valahányszor egy mai ember büntetésről vagy igazságtevésről beszél, kivétel nélkül közönséges bosszúállásról van szó.^[19]

A fájdalomnak és erőszakos halálnak ama nagy kincsét, mit Krisztus választott magának, és amit oly gyakran kínál azoknak, akiket szeret, - - mi semmibe vesszük, s azoknak a lényeknek vetjük oda, kik szemünkben a leghitványabbak, tudva, hogy semmi hasznát nem veszik, és nem is gondolva arra, hogy ráébredhetnénk őket a használatára.

A bűnösöknek igaz büntetést; a szerencsétleneknek, kiket lelkük mélyéig megsebzett a szerencsétlenség, gyámolítást és segítséget, hogy szomszárakat a természetfeletti forrás vizéből csillapíthassák; mindenki másnak egy kevés jólétet, sok-sok szépséget, és védelmet a rossz ellen; mindenütt szigorú korlátozást a tömeges hazugságnak, propagandának és a hasonló nézetek burjánzásának; és végül csendet, miben az igazság kicsírázhat és beérhet; röviden ez az, ami megilleti az embereket.

Hogy mindezt megadhatjuk nekik, csakis azokra számíthatunk, kik elérték már egy bizonyos határvonal túlsó oldalára. Azt fogják mondani, hogy ilyenek kevesen vannak. Ez valószínűleg igaz is, mégse lehet megszámlálni őket; legtöbbjük rejtve előlünk. A tiszta jóból csupán észrevétlen mennyiségben részesítette az ég akár az egyesek lelkét, akár a szocietást. „A mustármag a magok legkisebbje.”^[20] Proserpina csupán egyetlen gránátalma magot evett.^[21] A földbe ásott gyöngyszem láthatatlan. Senki a téstába kevert kovászt nem észleli.

De ahogy a kémiai reakciókban – a kovász példájára – a katalizátorok és baktériumok, hasonlóképpen döntő módon hatnak az emberi viszonylatokban pusztán jelenlétükkel a tiszta jó észrevétlen magjai, ha kellő helyre vetettük őket.

De miként ültessük őket oda, ahová kell?

Sok történe már, ha azok közül, kiknek tisztje a közt figyelmeztetni, mit is érdemes dicsérnünk, csodálnunk [remélnünk], keresnünk vagy kérnünk – legalább egyesek elhatároznák, hogy szívükben ezentúl megvetik mindazt, mélyen és kivétel nélkül, ami nem tiszta jó, szeplőtelen igazság, igazságosság, tökéletesség, szeretet.

Még több történe, ha azok, kik ma a szellemi autoritás morzsáinak birtokosai, többségükben kötelességüknek éreznék, hogy a valóságosan és tökéletesen jón és tisztán kívül soha semmi mást nem tűznek célul az emberi törekvések elébe.

*

Mikor a szavak hatalmát emlegetik, általában téves és illuzórikus hatalomról van szó. A Gondviselés rendelkezése folytán azonban vannak bizonyos szavak, melyek – ha jól használjuk őket – eleve önmagukban hordják a megvilágosodás és fölemelkedés kegyelmét. E szavaknak számunkra fölfoghatatlan és abszolút tökéletesség a birtoka. A megvilágosítás és a jó felé való vonzás ereje magukat a szavakat lakja, úgy, ahogy kiejtjük őket, távol minden magyarázkodástól. Helyes használatuk megkívánja, hogy semmiféle fejtegetést ne csatoljunk hozzájuk. Fölfoghatatlan, mit e szavak kifejeznek.

Isten az igazság: ilyen szavak. Hasonlóképp: igazságosság, jóság, szeretet.

Veszélyes e szavak gyakorlása. Használatuk istenítélet. Hogy törvényesen használjuk, semmiféle emberi koncepcióba nem szabad bezárnunk őket, s kizárólag olyan indításokat szabad elfogadnunk, melyeket világosságuk közvetlenül sugall. Különben hamarosan hazugságnak tűnnek mindenki szemében.

E szavak bizonyára kényelmetlenek. Az olyanok társasága, mint jog, demokrácia, személyiség, sokkalta kellemesebb. Ezért részesülnek mindig előnyben azoknál, kik – akár a legjobb hiszemmel – közszereplést vállaltak. Az ilyen szerepnek nincs más értelme, mint hogy lehetőséget nyújt a jó gyakorlására, s azok, kik jóhiszeműen vállalják, bizonyos, hogy jót is kívánnak szerteárasztani kortársaikra; tévedésüket kivétel nélkül ott követik el, hogy ők maguk a jót – úgy vélik – áron alul megvásárolhatják.

A szavak, mik a közepszerű értékek régiójából származnak, [jog, demokrácia, személyiség] megfelelően alkalmazhatók a maguk szintjén, a közepszerű intézmények világában. Maga az inspiráció azonban – miből minden intézmény származik, s aminek azok mintegy projekciói csupán – tökéletesen más nyelvet követel.

A személynek a kollektivitással szemben való alárendeltsége hozzátartozik a dolgok természetéhez, ahogy a mérleg serpenyőjén a gramm alárendeltje a kilogrammnak. De lehetséges olyan mérleg, hol a gramm fölébe kerül a kilogrammnak. Egyedül az kell, hogy a mérleg egyik karja több mint ezerszer hosszabb legyen, mint a másik. Az egyensúly törvénye szuverén módon felette áll a súlyok egyenlőtlenségének. De soha a kisebb nem győzhet a nagyobb súlyon, ha kettejük viszonylatában királyi fölénnyel nem érvényesíti hatását az egyensúly törvénye.

Hasonlóképp, a kollektívval szemben sose lehet megvédeni a személyt is biztosítani a demokráciát, egyedül az autentikus jó érvényesülésével a közéletben, annak az autentikus jónak érvényesülésével, mi maga személytelen és semmiben sincs alávetve bármilyen politikai formának.

A személy szót, igaz, gyakran alkalmazzuk Istenre. De ott, ahol Krisztus magát Istent adja a tökéletesség követendő példaképekül az embereknek, a személyes mellett nyomatékosan egy személytelen képpel is szolgál: „Legyetek hasonlóvá a ti mennyei Atyátokhoz, ki egyként kelti napját jókra és gonoszokra, s egyként küld esőt igazakra és hamisakra.”^[22]

Az univerzumnak e személytelen és isteni rendje szép megfelelője a köztünk működő igazságnak, igazságosságnak, szépségnek. Semmi náluknál alacsonyabb nem lehet méltó ihletője azoknak, kik elfogadták a halált.

Azok fölé az intézmények fölé, melyeknek a jog, a személyek, a demokratikus szabadságok védelme a tisztük, olyan intézményeket kellene kitalálnunk, miknek hivatása lenne fölismerni és megsemmisíteni mindazt, ami a kortárs életben az igazságtalanság, a hazugság és csúfság jegyében tipor a lelkeken.

Ki kell találnunk őket, mivel ismeretlenek, és mert lehetetlen kétségbe vonnunk, hogy nélkülözhetetlenek.

Kegyelem és nehézkedés^[23]

Bálványimádás^[24]

A bálványozás onnét ered, hogy valakiben él a tökéletes jó szomszárja, de közben nem birtokolja a természetfeletti figyelmet és nincs meg benne a mulandóság iránti türelem.

*

Bálványok nélkül szinte minden nap üres kínládást jelent. Senki se élhet rendkívüli táplálék nélkül.

A bálványozás az üresség kenyere. De még a legkülönbekben is szükségszerűen korlátozza az értelmet és a jóságot.

*

A gondolatok változékony játékszerei a szenvedélyeknek, a képzelgésnek és a fáradtságnak. De cselekvésünknek folyamatosnak kell lennie, nap mint nap, hosszú órákon át. A cselekvésnek ilyen hajtóerői – túl a gondolatokon és a körülményen – a bálványok.

*

Minden ember kész meghalni szerelméért. Nincs ebben különbség közöttük, legfeljebb egyik koncentráltabban, másik szétszórtabban szeret, s szeretete tárgya érdekesebb vagy érdektelenebb. De nincs olyan, ki önmagát szeretné.

Az ember csak akar, de nem tud egoista lenni. Ez nyomorának legárulóbb vonása és nagyságának kezdete.

Az ember mindig fölládozza magát egy rendnek. Csakhogy, kivéve a természetfeletti megvilágosodást, ennek a rendnek középpontjában mindig maga az egyén áll, vagy álöltözeteként egy másik, különleges személy, esetleg absztrakció (Napóleon a katonái, vagy a Tudomány, a Párt, stb. mások számára). Az ilyen rend azonban mindig csak távlati rend lehet.

*

Felesleges törekednünk az alázatosságra. Valamennyiünkben ott él az alázat. Csakhogy hamis istenek előtt alázkodunk meg.

Kegyelem és nehézkedés

A lélek minden természetes mozgását az anyag nehézkedésének megfelelő törvények irányítják. Egyedül a kegyelem tesz kivételt.

*

Mindig számolni kell azzal, hogy a dolgok egyöntetűen tárgyai a nehézkedésnek, kivéve, ha a kegyelem közbelép.

*

Két erő uralkodik a mindenségen: a nehézkedés törvénye és a világosság.

*

A nehézkedés. – Az általános módot, ahogy másokra számítunk, a bennünk ható nehézkedés szabja meg; ahogy ezt mások fogadják az a bennük ható nehézkedés következménye. Olykor a kettő egybeesik (véletlenül), legtöbbször azonban nem.

*

Különben miként is adódhatna, hogy amikor egyik ember bizonygatja, hogy szüksége van a másikra, az eltávolodik tőle? Nehézkedés.

*

Lear, a nehézkedés tragédiája. Mindaz, amit aljasságnak nevezünk, nehézkedési jelenség. Ez egyébként az aljasság végességét is jelenti.

*

Egy cselekedet tárgya és a végrehajtó energia színvonala, két különböző dolog.

Valamit meg kell tennem. De honnét merítsek hozzá erőt? Legnemesebb cselekedetem is lesüllyedhet, ha nincs hozzá megfelelő színvonalú energiám.

*

Hitványosság és felületesség hasonló szinten állnak. Vadul szeret, de hitványul: lehetséges szavak. Mélyen szeret, de hitványul: lehetetlen szavak.

*

Ha igaz az, hogy ugyanazt a szenvedést nehezebb elviselni egy magasabb, mint egy alacsonyabb ok miatt (az emberek, kik képesek egy tojásért éjjel egytől reggel nyolcig mozdulatlanul sorban állni, ugyanezt aligha tennék meg, ha egy emberéleket kellene megmenteniök), zgy az talán azért van, mert az alacsonyabb érték kevesebb nehézségnek, bajnak és kísértésnek van kitéve, mint a magasabb rendű. [...] ^[25]

*

A könyörgés attitűdje: szükségszerűen el kell fordulnom önmagamtól más fele, aki szabadulni akar maga is.

Megkísérteni ezt a szabadságot, mintha szabad energia volna, hasonlatos az igavonóhoz, ki egyszerre húzná a terhet, meg le is roskadna alatta.

{Az elkeseredésben szükségszerűen kell elfordulnom magamtól valami más fele, hiszen épp arról van szó, hogy megszabaduljak önmagamtól. Ezt az erőfeszítést azonban tulajdon energiámnak tekinteni annyi volna, mint egy igavonó, ki egyszerre húz és roskad le a teher alatt.}[26]

Az ember tehát erőszakkal olyan energiát szabadít így föl magából, mely még inkább lefokozza. Hasonlóan a termodinamika kompenzációs törvényéhez, az infernalisban sincs fölszabadulás, csak a magasban.

Az ember erkölcsének energiaforrása rajta kívül van, mint fizikális létének energiaforrása is (lélegzés, táplálkozás). Mindenütt rendelkezésére áll, s innét az illúzió, hogy lénye önmagában hordja létének principiumát. Csak a nélkülözés érezteti velünk a szükségét. De ilyenkor mi se akadályozhat meg bennünket, hogy ne kapkodjunk bárhonnét- jött táplálék után.

Csak egy orvosság van: egyfajta klorofil, mely képes a napfényből táplálkozni.

Ne ítélkezzünk. Minden bűn egyenlő. Lényegében csak egy bűn van: ha nem tudunk többé a fényből táplálkozni. Mihelyt ez a képességünk megszűnt, bármi bűnt elkövethetünk.

„Az én egyedüli táplálékom, hogy teljesítem annak akaratát, ki engem küldött.”[27]

Nincs egyéb jó ezen kívül.

*

Lehetséges olyan alászállás, melyben a nehézkedésnek nincs része... A súly lenyom, a szárny felemel: miféle szárny képes alászállani nehézkedés nélkül?

*

A teremtés képes a nehézkedés alászálló, a kegyelem felemelő és a kegyelem alámerülő mozgására.

*

A kegyelem a nehézkedés legnagyobb titka.

*

Leereszkedni, a nehézkedés erkölcsi világában az emelkedést jelenti. Felfelezuhanást.

*

A túl nagy baj az embert a szánsalom alá taszítja: undort vált ki, félelmet, sőt megvetést.

A szánsalom csak bizonyos szintig merül alá, és nem mélyebbre. Ez már csak az irgalmasságnak sikerülhet.

Azok, kik ily mélyre estek, érezhetnek még szánsalmat önmaguk iránt?

Üresség és kiegyenlítés

Emberi mechanizmus. Bárki szenvedő igyekszik közölni baját – kiprovokálva, vagy kiesdekelve az irgalmat – hogy ezzel csökkentse, s végül sikerül is ily módon csökkentenie fájdalmát. De mit tehet, akit senki se szán, aki bajával senkit se gyötörhet (mert se gyereke, se senkije, aki szeretné őt)? Szenvédése vele marad és megmérgezi.

Mert ez is éppoly lerázhatatlan, mint a nehézkedés. Hogyan szabadulhatnánk hát tőle? Hogyan szabadulhat meg az ember valamitől, ami a nehézkedéshez hasonló?

*

A rossz, attól hogy terjesztem: még bennem marad! A tárgyak és az élők sose elég szentek előttem. Semmit se szennyezhetnék be, ha lényem mélyéig meg lennék munkálva. Semmit, egy gondolat erejéig sem. Leggonoszabb pillanataimban se tudnék lerombolni egy görög szobrot, vagy egy Giotto-freskót. Miért tudok hát egyebet? Miért például egy ember életének egy pillanatát, mely különben boldog lehetne?

*

Lehetetlen megbocsátanunk annak, aki lezülleszt bennünket. De az igazság többnyire az, hogy nem lezüllesztettek, hanem csupán lelepleztek minket.

*

Ha szenvedünk, kívánjuk, hogy mások is pontosan ugyanúgy szenvedjenek. Ezért van, hogy kivéve a forradalom pillanatait, az elesettek igazában a hozzájuk hasonlókra neheztelnek.

Íme: a társadalmi stabilitás egyik faktora.

*

Igen, hajlamunk a rossz terjesztésére! Ha gyengeségünk eltúlzásával se megrontanunk, se megnyernünk nem sikerül másokat, akkor a rosszat mindenre kiterjesztve, az egész nevében követjük el, jogosulatlannak tartva minden szépet és jót.^[28]

*

Valakinek rosszat tenni annyi, mint kapni valamit. De miért?

Mit nyerek azon, ha rosszat teszek? Gyarapszom és terjeszkedem. Betömök egy űrt magamban, s épp azáltal, hogy másban megnyitom [(és amit majd vissza kell fizetni)]. Az ilyenfajta energia-gazdálkodás meglehetősen lealacsonyító.

*

Megbocsátani. Valójában képtelenség. Amikor valaki rosszat tesz velünk, szükségszerű reakciót vált ki belőlünk. A bosszúvágy alapvető egyensúlyösztrönből fakad. Egyensúlyt keresni egy másik síkon, önmagunk meghaladásával elérnünk a határig; ha ez sikerül, eljutunk az ürességig. (Segíts magadon, az ég is megsegít...)

*

Fejfájások. Akad pillanat: hogy kivetítve enyhül a fájdalom, de meghamisítódik a világ; míg a maga helyén hagyva (túrva) a fájdalmat, hevesebb lesz ugyan, de valami érintetlenül marad bennem, amin keresztül egy valódi világgal érintkezem. Hasonlóképp kell kezelnünk a szenvedélyeket. A maguk helyén hagyva őket, nem szabad törődni velük. [...] ^[29] Meg kell akadályoznunk, hogy a dolgok közelébe kerüljenek.

*

Az egyensúly keresése rossz, mert illuzórikus. Igen, a bosszú! Ha végrehajtjuk is, ha megkínózzuk vagy akár megöljük ellenségünket, bosszúnk bizonyos szempontból továbbra is képzeletünkben marad.

*

Egy ember, aki városának élt, családjának, barátainak, a gazdagságnak és a társadalmi emelkedésnek – aztán egy háború, s ugyanezt az embert elhurcolják, mint egy rabszolgát, s attól fogva erejének tökéletes kimerítésével kell küzdenie pusztá létéért. [...] ^[30]

*

Városát lerombolták, [és őt rabszolgaságba hurcolták], neki magának se múltja, se jövője: milyen tárgyakkal képes megtölteni agyát? A leghazugabb s legjelentéktelenebb, a

legszálnalmasabb sóvárgásokkal, s inkább kockáztatná akár a keresztrefeszítést is egy csirkéért, mint annakelőtte a halált városa védelmében. [...]^[31]

Hogy erős lélekkel szemlélhessük a bajt, amikor bajban vagyunk, természetfeletti táplálékra van szükségünk.

*

A túl kemény helyzet lefokoz és lealacsonyít, mivel az emelkedett érzelmekkel tele energiáink általában végesek. Ha a helyzetünk arra kényszerít, hogy tovább lépünk, az alacsonyabb érzésekhez [(félelem, sóvárgás, sikerszellem, külső dicsőségek)] kell folyamodnunk, mik energiában jóval gazdagabbak.

Számos lellezavarnak oka ez.

*

Tragédiája azoknak, kik a jó iránti szerelemtől hajtva fájdalmas útra érnek, s eljutnak egy pillanatban szerelmük határáig, s ott elbuknak.

*

[...]^[32]A vágy magában hordja az abszolútumot, s ha föléli véges energiáját, ez az abszolútum akadállyá változik át. Lelkiállapota a legyőzötteknek és elnyomottaknak.

*

Ismernünk kell minden dolgunkban a határmesgyét, amit csak természetfeletti segítséggel hagyhatunk el, különben súlyos süllyedéssel fizetünk.

*

[...]^[33] Mindenki más, még én magam is, mint azt képzelem. Ezt tudni, ez a megbocsátás.

Azt kívánni, hogy mások olyanok legyenek, ahogy azt elképzeljük, annyit tesz, mint majmolni Isten lemondását a gonoszokról.

Elfogadni az ürességet

„Az isteneknél úgy hisszük, az embereknél szemünkkel látjuk, hogy a természet kényszeréből minden élő minden lehetséges hatalmát kifejti.” (Thucydides)^[34] Akár a gáz, a lélek is igyekszik betölteni minden nekiadott területet. Az ilyen gáz, mely összehúzódna és megszökne az üresség elől, ellenkezne az entrópia törvényével. Egészen másképp áll azonban a dolog a keresztények Istenénél. Ő természetfölötti Isten, szemben Jehovával, ki természetes.

Hogy nem fejtünk ki minden hatalmat, amivel rendelkezünk, ezt jelenti az üresség elviselése. Ez ellene mond minden természeti törvénynek: erre egyedül a kegyelem képes.

A kegyelem betölt, de nem hatolhat be, csak oda, ahol üresség tátong, és épp ezt az űrt ő maga készíti elő.

*

[...]^[35] Ugyanez áll a tartozás elengedésére vonatkozóan (ami nem csak a rosszat illeti, amit velünk tettek, hanem a jót is, amit mi cselekedtünk másokkal). Ezzel is űrt támasztunk magunkban.

Űrt támasztani magunkban, ez természetfölötti dolog. Hol lelünk a természetben reakciómentes energiát? Máshonnet kell az ilyennek érkeznie. De mindenekelőtt szükséges valamiféle hívás, reménytelenség, mielőtt az üresség bennünk megszülethetnék. Ürességünk: sötét éjszakánk.

A csodálat és a szájalom (a kettő együtt mindenesetre) tartalmaz reális energiát. De ez az első átmeneti és mulandó.

Kell lennie egy tökéletesen viszonzatlan időszaknak, természetes vagy természetfeletti értelemben.

*

A világnak kell, hogy lehetősége legyen a kiürülésre, mivel a világnak szüksége van Istenre. Ezt bizonyítja a rossz.

*

Szeretni az igazságot, annyit jelent, mint elviselni a kiürülését, s nyomában közvetlenül a halált. Az igazság oldalában ott a halál.

*

Az ember a világ törvényei alól csak villanásnyi időre szabadulhat. Ezek a pillanatok ([a megállás,] a szemlélődés, a tiszta intuíció [a mentális űr, a morális űr elfogadása]) tesznek képessé a természetfölöttire.

Aki elviseli az üresség pillanatát, az elhagyatottságát, vagy elnyeri az Élet Kenyerét, vagy elbukik. Rettenetes kockázat, de el kell viselni, s méghozzá a teljes reménytelenséget. Csak beleveszni nem szabad.

Leszakadás a világról

Eljutni a teljes leválásig, a baj egyedül nem elég. Vigasztalanság kell hozzá. Tökéletes vigasztalanság. Semmiféle megszerezhető vigasz. Egyedül akkor száll ránk a megnevezhetetlen vigasztalás.

Elengedni a tartozásokat. Elfogadni a múltat, a jövő ígérete nélkül. Megállítani a pillanatot. Ez is a halál elfogadása.

„Föladta isteniségét.”^[36] Kivetközni a világból. Felöltetni a szolgaságot. Annyi lenni csak, amennyi térben és időben. Semmit se birtokolni.

Lemondani a világ hamis királyságáról. Tökéletes magány. Csak így birtokolhatjuk az igazságot a világról.

*

Két módon szabadulhatunk az anyagi javaktól:

Elfordulva tőlük a szellemi jóra tekintünk, vagy ha úgy értelmezzük őket, mint a szellemiek föltételeit (ahogy például az éhség, a fáradtság, a megalázás elhomályosítják az intelligenciát és zavarják az elmélkedést) – s mégis azon nyomban lemondunk róluk.

A lemondásnak ez utóbbi módja a szellem egyedüli mezítelensége.

Sőt: az anyagi jó kevésbé veszélyes, ha egymagában jelenik meg, és nincs lelki javakhoz kötve.

Lemondani mindenről, ami nem a kegyelem és nem sóvárogni a kegyelem után.

*

Mindenben, túl az egyes tárgyakon, akarnunk kell az ürességet, mivel se kifejtetni, se megmagyarázni nem tudjuk. De ez az üresség sokkal telítettebb, mint bármiféle beteljesülés.

Ha idáig eljutunk, megmenekültünk a bajból, mert Isten betölti az ürességet. Semmiképp se valamiféle intellektuális folyamat ez, legalábbis a ma szokásos értelmében véve nem az. Az intelligencia nem való arra, hogy bármit is találjon, szerepe legfeljebb a tisztázásé lehet. Az értelem egyedül szolgamunkára alkalmas.

A jó számunkra a semmit jelenti, mivel bármi létező-dolog nem jó. De ez a semmi nem irreális. Minden létező hozzá hasonlítva irreális.

*

Szeretni Istent, lerombolva érte Karthágót és Tróját, s mégse lelve vigasztalásra. A szeretet nem vigasztalás, hanem világosság.

*

A világ realitása a mi ragaszkodásunk műve. Én-ünk realitása, mit átruházunk a tárgyra. Ezért sose lehet azonos a külső valósággal. Ez egyedül a teljes leszakadás árán ismerhető meg. Maradjon csak egy cérnaszál, még az is ragaszkodásnak számít.

*

A nyomor, mely már a nyomorult tárgyra szegez, pőrén mutatja a ragaszkodás természetét. Ezt látva: világos a leválás szükségessége.

*

A ragaszkodás teremti az illúziókat, aki a valóságot szomjazza, annak el kell szakadnia a világtól.

*

Ami igazán reális, az nem kíván ragaszkodást, ahhoz nem kell, és nem is lehet ragaszkodni.

A ragaszkodás nem egyéb, mint a realitásnak elégtelen érzékelése. Az ember azért ragaszkodik valamihez, mert azt hiszi, ha megszűnik birtokolni, akkor maga a tárgy léte szűnik meg vele. A legtöbb ember nem érzi teljes lelkéből, hogy mekkora a különbség mindenféleképpen egy város pusztulása vagy a száműzetés között.

*

Az emberi nyomorúság elviselhetetlen lenne, ha nem volna fölhígítva az időben.

Megakadályozni, hogy fölhíguljon, hogy ezzel elviselhetetlenné váljon a nyomorúság.

„És amikor jóllaktak könnyeikkel” – (Iliász). Szintén egy módja, hogy elviselhetőbbé váljék a legrosszabb szenvedés.

Nem szabad sírnunk, nehogy megvigasztalódjunk.^[37]

*

Akit szeretünk és nincs szemünk előtt, arról mindig feltételeznünk kell, hogy talán már halott.

Mert ez a gondolat nem hígítja az ő valóságát, hanem fölfokozza.

Valahányszor azt mondjuk: „Legyen meg a Te akaratod”,^[38] idézzünk magunk elé minden lehetséges szerencsétlenséget.

*

Két módja az önmegsemmisítésnek: az öngyilkosság és az elszakadás.

Gondolatunkban megölni mindazt, amit szeretünk: egyetlen módja a halálnak. De csak azt, amit szeretünk. (Aki pedig nem gyűlöli apját és anyját... De: szeresd ellenségedet...) [...] ^[39]

*

[...] Ha a fősvény minden javát képes elrejtteni a földbe, mi hogy ne tudnánk Istenben?

De mikor maga Isten rejtett el előlünk, mintha nem létezne! Hogy vajon akkor is szeretjük-e őt, ha nem létezik?

Igen, visszavonult, nehogy úgy szeressük, mint fősvény az aranyát.^[40]

*

Electra Oreszteszt siratva halt meg. Ha szeretjük Istent, gondolhatjuk azt is, hogy nem létezik. Isten a miénk lesz.

A képzeletről

A képzelet állandóan kész arra, hogy minden rést, amit a kegyelem üt, azonnal betömjön.

*

Minden (el nem fogadott) vákuum gyűlöletet, bosszankodást, keserűséget, neheztelést szül. Gonoszságot, amit az ember annak kíván, akit gyűlöl, s amiről azt hiszi, helyreállítja vele egyensúlyát.

*

Az ürességnek képzelettel való kitöltése alapvetően hazug. Nem veszi számításba a harmadik dimenziót. Egyedül a realitás lakja be mind a három dimenziót. A képzelet kizárja a többszörös összefüggéseket.

Hiábavaló kísérlet, hogy meghatározzuk az olyan dolgokat, mik bár valóságosan jelentkeznek, valamiképp mégis képletesek maradnak. Háború. Bűn. Bosszú. Természeti katasztrófa.

A bűnök, Spanyolországban, valóban megtörténnek és mégis fecsegéshez hasonlítanak.^[41]

Realítások: miknek nincs több realitásuk, mint az álomnak.

A bűnben, akár az álomban, nincs többértelműség. Ezért a bűnözők primitívsége.

{Olyan valóságok, mint a dimenziószűk álmok.}^[42]

Lapos bűnök, miknek csak két arca van: az áldozaté és a hentesé. Mi rettenetesebb, mint egy rémálomban meghalni?

*

Bármilyen szituációban, ha fölfüggesztem a képzeletemet, űr keletkezik (lelki szegények).

Bármilyen szituációban [(de némelyikben micsoda süllyedés árán!)] képzelgéssel kitölthetjük az ürességet. Ezért is van, hogy az ember lehet fogoly, rabszolga, prostituált, és bármi szenvedésen átmehet anélkül, hogy megtisztulna.

*

Folyamatosan felfüggeszteni magamban a képzelgés munkáját, mely a támadt réseket kívánja betömni.

Ha elfogadjuk a rajtunk ejtett ürességet, a sors miféle csapása akadályozhatja meg, hogy szeressük a mindenséget, mely színültig töltve – bármi történjék is már mivelünk.

Lemondás az időről

Az idő tükörképe az örökkévalóságnak, de pótléka is.

*

Fösvény, kitől a kincsét kérik. Befagyott múltját vesszük el tőle. Múlt és jövő: az ember egyedüli gazdagsága.

*

Jövőnkkel tömni be ürességünket. Olykor a múlt is játszhatja ezt a szerepet [(voltam, tettem...)] Megint máskor, a szerencsétlenség tűrhetetlenné teszi a boldogságnak még a gondolatát is, megfosztva a szerencsétlent tulajdon mulandóságától [(nessum maggior dolore ...)]^[43]

*

Múlt és jövő megakadályozzák a baj jótekonny hatását, határtalan teret szolgáltatva a képletes emelkedésnek. Ezért van, hogy a múltról s jövőről való lemondás: minden lemondás elseje.

*

A jelen nem fogadja el a végességet. Hasonlóképp a jövő sem, mivel a jövő nem más, mint eljövendő jelen. De az ember ezt nem akarja megérteni. Ha a vágyat hegyével a jelenre szegezzük, mely mibennünk a végességgel azonos, akkor vágyunk a jelenen át az örökkévalóságig hatol.

Innét a kétségbeesés haszna, amikor elfordul a jövőtől.

*

Amikor csalódunk egy örömben, amire vártunk és ami eljött, csalódásunk oka az, hogy mi magát a jövőt akartuk a jelenben birtokolni. S most, hogy egyszerre itt van, kiderül, hogy ő is csak egyszerű jelen. Az kellene, hogy a jövő úgy legyen itt, hogy ne szünjék meg jövő maradni. Képtelenség, amit csakis az örökkévalóság orvosolhat.

*

Az idő barlangja. Szabadulni az idő barlangjából, tőle elszakadva élni annyit jelent, mint elfordulni a jövőtől.

*

Módja a tisztulásnak: imádni Istent, s az emberekhez viszonyítva nemcsak hogy titokban, de egyenesen azt gondolva, hogy nem létezik.^[44]

Ami a halottak tiszteletét illeti: mindent meg kell tennünk azért, aki nem létezik.

[...]^[45] „Filozófálni annyi, mint tanulni a halált.”^[46]

„Imádkozni annyi, mint meghalni.”

*

Amikor a szenvedés és kimerültség már úgy tűnik, hogy állandó marad, forduljunk szeretettel és engedékenyen az állandóság fele, és fölszakad az örökkévalóság.

A tárgyaltan (anyagtalan) vágyódásról

A tisztulás útja: a jónak a vágyakozástól való elkülönítése.

*

Leszállni a vágyak forrásához, hogy elszakítsuk az energiát tárgyától. A vágyak ugyanis, mint energiák, hasznosak és valódiak. A tárgyuk az, ami rossz. Ezért kimondhatatlanul jelentős szakítás a lélekben a vágnak tárgyától való elválasztása.

*

Ha az ember alászáll önmagába, azt találja, hogy pontosan azt birtokolja, ami után vágyakozik.

Ha az ember vágyakozik az élete után, az ember egy korlátozott és véges életet kíván, ami szükségszerűen véges és halandó, s az ember pontosan ezt kívánja, ezt az életet, ami..., ezt az élő, aki..., röviden azt a valamit, ami meghal, minden nap, minden órában. Azt kívánjuk tehát, ami legsajátabb birtokunk: a halált.

Ha aranyra vágyunk, lényegében pénzre vágyunk, valamire, amit csak megfelelő körülmények közt nyerhető el, s így szükségszerűen megfelelő mértékben... Márpedig ebben a mértékben {(a körülményeinknek megfelelő mértékben)}, tulajdonképpen birtokoljuk is.

A fájdalom, a hiányérzet minden ilyen esetben a vágy tárgyainak létezési formája. Ha letépjük az irrealitás e fátylát, látni fogjuk, hogy ami után vágyakoztunk, lényege szerint birtokunkban van.

Ha ezt belátjuk, egy ideig továbbra is szenvedünk még, de már boldogok vagyunk.

*

Ha eljutunk addig, hogy pontosan föl tudjuk mérni, mit veszít a fősvény, kitől elvették aranyát: máris rengeteget tanultunk.

A muskotályosok^[47] kapitánya inkább kívánt kapitány lenni és fogoly – mint szabadulni a rangjáról való lemondás árán.

Ezt művelik velünk a kosztümök. Boldogok a mezítelenek!^[48]

*

Elveszteni valakit: szenvedni attól, hogy a halott illuzórikussá változott. De vágyakozásunk utána nem illuzórikus, hanem valóságos. Le kell szállnunk hát önmagunkba, oda, ahol valóságos vágyunk székel. Éhség: az ember táplálékról képzeleg, de maga az éhség valóság; ezt kell elfogadnunk. A halott jelenléte illuzórikus, de távolléte reális. Ezentúl a maga sajátos módján nyilvánul meg.

*

Nem szabad keresnünk a hiányt, mivel ez Isten megkísértése, hogy természetfölötti módon töltsse be.

De menekülnünk se szabad előle.

*

A hiány magasrendű telítettség, de az embernek erről nem szabad tudnia. Bizonyítéka, hogy maga Krisztus is tökéletesen mellőzte egy pillanatra e magasrendű igazságnak ismeretét. Lényünk egy részének szabad csak tudnia róla, de többi részüknek nem, mert ha ők a maguk alacsony módján tudnak, {számítgatásaiktól,} megszűnik a hiány.

*

Krisztus ismert minden emberi nyomorúságot, a bűn kivételével. De ismerte mindazt, ami az embert képessé teszi a bűnre. Ami az embert képessé teszi a bűnre: az a hiány, az üresség. Minden bűn a hiány betöltésének megkísértésétől származik. Úgy lehet az én szennyel tele életem az ő tökéletesen tiszta életének közvetlen közelében, s hasonlóképp közvetlen közelében a nálamnál még bűnösebb embereknek. Mert bármilyen mélyre bukjunk is, nem tudunk igazán eltávolodni Tőle. Csakhogy ezt, ha elbuktam, nem tudhatom többé.

*

Kézszorítás egy régnemlátott baráttal. Nem jegyzem meg, hogy maga az érintés milyen volt: ahogy a vak is közvetlenül érzi botja végén a tárgyakat, közvetlenül érzem én is barátom jelenlétét. Ugyanez vonatkozik életem körülményeire, legyenek bármilyenek is azok, – és Istenre.

Ez magában foglalja azt, hogy sose kell vigaszt keresni egy szenvedésre. Mert a boldogság fölötte áll a vigasz és a fájdalom helyének. Másképp fogható fel, mint a tárgyak egy bot végén, és nem is közvetlen tapintással. Ez a másmilyen érzékelés a figyelem áthelyezésével történik egy olyan iskolázás árán, melyben a lélek és a test maradéktalanul közreműködik.

Olvastuk az Evangéliumban: „Bizony mondom, elnyerték bérüket.”^[49] Nem kell a vigasztalás. A hiány az érzelmi világban visz túl az érzelmeken.

*

Szent Péter tagadása. Mondván Jézusnak: Én hű maradok hozzád, már ez tagadás volt, mert magában és nem a kegyelemben tételezte fel a hűség forrását. Szerencsére, mire kiválasztott, ez az árulás nyilvánvalóvá vált a maga és mindenki számára. Hányszor és hányunktól hangzik el hasonló dicsekvés – anélkül, hogy valaha is értenének belőle.

Nehéz volt hűnek lenni Jézushoz. Ez a semmihez való hűség volt. Könnyebb volt, akár a halálig hűnek lenni Napóleonhoz. Könnyebb volt a mártíroknak később, mert már létezett az Egyház [egy erő, evilági ígéretekkel]. Az ember azért képes meghalni, aki erős, és nem azért, aki gyöngé; de legalábbis azért, aki ha pillanatnyilag gyenge is, az erő dicsfényét őrzi. A hűség Napóleon iránt, Szent Helénán se volt az ürességbe vetett bizalom. Meghalni azért, aki erős, annyit tesz, mint elveszteni a halál keserűségét. És, ugyanakkor, minden jutalmát.

*

Könyörögni egy emberhez, reménytelen kísérletet jelent arra, hogy valaki hatékony erőként átvigye saját értékrendszerét egy másvalaki lelkébe. Könyörögni Istenhez, épp ellenkezőleg, annyit jelent, mint megkísérteni, az isteni értékek átvételét tulajdon lelkünkbe, és azt tovább víve teljes intenzitással azt gondolnunk, hogy képesek leszünk a befogadott értékek megvalósítására, ez a gondolat megszűli bennünk a belső ürességet.

Az én

Semmit se birtokolunk a világon – mivel a véletlen mindenüktől megfoszthat – egyetlen birtokunk, hogy azt mondhatjuk: én. Ez az, amit oda kell adnunk Istennek, másképp szólva: ez az, amit le kell rombolnunk. Semmi, de semmi egyéb szabad cselekedet nem áll rendelkezésünkre, hacsak ez nem, énünk lebontása.

*

Adomány: nem tudunk mást följánlani, mint önmagunkat, s mindazt, amit egyébként ajándéknak nevezünk, nem egyéb, mint énünk visszavonására [revanche] ragasztott címke.

*

Semmi a világon el nem veheti tőlünk, hogy azt mondhassuk: én. Semmi, kivéve a legszélsőségesebb csapást. Semmi se rosszabb a végső nyomorúságnál, mely kívülről bontja el az ént, minél fogva aztán az ember már nem bonthatja le önmagát. Mi teljesedik be azokon, akiknek én- jét kívülről rombolta le a nyomorúság? Nem lehet mást elképzelnünk a számukra, mint az ateisták és materialisták koncepciójának megfelelő módon való megsemmisülését.

Akik elvesztették énjüket, nem azt jelenti, hogy vele együtt egoizmusukat is elvesztették volna. Ellenkezőleg. Persze, ez is bekövetkezik olykor, amikor valaki kutya módjára áldozza föl magát. De számtalan más esetben az ember a mezítelen, vegetatív egoizmusig süllyed. Egy én nélküli egoizmusig.

Bármilyen kis mértékben is indult meg az én lebontásának folyamata, az ember bármilyen szerencsétlen véget megakadályozhat abban, hogy rosszá tegye őt. Bár az én nem épülhet le kívülről szélsőséges föllázadás nélkül, Isten iránti szeretetünkkel megmenekülhetünk a lázadástól, s énünk leépülése ekkor már nem kívülről történik, hanem belülről.

*

Megváltó szenvedés. Amikor az emberi élet a befejezettség (tökéletesség) állapotába kerül, amikor a kegyelem segítségével tökéletesen lebontotta énjét önmagában, akkor a szenvedés olyan fokára süllyed, ami számára énje kívülről való lerombolásának felel meg, de ami valójában a kereszt beteljesülése. A nyomorúságnak nincs mit rombolnia énjén, mivel az én nem létezik már számára, tökéletesen megszűnt és átadta helyét Istennek. A nyomorúság azonban az én külső lebontásával egyenértékű hatást vált ki ilyenkor, a tökéletes befejezettség síkján. Isten távollétének hatását. „Uram, Uram, mért hagyta el engem?”^[50]

Vajon mi okozta Isten távollétét a tökéletesülő lélekben? S miféle érték jár együtt vele, amit megváltó szenvedésnek hívunk?

A megváltó szenvedéssel valójában a rossz tölti be oly mértékben a lelket, amennyire az egyáltalán lehetséges.

A megváltó szenvedéssel Isten a katasztrófa képében van jelen. Ez a távollét az isteni jelenlétnek az a módja, mely a rossz végének felel meg – s amit tökéletes elhagyatottságnak érzünk. Az, akiben Isten nincs jelen, nem érezheti meg távollétét.

Ez teljes és tökéletes befejezése és szakadéka a rossznak. Mindeddig a pokol csupán hamis szakadék volt. Mindeddig a pokol csak felületes valami, az a semmi, mely az életünket követeli és cserébe az élet illúzióját adja.

Az ennek tökéletesen kívülről történő lerombolása pokoli állapot. Ha a lélek szeretettel csatlakozik hozzá, fájdalma engesztelő fájdalom. Míg Isten távollétének ténye a szeretetében önmagát tökéletesen kiürítő lélekben: ez a megváltó fájdalom.

*

A bajban az életösztön folytatná kitépett kapcsolatait és vakon fönnakad mindenben, ami támasztékaul szolgálhat, ahogy egy növény akaszkodik a csápjaival. Igazságosság és hála [(hacsak nem általános formában)] nem születik ilyen állapotban. Rabszolgaság. Nincs több pótléka az energiának, mely támasza lehetne a szabad lelkiismeretnek, ami által az ember bizonyos távlathoz jutna. A baj, ebben az aspektusban, borzalmas, mivel az élet – akár egy nyüzsgő féreg vagy egy puszta csonk – olyan mezítelen lett. Élet: forma nélkül. A túlélés itt az egyetlen kapaszkodó. Ez a legvégső rossz bekövetkezése, amikor minden egyéb ragaszkodást kiolt a túlélés vágya. Most megmutatkozik minden ragaszkodás mezítelen természete. Hogy nincs, soha nem is volt egyéb tárgya, egyedül önmaga. És ez a pokol.

E rettenetes mechanizmus okozta, hogy a szerencsétlenek számára semmi se tűnik édesebbnek az életnél, mikor pedig tulajdon életük semmivel se különb a halálnál.

Ebben a helyzetben: elfogadni a halált: azonos a teljes leválással.

*

Majdnem-pokol a földön. Végső gyökértelenség a bajban. Az emberi igazságtalanság általában nem mártírokat gyárt, hanem majdnem- kárhozottakat. A majdnem-pokolba taszított lények hasonlóak a tolvajoktól megsebzett és levetkőztetett emberhez. Elvesztették karakterük öltözetét.

A legnagyobb fájdalmat, amely azonban tovább engedi élni a gyökereket, még mindig végtelen távolság választja a majdnem-pokoltól.

Amikor az ember segítségére tesz az ilyen lényeknek és cserében gorombaságot kap, hálátlanságot és árulást, mindenkor csupán kicsinyke töredékét tapasztalják meg az ő mérhetetlen szenvedésüknek. Ilyen esetben kötelességünk megkockáztatni, bizonyos korlátok között, hogy hatalmunkban áll kitenni magunkat a bajnak. Ha ez megtörtént, úgy kell elviselnünk, ahogy a bajt viseli az ember, anélkül, hogy a bajt meghatározott személyekhez kapcsolnánk, hiszen a baj se kapcsolódik maga hozzájuk. Van valami személytelensége a majdnem-pokol szenvedésének, hasonlóan a kereszten való beteljesüléshez.

*

Azokért, kinek énje kívülről pusztult el, semmit se tehetünk, végképp semmit. De sose tudhatjuk igazán egy meghatározott esetről, hogy az énje tökéletesen halott vagy csak elalélt. Ha nem halt meg egészen, a szeretet felélesztheti (mint holmi injekcióval), de egyedül a teljesen tiszta szeretet, a leereszkedés minden nyoma nélkül, mivel a megvetés legkisebb jele is csak siettet a haldoklást.

Amikor az én kívülről sebet kap, szélsőséges, elkeseredett lázadással felel, akár egy védekező állat. De amikor az én szinte már halott, kívánja a halált és az aléltágba menekül. Ha ilyenkor fölébreszti a szeretet egy érintése, ez rendkívüli, fájdalmas megrázkódtatás lehet a számára, ami gyakran haragra, sőt gyűlöletre lobbantja az iránt, aki tetszhalálából fölriasztotta. Innen a szerencsétleneknél a bosszúnak kívülről megmagyarázhatatlan reakciói azokkal szemben, akik jót tesznek velük.

Megesik az is, hogy a jótevő szeretete nem egészen tiszta. Tehát az én, felköltve a szeretettől máris új sebet kap, s a legkisebb megvetésre föltámad benne a legkeserűbb gyűlölet: a jogos gyűlölet.

Azt, akinek énje tökéletesen halott, épp ellenkezőleg, semmi se zavarja az irántuk tanúsított szeretet. Átengedi magát – mint a kutyák és macskák, mikor élelmet fogadnak el – a simogatásnak és melegségnek, s akár az állatok, kész belőle minél többet elfogadni. Alkalom szerint ragaszkodik, akár egy kutya, vagy közönyös távolfartással engedi át magát, akár egy macska. Minden aggály nélkül és utolsó cseppig kiissza mindazt az energiát, amivel bárki foglalkozik vele.

A bajban minden jótett számíthat arra, hogy az emberek többsége aggálytalan lesz és főként olyanokból áll, akiknek énjét már megölték.

*

Az én annál is hamarabb hal meg, mivel a bajba jutott ember karaktere többnyire sokkalta gyengébb, mint maga az ember. Pontosabban: a végső baj, az én lebontásának botránya, a karakter edzettségének megfelelően közelebbre vagy távolabbra tehető, s minél messzebbre, annál inkább beszélhetünk erős jellemről.

Az erkölcsi törési pontnak ez a távolabbi vagy közelebbi helye valószínűleg természeti adottság, mint például a matematika iránti fogékonyság, s ezért az aki – nem lévén hite – büszkén úgy véli, maga meg tudja óvni „jó erkölcsét” a legnehezebb körülmények között, éppúgy téved, mint az az ifjú, ki matematikai fogékonyságával büszkélkedne. Aki viszont hisz Istenben, még nagyobb illúzió veszélyének teszi ki magát, amikor a kegyelemnek tulajdonítja azt, ami egyszerűen és gyökerestől a természet mechanizmusából fakad.

*

A legnagyobb rettegést belőlünk önünknek kívülről való megtámadása váltja ki. Arnolphe, Phaedra, Lycaon. Jogosan hull térdre, könyörög, veti bárki földre magát, amikor a halál arra kényszerül, hogy önünket kívülről ölje meg, mielőtt még az élet megszűnt volna bennünk.

*

„Még a szép hajú Nióbe is enni kívánt.”^[51] Ez finom, akár a tér Giotto freskóin.

Olyan megaláztatás, amely még a reménytelenségtől is meg kíván fosztani.

*

A bennem lévő rossz azt mondja „én”.

Én vagyok minden. De ez az én, itt: Isten. És ő nem így én.

A rossz különbségeket tesz, és megakadályozza, hogy Isten egyenértékű legyen minden számára.

Nyomorúságom műve, hogy én én vagyok. Az univerzum nyomora, hogy Isten, bizonyos értelemben én vagyok.^[52]

*

A farizeusok saját erejükre számítva kívántak erényesek lenni.

Az alázatosság annak tudása, hogy amit „én”-ünknek hívunk, az sose lehet fölemelkedésünk forrása.

Mindaz, ami értékes bennem, kivétel nélkül máshonnét jön, nem belőlem. Nem adomány, hanem kölcsön, amit szünet nélkül meg kell újítanom. Minden, ami bennem van, kivétel nélkül értéktelen, és, ha a kapott kölcsönöket kisajátítom, azok is menten elértéktelenednek.

*

Az öröm tökéletesen kizárja még magának az örömnak az érzését is, mivel a [céllal teli] lélekben egyetlen szabad zug marad, mely kimondhatná, hogy „én”.

Ilyen örömeket elképzelni se lehet, [amikor azok távol vannak,] s így még vágyódni se lehet utánuk.

Dekreáció

Dekreáció: meg-nem-teremtetté tenni a teremtést {(meghalni a világ számára)}.

Destrukció: semmivé tenni a teremtést. Bűnös pótléka a dekreációnak.

*

A teremtés a szeretet állandó műve. Létünk minden pillanata Isten irántunk való szeretete. De Isten egyedül önmagát szeretheti. Irántunk való szeretete is önmaga iránt való szeretete rajtunk keresztül. Így ő, ki életet ad nekünk, azt szereti bennünk, ha beleegyezzünk, hogy ne legyünk.

Egzisztenciánk befejezetlen marad, egyedül a rá-való-várakozás fejezheti be, és beleegyezésünk a megszűnésbe.

Isten örökösen visszakoldulja tőlünk azt, amit ad. Adja és koldulja életünket.

*

A kérlelhetetlen szükség, a szegénység, a szorongások, az élet gondoktól súlyos és munkától kimerült terhe, minden [kegyetlenség, kínzás, erőszakos halál,] erőszak, terror, betegség – mindez isteni szeretet. Isten az, ki szeretetből visszahúzódik előlünk, hogy szerethessen minket és mi is szerethessük őt. Ha szabadon érne szeretetének sugara, az anyag, a tér és idő oltalma nélkül, mint a víz a napon, menten elpárolognánk. Nem maradna bennünk elég én (je), amiről lemondhatnánk, hogy szerethessünk. Ennek szüksége vont ernyőt közénk és Isten közé. Átszakítani e fátylat annyi, mint megszűnni.

*

Létezik egy „deifugális” erő, különben minden Isten lenne.

*

Adatott az embernek egy képletes isteniség, hogy önmagát levetkőzhesse, ahogy Krisztus levetette valóságos isteniségét.

*

Lemondás. Utánzása Isten lemondásának, amely a teremtésben nyilvánult meg. Isten ezzel lemondott arról – sajátos módon –, hogy minden ő maga legyen. Minekünk arról kell lemondanunk, hogy egy valami legyünk. Ez az egyedül lehetséges jó, amit tehetünk.

Feneketlen hordók vagyunk mindaddig, amíg nem látjuk be, hogy csak egy fenekünk van.

*

Emelkedés és süllyedés. Egy asszony, ki tükrében figyeli magát, sokszor nem érzi annak szégyenét, milyen szűk kis helyre fokozta le önmagát, ezt a határtalan lényt, ki mindent birtokol. És hasonlóképp (szociálisan, pszichikusan stb.) bármily magasra is emelkedünk, emelkedésünkkel mintha örökre nem emelkedhetnénk magasabbra, akkorát süllyedünk. Ha viszont énünk kudarcot vall, [hacsak nem fejlődik az energia vággyá] akkor tudjuk, ez nem mi vagyunk.

Egy nagyon szép nő könnyen elhiszi tükörképének, hogy ez ő. Egy csúnya nő tudja, hogy ez nem ő.

*

[...]^[53] A világ teremtésében azzal vállalunk részt, ha dekreáljuk önmagunkat.

*

Csak azt birtokoljuk, amiről lemondunk. Amiről nem mondunk le, elhagy minket.

Ebben az értelemben: semmit se birtokolhatunk [anélkül, hogy ne járná át Isten], mivel a valódi birtoklás azt jelentené, hogy megszűnt köztünk és Isten közt meglévő távolság.^[54]

*

Egyetemes áldozás. Isten nemcsak egyszer lett testté, hanem nap mint nap testté lesz érettünk, és elemésztődik a teremtésben. Viszont minket is a baj, a fáradság, a halál, nap mint nap megtestesít és elemészt Isten szeretete. Hogy is lehetne visszautasítani e kölcsönös áldozást?

*

Levetkőzte isteniségét. Nekünk hamis isteniségünket kell levetkőznünk, mellyel valamennyien születtünk.

Ha egyszer megértjük, hogy semmik vagyunk, a megsemmisülés lesz mindennek a célja szemünkben. Azontúl ezért fogadjuk el a szenvedést, ezért élünk, ezért imádkozunk.

Uram, segíts megsemmisülnöm.

Amilyen mértékben semmivé leszek, olyan mértékben szereti Isten rajtam át önmagát.

*

Az aki lent van, hasonlít ahhoz, aki fönt van. A rabszolgaság ezért hasonmása az Isten iránti engedelmességnek, a megalázottság az alázatunk, a fizikai kényszer a kegyelem hajthatatlan vonzásának, a szenteknek napról-napra való élete ezért tükörképe annak, ahogy a tolvajok és prostituáltak az idő morzsáin tengődnek.

Ezért a hasonképért érdemes föl kutatnunk azt, ami mélyen van.

Az, ami bennünk alantas, alacsonyra kell szállnia, hogy ami magasrendű, magasba emelkedhessen. Mivel mi fordított lények vagyunk. Úgy születünk. Visszaállítani a rendet: lebontani magunkban a teremtményt.

*

Megfordítása tárgynak és alanynak.

Hasonlóképp pozitívnek és negatívnek. Ez az Upanisadoknak is a filozófiája.

Hamisan élünk, mivel bűnben születünk, ami nem más, mint az értékrend fölforgatása. Első föladatunk az egész megfordítása. A megtérés.

*

Ha nem hal meg a mag...^[55] Meg kell a magnak hálnia, kiszabadulva belőle a szabad energiák, új kapcsolaton formálódjanak.

Hasonlóképp kell nekünk is leépülnünk, hogy fölszabaduljanak megkötött energiák, s olyan szabad energiához jussunk, mely képes a dolgok valódi értelmét fölfogni.

*

Hogy a legcsekélyebb munkát gyakran érzem a legterheesebbnek, egyfajta kegyelem cselekszi velem. Mivel így, anélkül, hogy észrevenném, épp a leghétköznapiabb cselekedetekkel sikerül elvagdostnom gyökereimet. Hogy elszakítsuk magunkat vágyainktól, rendkívüli cselekedeteinkben túl nagy a vágy ehhez, míg közönséges tetteinkben semmi nincs belőle. Hogy rendkívüli tehernek érezzük közönséges gondjainkat, külön kegy, amiért hálával tartozunk. Sose szabad kérnünk, hogy múljon el e nehézség; könyörögnünk kell, hogy a kegyelem hasznosítsa.

Általában: senki se kívánja, hogy egyetlen baja is eltávozzon tőle, hanem bízza a kegyelem átalakító munkájára.

*

A fizikai szenvedések (és nélkülözések) a bátor lelkek számára gyakran próbái a türelemnek és lelkierőnek. De van egy fontosabb hasznuk is. Miért ne jelentsék ezt az én számomra? Miért ne lenne a szenvedés élő tanúsága az emberi szenvedésnek? Azzal, hogy tökéletes türelemmel viselem őket? Hogy érhetném el hát, hogyha itt a baj, sose találjam elég nagynak a szenvedést, jól tudva, bárki bárhogya is ítél, hogy a nyomor harapása és minden lealáztatás az emberi szenvedésre nevel, arra az ismeretre, mely minden erényesség kapuja?

De a gyönyör, a szerencse, a jólét, ha fölismerjük, hogy kívülről jöttek (véletlenül, a körülmények folytán stb.), szintén az emberi nyomorúság tanúi. Ezt is hasznos felismeréssé kell tennem hát. Sőt még a kegyelmet is, amennyiben érzékelhetően jelentkezik...

Semmivé kell lennünk, hogy igaz helyünkre kerülhessünk mindenben.

*

A lemondás megköveteli, hogy oly mértékben hagyjuk el aggodalmainkat, ami valójában egyenértékű szereteteink és minden jó elvesztésével, beleértve adottságainkat és sorjában minden szerzeményünket, mindazt a hiedelmünket, mit holmi jóba vagy szilárdba vetettünk, stb. És mindennek nem szabad magától elpártolnia tőlünk, hanem nekünk kell elvesztenünk – ahogy ezt Jób tette. De a tárgytól így megszabadított energiát nem szabad tétovasággal elpazarolnunk, lefokoznunk. Legyen bár szorongásunk még nagyobb most, mint volt a reális bajban, nem szabad szétapróznunk az idő hosszában, se holmi reménység fele terelnünk.

*

Amikor a szenvedély egészen a vegetatív energiákig hatol, az történik velünk, ami Phaedrával, Arnolphe-fal, stb. „úgy érzem itt belül, hogy meg kellene halnom...”^[56]

Hippolyte valóban szükségesebb volt Phaedrának – a legszószerintibb értelemben – az életéhez, mint a táplálék.

Hogy Isten szeretete egészen mélyre hatoljon, kell, hogy a természet elszenvedje a végső erőszakot. Jób, a kereszt...

Phaedra és Arnolphe szerelme tisztátalan. Szeretet, mely egészen mélyre szállt és tiszta maradt...

Semmivé válni, le, egészen a vegetatív szintig; ezt jelenti hát, hogy Isten kenyérré változik.

*

Ha megfigyeljük magunkat egyetlen határozott pillanatban – egy jelen pillanatban, mit elszakítunk a múlttól és jövőtől – azt látjuk, hogy ártatlanok vagyunk. Az ilyen pillanatban nem lehetünk azok,^[57] amik vagyunk: minden változás magában foglal valamiféle tartamot. Ez az életünk rendje.

Elszigetelni tehát egy pillanatot, magában foglalja a bocsánatot. De az az elszigetelés igazi nevén: leszakadás a világról.

*

Két tiszta és tökéletesen ártatlan pillanata van az emberi életnek: a születés és a halál. Emberi formájukban nem imádkozhatjuk Istent, hogy be ne szennyeznénk istenségét, egyedül a születés és az agónia pillanatában.

*

Halál. Pillanatnyi állapot, múlt és jövő nélkül. Nélkülözhetetlen az öröklétbe való áttöréshez.

*

Ha tökéletes örömmel tölt el a gondolat, hogy Isten létezik, hasonló öröm, hogy én magam nem létezem, mivel a kettő ugyanazt jelenti. [...]^[58]

*

Istenben való öröm. Teljes és végtelen öröm, mely valójában Istenben van. Részvételem semmit se tud hozzáadni, nem-részvételem semmit elvenni teljességéből. Akkor hát, mi szüksége, hogy részt vegyek benne vagy nem? Az égvilágon semmi szüksége.

*

Azok, akik saját üdvösségüket keresik, nem hisznek igazán az Istenben való öröm valóságában.

*

A halhatatlanságban való hit haszontalan, mert nem áll módunkban elképzelni a lelket valóban test nélkül; ez az elképzelésünk tehát igazában földi életünk meghosszabítását célozza, és megfoszt [a halál] hasznától.

*

Isten jelenléte. Ezt kétféleképp kell értenünk. Mivelhogy ő a teremtője, Isten minden létező dologban jelen van, hiszen épp általa létezik. A másik jelenlét az, amihez Istennek a teremtmény közreműködésére van szüksége, olyan jelenlét, mellyel Isten, nem mint teremtő van jelen, hanem mint Szellem. Első jelenléte a teremtés által való jelenlét. A második: a dekreáció révén {(a teremtés lebontásával)} valósul meg. (Ezért mi, kik részvételünk nélkül teremtettünk, nem üdvözülhetünk hozzájárulásunk nélkül. Szt. Ágoston.)

*

Isten nem teremthet másképp, mint elrejtőzve. Különben semmi se volna (csak ő) rajta kívül.

A szentségnek is rejtve kell hát maradnia, még az öntudat és lelkiismeret számára is bizonyos mértékben. És rejtve kell élnie a világban.

*

[...]^[59] Az ember léte függöny mögé van rejtve, a természetfeletti létbe. Az, amit ismerünk magunkból, az nem egyéb és nem több, mint amit a körülmények épp rákaggatnak. Én-em rejtve előlem (és mások előtt); Isten közelében van, Istenben van, maga Isten. Gőgösnek lenni annyi hát, mint kivetkőzni az istenségből... A függöny, emberi nyomorúságunk: hogy még Jézus számára is létezett ez a függöny.

*

Jób esete. Sátán az Istenhez: Fokozatokban kell szeretni?^[60] A szeretet szintjéről van szó. Juhok, búzaföldek, gyermekek módjára? Vagy egy másik dimenzióban, s azon is túl? Bármilyen mély is legyen még bármi szeretet, eljön a pillanat, mikor eltörik és összedől, s ez az a pillanat, mely átformál, mely kiszakít a végesből a végtelen felé, mely természetfeletti szeretettel tölt el Isten iránt. Ez a lélek halála. Nyomorúság, ki előbb hal meg, mielőtt a lelkihalált elszenvedné! A lélek, mely nincs színültig szeretettel, rossz halállal hal. Miért van, hogy az ilyen halál kikerülhetetlen? Szükségszerűen van így. Kivétel nélkül és szükségszerűen.

*

A látszat rátapad a létre, s egyedül szenvedés tépheti el egyiket a másiktól.

Ami létezik: az nem látszhat. A látszat elfojtja a létet.

Az idő erőszakosan tépdesheti a létről a látszatot, és a látszatról a létet, elárulva vele, hogy az idő nem örökkévalóság.

*

Gyökerestől tépjük ki magunkat. Döntsük ki a fát és ácsoljunk belőle keresztet, és vegyük magunkra minden nap.

*

Én: hibás formája a létnek. De még hibásabb a: Mi.

A város azt az érzést kelti bennünk, hogy együttélünk vele.

Számúzzuk az együttélés érzését.

Eresszünk gyökeret a hiányba.

*

Taszítsuk el szociális és vegetatív gyökereinket.

Emigráljunk minden földi hazából.

Ha viszont ezt másokkal cselekedjük és kívülről, akkor az a dekreáció meghamisítása. [...]^[61]

De önmagunkat számkivette a lehető legreálisabbat cselekedjük.

A félrehúzódról

Isten azért adta létemet, hogy visszaadjam neki. Ez a próbatevése csapdához hasonló, amilyenekkel mesékben és tanhistóriákban találkozhatunk. Ha elfogadom Istennek ezt az ajándékát, rosszul és végzetesen cselekszem; értéke a visszautasításban válik nyilvánvalóvá. Isten megengedte, hogy rajta kívül létezzem. Az én feladatom az, hogy visszautasítsam ezt az engedélyt.

Az alázat azt jelenti, hogy visszautasítom azt, hogy Istenen kívül létezzem. Az erények királynője.

*

Az én nem egyéb, mint kivetített árnyéka az Istenség fényét eltorlaszoló bűnnek és tévelygésnek, s amit én magamra öltve létezem.

Mégha Istenhez hasonlóvá lennénk is, akkor is agyagból való lény kívánnánk lenni, ki engedelmeskedik Istennek.

*

Azt, ami a ceruza számomra, amikor szemeimet lehunyva tapogatózom a papírlapon hegyével – ugyanazt jelenti az Krisztus számára. Megvan a lehetőségünk, hogy közvetítők legyünk Isten, és a teremtés ama része között, mely ránk bízott. Szükséges a mi beleegyezésünk, hogy Isten rajtunk keresztül {(gyökeréig)} fölfoghassa saját teremtését. Beleegyezésünkkel cselekszi azt a csodát. (Il suffirait) Elegendő, hogy visszakozni tudjak saját lelkemből, hogy a papírlap, mely előttem fekszik, abban a hasonlíthatatlan szerencsében részesüljön, hogy Isten megláthassa őt. [...]^[62]

*

Mindent, amit látok, hallok, belélegzek, érintek, megeszem, minden lényt, akivel találkozom, megfosztom az Istennel való kapcsolattól, és Istent is megfosztom tőle oly mértékben, amilyen mértékben valami azt súgja bennem: én.

Egy valamit tehetek minden létező és Isten számára: nevezetesen azt, hogy visszahúzódok, tiszteletben tartva kettőjüket. [...]^[63]

*

[...]^[64] Mi haszna a bennem lévő energiáknak? Mindig van belőlük elég ahhoz, hogy megszűnjek.

*

„És a halál elragadva szememtől a világosságot, / visszaadta a napnak teljes tisztaságát, mit én csak bemocskoltam...”^[65]

El kell tűnnöm, hogy a tárgyak, azzal, hogy nem látom őket többé, valóban megszépülhessenek.

*

Egyáltalán nem azt kívánom, hogy ne érzékeljem a teremtett világot, hanem azt, hogy ne én legyek az, akinek érzékelnie kell. Nekem nem mondhatja el titkát. Ha eltávozom, teremtő s teremtmény kicserélhetik titkukat.

Olyannak látni egy vidéket, amilyen, amikor én nem vagyok jelen...

Ha bármi csekély részem is van benne, megzavarom a föld és az ég csendjét lélegzetemmel és szívem zajával.

Szükség(szerűség) és engedelmesség

A nap egyként süt jókra és gonoszakra. Isten nélkülözhetetlen. [A szükségszerűség két oldala:] Gyakorlatban és engedelmességben. Nap és kereszt.

*

Elfogadom a szükségszerűnek való alárendeltséget és nem viselkedem mániákus módjára.^[66]

*

Alárendeltség: gazdálkodás az energiával. Következtében hőstettet vihetünk végbe, anélkül, hogy akár a parancsolónak, akár az engedelmeskedőnek szüksége lenne hősiességre.

Eljutni Isten akaratának elfogadásáig.

*

Mikor meríti ki a kísértés a jóra való energiánkat, s mikor emelkedik minőségi erő bennünk megfelelő arányban.

Ez az akarat és a figyelem szerepének kölcsönös fontosságától függ.

Ki kell érdemelnünk annyi korlátozást, amennyit szeretetünk elbír.

*

Az engedelmesség a legfőbb erény. Szeretnünk kell a szükségszerűséget. A szükség ér legmélyebbre az individumba. [...] Ebből az egyetemes szükségszerűségből kell kiszabadulnunk.^[67]

*

Van, amikor a szükséges az egyedül lehetséges. Úgy enni, amikor éhes vagyok, vizet adnom egy halálosan szomjazónak, vizet mielőtt bármi történne. Se egy bandita, se egy szent nem tartózkodhat ettől.

Hasonlóképp kell fölismernünk más esetekben, amikor nem is olyan világos, hogy a lehetséges magában foglalja a szükségszerűt. Ezt kell tennünk és nem mást.

*

Csak azt tegyük, amit nem tudunk nem megtenni, de örökös figyelemmel növelve számát az ilyen kényszerűségnek.

*

Egy lépést se tovább, még a jó fele se, mint ameddig Isten ellenállhatatlanul kényszerít, se cselekedetben, se szóban, se gondolatban. De készen arra, hogy kényszere alatt bármennyig elmegyünk, akár a végső határig, a keresztség... Készen bármennyig elmenni, ezt jelenti Isten akaratára való készségünk, s azt se tudva hová.

*

Ha örök üdvöm itt feküdne előttem az asztalon, s csak kezemet kellene kinyújtanom érte, nem nyújtánám ki kezemet se érte, ha nem volna parancsom rá.

*

A cselekvés gyümölcseinek elutasítása. Ki kell vonnom magamat ez alól a végzet alól. De hogyan?

Tenni, nem valamiért, hanem valaminek a kényszeréből. [...] ^[68] Ez nem tett, hanem egyfajta passzivitás. Cselekedet és nem tett.

*

A rabszolga, bizonyos értelemben példakép (a legmélyebb..., a legmagasabb... mindig ugyanaz a törvény). Hasonlóan a puszta anyag. [...] ^[69]

*

[...] ^[70] „Mezítelen voltam, és ti fölruháztatok engem.” ^[71] Ez az adakozás egyszerű jele a helyzetnek, melybe azok kerültek, kik így cselekedtek. Egyszerűen olyan helyzetbe kerültek, hogy nem tudták megakadályozni, hogy ne adjanak enni az éhezőknek, ruhát a mezíteleneknek; ezt ők semmiképp se Krisztusért tették, egyszerűen nem tudtak mást tenni, mivel Jézus együttérzése támadt fel bennük. Ahogy Szt. Miklós [Szent Cassianussal] igyekezett az orosz sztyeppén keresztül, hogy Istennel találkozzék, s nem akadályozhatta meg, hogy el ne halassza a találka óráját, mivel ki kellett szabadítania egy muzsik sárbaragadt kocsiját. A jót így mintegy akarata ellenére hajtotta végre – kissé szégyenkezve és lelkifurdalással is – és ezért lehetett tette tökéletesen tiszta. Minden igazán tiszta cselekedet nélkülözi, megkerüli az akaratot. A jó transzcendens. A jó maga Isten.

*

„Éheztem és ti megsegítettetek engem.”^[72] Ugyan mikor Uram? Nem tudták. Ezt nem szabad tudni.

Nem szabad a felebarátot megsegíteni Krisztusért, hanem Krisztustól vezettetve. Hogy az én eltűnjék oly módon, hogy – testünk és lelkünk közvetítésével – maga Jézus segíthessen a felebaráton. Legyek csak szolga, kit ura küld ajándékkal a nyomorulthoz. Az ajándék az úrtól jön, de a szerencsétlennek címezve. Jézus nem Atyjáért szenvedett. Az emberekért szenvedett Atyja akaratából.

Nem mondhatjuk a rabszolgáról, ki segítséget visz, hogy ezt uráért teszi. Ő semmit se tesz. Még azalatt is, amíg úton van a szerencsétlenhez, fekélyes és mezítlen lábbal, bár szenved, mégse csinál semmit. Mivel csak rabszolga.

„Haszontalan rabszolgák vagyunk”,^[73] ami azt jelenti: semmit se tettünk.

Szokásos értelemben az, hogy Istennek, rossz kifejezés. Isten esetében nincs -nak, -nek. Nincs datívusza.

Ne Istenért, ne Isten miatt közelítsünk a felebaráthoz, de Istentől hajtva, mint az íjász nyílvesszeje a cél felé.

*

Pusztá eszköz legyek: a műveletlen föld és a megmunkált föld között, a probléma és a megoldás között, az üres lap és a költemény között, az éhező és a jóllakott között.

*

Minden öröm közül, tiszta öröm egyedül az, ami kívülről jön [ingyenesen] s kivétel nélkül meglepetésszerűen, mintegy a sors ajándéka, anélkül, hogy lépést is tettünk volna feléje. Hasonlóképp: a valóságos jó is csak kívülről jöhet, soha saját erőfeszítésünkből. Soha nem tákolhatunk semmit, ami jobb lehetne nálunknál. Úgy a valóban jóra való erőfeszítésünk sose sikerülhet: hosszú és steril szakasz után reménytelenséggel végződik, s csak ha már semmit se várunk, egyedül kívülről, csodálatos meglepetés, megkapjuk az adományt. Erőfeszítésünk legfeljebb a bennünk lévő hamis telítettséget rombolta le. Helyébe az isteni hiány, mely minden teljességnél teljesebb, szállt meg bennünket.

*

Isten akarata. Ugyan miből lehet fölismernünk? Ha tökéletes csendet teremtünk magunkban, ha [elhallgattatjuk] minden vágyunkat, minden kívánságunkat, s teljes szívünkből hangtalanul

imádkozunk: „legyen meg a te akaratod”, amit akkor értünk, hogy tüstént meg is cselekedjük (még akkor is, ha tévedés): ez Isten akarata. Mert aki kenyeret kér, annak nem ad köveket.

Belső kritérium. Egy tett vagy egy magatartás – túl azon, hogy értelme mire jó – számos különböző belső motívumot rejt magában, mégis maga a tett meghalad minden ábrázolást.

*

Az ima szerepében nem szabad semmi különlegesnek lennie, még kevésbé természetfeletti inspirációban való részesedésnek.^[74] Mivel Isten egyetemes. Igaz, leszáll az egyesbe. Leszállt, leszáll a teremtés aktusában: hasonlóképp a Megtestesülésben, az Eucharistiában, az Inspirációban stb. De ez alászálló mozgás, sose emelkedő; Isten mozdulata, és nem a miénk. Mi nem vihetünk végbe ilyesmit, hacsak nem Isten diktálja. A mi szerepünk: az egyetemes felé való fordulás.

Ez talán Berger nehézségének megoldása a relatív és abszolút kapcsolatának lehetetlenségét illetően. Ez lehetetlen egy emelkedő mozgás, de lehetséges egy alászálló mozgás számára.

*

Az ember sohase tudhatja Isten rendelését. Az Isten iránti engedelmesség fele irányított akarat üdvözít, bármit is cselekszünk, ha Istent elérhetetlen magasba helyezünk önmagunk fölé – és átkos, bármit teszünk is, ha Istent saját szívünknek véljük. Az első esetben, bármit tettünk, teszünk vagy fogunk is tenni, arról sose hihetjük azt, hogy az jó.

A kísértések haszna. Lélek és idő viszonylatába tartozik. Hosszú időn át szemlélni egy lehetséges rosszat, anélkül, hogy végbevinnénk, ez az átformálódásnak [transsubstantiation] bizonyos terét szüli meg. Ha ilyenkor véges erővel állunk ellent, ez az erő [egy adott pillanatban] kimerül, s miután kimerült, elbukunk. Ha az ember vigyázatos és mozdulatlan marad, a kísértés merül ki [– és felfokozott energiát kapunk].

Ha az ember hasonlóképp szemlél egy lehetséges jót – várakozón és mozdulatlan – szintén az energiák átlénygülése következik be, aminek hála az ember végrehajtja a szemlélt jót.

Ebben az esetben az energiák transzsubstanciációjára jellemző, hogy a jó számára eljön egy pillanat, amikor már nem lehet nem teljesíteni.

Ez is egyik kritériuma a jónak és rossznak.

*

Minden teremtmény eljutva a tökéletes engedelmességig egyszeri, egyetlen, pótolhatatlan módját teremti meg Isten jelenlétének, ismeretének és működésének a világban.

*

Szükségszerűség. Fölismerni a dolgok összefüggését és önmagamat, beleértve minden végességemet [mint a viszonyok egyikét]. Tettem ebből természetesen következik.

*

Engedelmesség: kétféle van (belőle). Engedelmeskedhetünk a nehézkedésnek és a dolgok hívásának. Első esetben azt cselekedjük, amit az ürességgel tele képzelet sugall. Közben az ember hivatkozhat – és gyakran jóhiszeműen – a legnemesebb okokra, akár Istenre vagy a jóságra is. Ha az ember fölfüggeszti egyéni gondolatait és vágyait és egyedül a dolgok szavára figyel, egy olyan szükség jelenik meg előtte, aminek nem lehet nem engedelmeskedni. Mindaddig fogalmunk se lehet se a szükségesről, se az engedelmesség értéséről.

Ezentúl sose lehetünk büszkék arra, amit végbevittünk, ha mindjárt csodákat művelnénk is.

*

A breton hajósinas válasza az újságíróknak, hogy miként is volt erre képes: „Jólesett!” A legtisztább heroizmus. A népnél gyakoribb, mint másutt.

Az engedelmesség az egyetlen tiszta indíték, az egyetlen, mely semmiféle fokon nem tartalmazza a tett viszonzását, s a viszonzás minden gondját egyedül az Atyára hagyja, ki a rejtekben van, és a rejtekben lát.

Az engedelmesség feltétele a szükségszerűség, és nem az erőszak. (Rabszolgák rettenetes üressége.)

*

Bármit adunk is magunkból másoknak, vagy egy nagy ügynek, bármi szenvedést viselünk is el, ha világosan fölismert szükségszerűségből engedelmeskedünk, elhatározásunk mindig könnyű lesz, bármily nehéznek bizonyul is végrehajtása. Nem tudunk másképp cselekedni, s az ilyen tettünkből sose származhat semmiféle visszaesés, semmiféle üres képzelgés, semmi vágya a viszonzásnak, semmiféle neheztelés vagy hanyatlás.

*

A tett egyensúlyunk jelző-mutatója. Nem szabad a tűt érintenünk, hanem a súlyokat.

Ugyanez érvényes a vágyakra is.

Ezért: vagy a zűrzavar, vagy a szenvedés.

*

A balga szüzek. – Jellemző az olyan pillanatra, amiről az ember még úgy véli, hogy választhat, holott ez a választás már megtörtént – ilyen vagy olyan értelemben. Sokkal igazabb allegória, mint Herkulesé a vétek és erény között.

*

Amikor az emberi természet, leszakadva minden érzéki befolyástól és ugyanakkor elhagyva minden természetfeletti világosságtól, mégis úgy cselekszik, mintha a természetfölötti világosság jelen volna benne, ez a tisztaság teljessége. Ez a központi helye a szenvedésnek.

*

A valódi kapocs Istennel: a szeretet szemlélésében és a rabszolga- cselekvésben van. Ne keverjük a kettőt össze. Rabszolga cselekvésben, szemlélődésben élünk.

Illúziók

Törekszünk valamire, mert úgy hisszük, hogy jó, és örökre megmaradunk benne, mert kiderül, hogy szükséges.

*

Az érzékelhető dolgok (annyiban valóságosak, amennyiben érzékelhetőek) reálisak az érzékelhetőség szempontjából. De irreálisak: amennyiben jók.

*

A látszat tökéletesen reális mint látszat; de minden egyéb vonatkozásban tévedés.

*

Az illúzió – e világ dolgaira vonatkozólag – nem létüket illeti, hanem értéküket. Az üresség képe az értékükre vonatkozik. Mi csupán a jó utánzatának árnyékait birtokolhatjuk. Ezért vagyunk foglyok és leláncoltak [(kötődés)]. Hamis értékekkel _élünk, s amikor azt hisszük, hogy cselekszünk, valójában mozdulatlanok vagyunk: mivel az értéknek ugyanabban a rendjében veszteglünk.

*

Cselekvések: mik valójában megtörténtek és mégis képletesek. Egy ember öngyilkos lesz, hogy ne legyen oly levált, mint volt öngyilkossága előtt. Öngyilkossága képletes volt. Az öngyilkosság kétségtelenül mindig az, és ezért tilos.

*

Az idő, szigorúan véve, nem létezik [(hacsak nem a jelen mint határ)]. és mégis ennek a valaminek vagyunk alávetve. Ilyen helyzetbe születünk. Annak vagyunk alávetve, ami nem is létezik. Legyen szó passzívan eltűrt tartamról – fizikai fájdalom[ról], várakozásról, bánatról, lelkiismeretfurdalásról [félelemről] – vagy megformált időről (rend, módszer [szükségyszerűség]) mind a két esetben az, aminek alá vagyunk vetve: nem létezik. De alárendeltségünk valóságos. Irreális bilincsben élünk. Az irreális idő mindent fátyolba von, s minket magunkat is valótlanágba burkol.

*

A fősvény aranya: a jó utánzatának árnyéka. Kettőzötten irreális. Mint eszköz is (pénz), amennyiben eszköz, már nem azonos a jóval. De kiemelve eszköz voltából, továbbra is messze marad attól, hogy valami jót jelentsen.

Értékítéletünk (hamis) természetéből folyik, hogy a szenzációk irreálisak: a dolgok ugyanis, mint értékek, irreálisak számunkra. De azzal, hogy hamis értéket tulajdonítanak egy dolognak, reális megismerésétől is megfoszt, mivel az észlelést belefojtja a képzelgésbe.

Hasonlóképp egyedül a teljes elszakadás mutatja meg a mezítetlen valóságot, túl a hazug értékek ködén. Ezért kellett a ganaj és a fekély, hogy fölismerje Jób a világ szépségét. Mivel nincs leszakadás fájdalom nélkül. És nincs fájdalom, ha gyűlölet és hazugság nélkül viseljük, mely ne jelentene egyúttal leszakadást a világról.

*

A lélek, ki a világból kidugja fejét, léttel táplálkozik. Az, aki belül marad, vágyat eszik.

*

A szükségesség tökéletesen idegen a képzelgés számára.

*

Ami az érzékelésben reális és ami megkülönbözteti az ábrándozástól, az nem az érzékelés, hanem az érzékelésbe csomagolt szükségyszerűség.

„Miért így, és nem másképp?”^[75]

„Mert ez már így van.”^[76]

A lelki életben, az igazság és a képzelgés hasonlóképp különböztethető meg.

[...] ^[77] Más aki [a barlangban marad,] lehunyja szemét és [utazásról] képzeleg, és más, aki cselekszik. A lelki életben is más a reális és más a képletes, s ott is a szükségszerűség a döntő. Nem csupán a szenvedés, hisz vannak képzelt bajok is. Ezek a benső érzésvilágban mindennél csalóbbak.

*

Hogy különböztetjük meg lelki területen a reálisat az imagináriustól?

A valóságos poklot inkább kell szeretni, mint a képzelt paradicsomot.

*

Az, ami megkülönbözteti az alsórendű állapotokat az alacsonyrendűektől a különböző síkok együttélése.

*

Az alázat célja (feladata), hogy a lelki fejlődésből kiirtsa (eltörölje) a képzelgést. Bármilyen nehéz is jóval kevesebbet képzelünk előrehaladásunkról, mint nem: azért a fényesség nem kevésbé fejti ki működését, mivel forrása épp nem a vágódásban lakik. Így, aki sokat képzeleg róla, annak előrehaladása üres óhaj marad.

*

A valóság kritériuma, hogy kemény és göröngyös. Lelünk benne örömet, de nem kellemes. Az, ami kellemes, az csak ábrándozás.

*

Próbáljunk álmódózás nélkül szeretni. Szeretni a puszta jelenségeket, minden közvetítés nélkül. Amit így szeretünk, az valóban Isten.

Elhagyatva a tökéletes jótól, részleges és illuzórikus javakat találunk, de bizonyos hierarchikus rendben, [...] ^[78]

*

Mindig az időhöz való kapcsolatunkról van szó. Veszítsük el az idő hatalmának illúzióját. Öltünk testet.

Az embernek meg kell testesülnie, mivel a képzelgés testetlenítette. Az, ami bennünk a sátáni eredetű: az képzelgésünk.

*

Orvosság a képzelgő szeretet ellen: minimálisat képzelegnünk Istenről, csak annyit, amennyit végképp nem tudunk megtagadni tőle – és vágyni, hogy egy napon, s a lehető leghamarabb, ez a „minimum” jelentse a mindent.

*

Áttétel: azt hinni, hogy az ember fölemelkedhet, amikor megőrizve alacsony hajlamait magas feladatokat vállal (pl. vágyódni, fölébe kerekedni másoknak).

Ellenkezőleg: az ember alacsony célok szolgálatában is emelkedhet, ha nemes hajlamokat fűz hozzájuk.

*

Minden szenvedélyben van valami a csodából. Egy játékos tud virrasztani és koplalni, akár egy szent. Előérzetei vannak, stb.

Nagy veszély úgy szeretni Istent, ahogy egy játékos a játékot.

*

Ott virrasztani, azon a szinten, ahol a végtelent föltételezzük. Ha ez ott van, ahol egyedül a véges érvényes, alig számít hogyan nevezzük.

*

Alacsony részeimnek is szeretniök kell Istent, de nem túlságosan. Az már nem Isten, akit úgy szeretünk, ahogy éhesek vagyunk, vagy szomjasak. Egyedül a legmagasabbnak van joga jóllaknia.

*

Keresztes Szent János Istenfélelme. Nem attól való félelem, hogy az ember akkor is Istenre gondol, amikor méltatlan rá.^[79] Hogy rosszul gondolva rá, bemocskoljuk őt? E félelem távol tartja alacsony hajlamainkat Istentől.

*

A test veszélyes, amennyiben vonakodik szeretni Istent. De éppoly veszélyes, ha tapintatlanul belekever[i] magát e szeretetbe.

*

Amikor erővel le akarunk rombolni egy előítéletet, mindig biztos jele annak, hogy át vagyunk itatva vele. Minden ilyen akaratunk szükségszerűen rögeszméből ered. Tökéletesen üres az erőfeszítés, hogy fölszabadítsuk magunkat. Egyedül a figyelem világossága lehet eredményes hasonló esetben, a tiszta figyelem, mely semmiféleképp se fér össze a vitatkozó szándékkal.

A freudizmus teljes egészében át van itatva azzal az előítélettel, amit saját maga adott magának azzal a misszióval, hogy harcolnia kell az ellen a felfogás ellen, mely a szexualitást alacsonyrendűnek tartja.

Lényeges különbség van kétféle misztikus között. Az egyik a szeretet és vágy képességét, melynek csak alapja a szexuális erő, egészében Isten fele fordítja. A másik, ami hamis utánzata a valódi misztikának, természetes orientációját éli ki, s ad neki képzelt célt, címkéül ráírva Isten nevét. A megkülönböztetés e kettő közt, holott az utóbbi még a züllöttségnél is alantasabb, igen nehéz, de azért lehetséges.

*

Isten és a természetfeletti el van rejtve és nem ölt formát a mindenségben. Nagyon jó, hogy névtelenül és rejtve kell lenniük a lélekben is. Máskülönben könnyen összetévesztenénk őt képzelgéseinkkel (azok, akik enni adtak Krisztusnak és fölruházták őt, nem tudták, hogy azt Krisztussal teszik). Ez az antik misztériumok értelme is. A kereszténység (katolikusok és protestánsok) túl sokat beszélnek szent dolgokról.

*

Irodalom és erkölcs. Reális életünknek több mint háromnegyed része fikció és képzelgés. Ritka a valódi kapcsolat jóval és rosszal.

*

Az a tudomány, mely nem visz közelebb Istenhez, semmit se ér. De az, amely rosszul közeledik hozzá, azaz egy imaginárius Istenhez visz közelebb, az ilyen tudomány még az előzőnél is rosszabb...

*

Arról amit a természet mechanikusan végez bennem, arról ostobaság azt hinni, hogy én vagyok a szerzője. De még ostobább dolog azt hinni, hogy a Szent Lélek. Ez még messzebb áll az igazságtól.

*

Az átmenetek és összefüggések különböző fajtái az ellentétek között:

Ha teljes szabadságot adunk magunknak minden aljasságra, amikor fölládozzuk magunkat valami magas célért (beleértve Istent).

Ha a nagyság eszközévé teszem magamat, amikor épp a végtelen távolságot szemlélem, ami köztem és a valódi nagyság közt van.

Mi lehet itt a megkülönböztetés?

Az egyetlen, úgy hiszem, hogy a rossz összefüggés határtalanná növeli azt, aminek nem szabadna azzá lennie.

*

Az emberek között (kivétel a szent és a zseni) az, aki igaznak tűnik, csaknem szükségszerűen rossz, és az, aki igaz, csaknem szükségszerűen rossznak látszik.

Munkába kerül kifejezni a jót. De fölismerni is. Míg a hamisat (legalábbis a felületeset) simán fejezzük ki és értjük meg.

Amikor az igaz legalább oly igaznak tűnik, mint a hamis, az a szentség diadala vagy a zsenialitása. Ez történt, amikor Szent Ferenc éppúgy megríkatta hallgatóit, mint egy [közönséges és] színpadias szónok.

*

Az idő jelentse a civilizáció századait, vagy az egyén éveit, évtizedeit, az alkalmatlanság eltüntetésének darwini funkcióját is gyakorolja. Ami mindenre alkalmas – az halhatatlan.

Ez, és egyedül ez érdemli meg belőlünk a tapasztalat címét is. De a hazugság számunkra olyan fegyver, amely által az ember lehetővé teszi önmagában az alkalmatlan számára, hogy túléljen olyan eseményeket, melyek a hazugság fegyverének hiányában, nyomban megölnék (így tesszük lehetővé a gőgnek a megaláztatások túlélését), és a fegyvert mintegy az alkalmatlanság választja meg hogy kivédje vele a veszélyt (a gőg, a megaláztatásban, vaskosítja a belső hazugságot). Él a lélekben holmi fehérsejt túltengés; mindaz, amit az idő fenyeget, hazugságot termel, hogy ne kelljen meghalnia, hazugságot a halál veszélyének arányában. Ezért van, hogy lehetetlen az igazságnak szeretete a halálba való föltétel nélküli beleegyezés nélkül. [...]^[80]

*

Tekintsek minden bűnt, amit elkövettem, mint Isten kegyét. Kedvező alkalom, hogy alapvető tökéletlenségem legalább részben nyilvánvalóvá váljék az ilyen napon, ilyen órában, az ilyen alkalomkor. Kívánom, könyörgöm, hogy tökéletlenségem teljes egészében megmutatkozzék

előttem, amennyire csak az emberi értelem képes e látványra. Nem azért, hogy tökéletlenségem talán meggyógyítsam, hanem hogy az igazságban éljek.

*

Mindaz, ami értéktelen, fut a fény elől. Ideleinn elrejtőzhetünk a test mögé. A halálban ez lehetetlen már. Mezítlenül leszünk kiszolgáltatva a világosságnak. És maga ez lesz, kinek-kinek a pokol, a purgatórium vagy a paradicsom.

*

Az, ami húzódozik bennünk, az erőfeszítéstől, amivel a jót megközelíthetnénk, az a test vonakodása. De a testnek nem az erőfeszítés elől való menekülése, hanem a jótól való húzódkodása. Mivel egy rossz okból, ha a gerjedelem elég erős, a test belemegy – nem számít mibe kerül, tudva, hogy megteheti a halál kockázata nélkül. A halál maga azonban, ha valami rossz okból szenvedjük el, nem valóban halál a lélek testi része számára. Az, ami valóban halált jelent a lélek testi része számára, az nem is a halál, hanem Istennek szemtől szembe való látása.

Amiért mi menekülünk a belső üresség elől azért van, mert félünk, hogy Isten belopakodhat oda.

Nem az örömök keresése és idegenkedésünk az erőfeszítéstől okozza a bűnt, hanem az Istentől való iszonyat. Az ember tudja, hogy nem láthatja meg őt szemtől szembe, amíg él, és mi nem akarunk meghalni. Tudjuk, hogy a bűn igen hatékonyan akadályoz meg bennünket abban, hogy szemtől szembe lássuk őt: az öröm és a szenvedés csak enyhe, bár nélkülözhetetlen lökés a bűn felé, s még nélkülözhetlenebb ürügy és alibi. Ahogy az igazságtalan háborúknak szükségük van ürügyre, úgy a bűnnek is szüksége van a hamis igazolásra, mivel az ember nem tudja elviselni a gondolatát, hogy a rossz fele menetel. Nem a test távolít el bennünket Istentől, ő csak a fátyol mit magunk elé tartunk, hogy ernyőt vonjunk magunk és Isten közé.

De ez talán csak egy bizonyos ponttól fogva érvényes. A barlang képe sugallja ezt. Talán a haladás az, ami [a fájdalmat] okozza. Amikor a barlang nyílásához érünk: ez a világosság. Nemcsak vakít, de sebez is. A szem föllázad ellene.

Nem valószínű, hogy ettől a pillanattól kezdve nem követhetünk el többé csak halálos bűnöket? Arra használni a testet, hogy elrejtőzzünk a fény elől, nem halálos bűn ez? Iszonyú gondolat.

Inkább a lepra.

*

Szükségem van rá, hogy Isten erőt adjon nekem, mert ha most ér a halál, letépve a test függönyét, Isten most emelné arcomat arcához, elmenekülnék előle.

Szeretet^[81]

A szeretet nyomorúságának egyik jele. Isten csak önmagát tudja szeretni. Mi meg csak valami mást.

*

Isten nem azért szeret, hogy szerethessük őt. Isten azért szeret, hogy szerethessük magunkat. Hogyan szerethetnénk nélküle magunkat?

Az önszeretet képtelenség az ember számára, hacsak nem e fordulat árán.

*

Ha bekötik szememet és két kezemet egy bothoz láncolják, ez a bot elválaszt a tárgytól, de rajta keresztül fedezem is fel őket. Nem érzem, csak a botot, nem észlelem, csak a falat. [...] ^[82]

*

Isten iránti szeretetünk akkor tiszta, ha öröm és szenvedés egyként hálát ébreszt bennünk. ^[83]

*

Csak annak az embernek létét érthetjük meg igazán, akit szeretünk.

*

Bizalom a másikban – úgy, ahogy van – ez a szeretet.

*

[...] Tisztán szeretni annyit jelent, mint elfogadni és szeretni a távolságot, mely a szeretett lénytől elválaszt. ^[84]

Töredékek

A nehézkedés és a kegyelem^[85]

[1.] Lelkiéletünk minden természetes folyamata az anyag nehézkedéséhez hasonló törvényeknek enged. Egyedül a kegyelem tesz kivételt.^[86]

*

[2.] Lehetetlen megbocsátanunk azt, ami lealjasít. Csakhogy, aki így vét ellenünk, nem lealacsonyítja, csupán leleplezi valódi szintünket.^[87]

*

[3.] <Hiába veszünk elégtételt, az mindig csak bűnös képzelgés marad. Így a bosszú.>^[88]

*

[4.] Hogy a bajban szemlélni tudjuk tulajdon bajunkat, ahhoz egyedül természetfeletti táplálék adhat erőt.^[89]

*

[5.] Aki nem él mindenkori hatalmával, abban tűrhetetlen üresség támad, ami ellene mond a természetnek. Ezt elviselni egyedül a kegyelem képes.^[90]

A kegyelem teljessége egyedül a neki szánt ürességet töltheti meg.

*

[6.] Szükségünk, ha valamit adunk, hogy megkapjuk ellenértékét. Ha mégis lemondunk róla, az üresség szívóhatásához hasonló hiány támad bennünk. Ebbe az ürességbe árad be a természetfeletti vigasztalás. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha valóban nem is gondolunk természetes halálra.^[91]

*

[7.] Aki csak egy percre megtapasztalja a belső ürességet, az vagy elbukik, vagy elnyeri a természetfölötti kegyelmet. Rettenetes kockázat, de meg kell lennie. Akár a tökéletes reménytelenség árán.^[92]

*

[8.] Fordítsunk hátat minden javunknak és várjunk. Akkor megtapasztaljuk az egyedüli jót, ami betölthet.^[93]

*

[9.] Mivel minden más dolgunk nem jó, a jó könnyen semminek tűnik szemünkben. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a jó nincsen, hanem fordítva: minden, ami rajta kívül van, nincsen.^[94]

*

[10.] A ragaszkodás illúziókat fabrikál, egyedül a lemondás számíthat a valóságra.^[95]

*

[11.] Aki mindenéről lemondva él, ki vehetné el attól a mindenség szeretetét. Az biztos lehet abban, történjék bármi is, hogy az univerzum színültig teljes.^[96]

*

[12.] A fájdalom és kimerültség csúcán a lélekben megszületik az állandóság élménye. Ha van erőnk türelemmel viselni és szeretettel szemlélni ezt az állandóságot, fölszakad mögüle az örökkévalóság.^[97]

*

[13.] Innét van az, hogy „filozofálni annyi, mint ismerkedni a halállal”. És innét, hogy „imádkozni annyi, mint meghalni”.^[98]

*

[14.] Nem az örömök keresése vagy a nehézségektől való idegenkedés szüli a bűnt, hanem az Istentől való félelem. Mert nagyonis jól tudjuk, hogy színről színre csak a halál után látjuk meg őt. És mi nem akarunk meghalni. Nem a hús távolít el hát tőle, a test csupán hatékony fátyol, hogy ne kelljen szentől szembe látnunk Istent.^[99]

*

[15.] Az ember szeretne, de nem tud egoista lenni. Ez nyomorának legárulkodóbb jegye és nagyságának forrása.^[100]

*

[16.] Felesleges alázatosságra törekednünk. Van bennünk épp elég alázat. Csakhogy hamis istenek előtt hunyászkodunk meg.^[101]

*

[17.] A szeretet szegénységünk egyik tanújele. Isten lényegében egyedül önmagát szeretheti, mi meg örökké csak valami mást.^[102]

*

[18.] Szeretnünk egy idegent, megfordítva annyit tesz, hogy idegenként kell szeretnünk önmagunkat.^[103]

*

[19.] Isten iránti szeretetünk akkor tiszta, ha bajban és örömben egyként hálásak maradunk.^[104]

*

[20.] Aki boldog, az ha szeret, osztolni kíván annak boldogtalanságában, akit szeret.

Aki boldogtalan, az ha szeret, megelégszik pusztá tudásával annak, hogy akit szeret, boldog, anélkül, hogy maga osztozna vagy akár csak osztolni kívánná e boldogságban.^[105]

*

[21.] Mindaz, ami hitvány és közönséges bennünk, lázad a tiszta ellen, hogy mentse életét, igyekszik beszennyezni azt.^[106]

Bemocskolni itt annyit tesz, mint hozzányúlni és változtatni. Mivel a szép épp az, amit nem tudok és nem is akarhatok megváltoztatni. Erre rátenni a kezemet: a szép bemocskolását jelenti.

Tisztán csak az szerethet, aki elfogadja és szereti a távolságot, mely a szeretett lénytől elválasztja.

*

[22.] A bűn monotóniája! Soha semmi új, semmi reális. Minden egyforma képzelgés benne.^[107]

*

[23.] Bizonyos „erények” a jó lealacsonyított formái, amiért is sokkalta nehezebb megbánni őket, mint a közönséges vétkeket. {Ez a különbség a farizeus és a vámos vétke közt, s a farizeus ettől áll oly közel a kárhozathoz:}^[108]

*

[24.] A rossz nem a jót gyűlöli (mivel a jót gyűlölni lehetetlen), csupán a jó lefokozott mását.^[109]

*

[25.] Az, ami kifejezetten ellentéte egy bűnnek, sose lehet valóban jó. Legtöbbször alig különbözik a bűntől! Például: a lopás a magántulajdon bálványozásától; a házasságtörő nő a „tisztaság asszonytól”; a spórkassza a tékozlástól; a hazugság az „őszinteségtől”.^[110]

*

[26.] A bűn, kilépve belőlünk, mindent megfertőz körülöttünk. Ha ingerültek vagyunk, környezetünk is ingerültté válik. De még gyakrabban, fönről lefele: a harag félelmet szül. Egyedül egy tökéletesen tiszta lényhez érve, áll meg és alakul át a bűn fájdalommá. Ez a tisztaság feladata, és az átváltozás csodája. Isten Bárányának üdvtörténeti szerepe a földön. A gyarló lelkek ezzel szemben a legkisebb szenvedést is (például a betegséget) bűnné alakítják.^[111]

*

[27.] Jó és rossz. Realitások. Csakhogy, amíg a jó mindennek és mindenkinek fokozza a valóságát, a rossz, élőt és élettelen, egyként megfoszt realitásától.^[112]

*

[28.] A sorscsapások nem szülik az emberi nyomorúságot, csupán leleplezik.^[113]

*

[29.] Két elképzelés a pokolról. Az általános (vigasztalan szenvedés); az én elképzelésem (hamis boldogság, mely a mennyekben képzei magát).^[114]

*

[30.] A kereszténység nagysága, hogy a szenvedésre nem keres természetfeletti orvosságot. Ellenkezőleg. A szenvedés természetfeletti gyakorlására törekszik.^[115]

*

[31.] Az idő és egyedül az idő gyakorol erőszakot. Megkötöz és odacipel, ahova nem akarsz menni. Az idő erőszakkal föltépi a lelket: E hasadékon át hatol be az örökkévalóság. Az idő sebet ejt: ezen át jut be az örökkévalóság.^[116]

*

[32.] Egyedül az öröm fedi fel a valóság mibenlétét. Ismernünk kell az örömet, hogy fölismerjük a szenvedésben lévő realitást. <Másként az élet többé-kevésbé lidérces álom volna.>

Nagyon kell szeretnünk az életet, hogy a halált méginkább megszerethessük.^[117]

*

[33.] A háború és a nemiség [Eros] az illúziók és hazugságok két kútfeje. A kettő együtt: a legteljesebb tisztátalanság.^[118]

*

[34.] Ami Don Juan lehetett egy boldog férjnek, az volt Nagy Sándor a földbérlő parasztoknak.^[119]

*

[35.] Ki kardot fog, kard által vész el. Aki pedig nem fog kardot (vagy elhajítja), kereszten hal meg.^[120]

*

[36.] „Uram, uram, mért hagytál el engem?”^[121]

Íme a legmeggyőzőbb bizonyítéka annak, hogy a kereszténység Istentől való.
{A mélységből eredő emelkedés}

*

[37.] A kereszt. A bűn fája élő fa volt, az élet fája halott gerenda. Fa, aminek se levele, se gyümölcse, ami egyedül meredekével ajándékozott meg bennünket.^[122]

<„Kellott, hogy az Ember Fia fölemeltessék és magához vonjon titeket.”>

{A kereszt meredekével. Mert:} „Minden levél és minden gyümölcs erőpazarlás, ha az ember csak emelkedni akar.”

*

[38.] Hogy fölmérhessük a távolságot Isten és magunk között, Istennek megfeszített rabszolgaként kellett meghalnia. Mi ugyanis a távolságot igazában csak lefele érzékeljük. Sokkal egyszerűbben képzeljük bele magunkat a teremtő Isten, mint a megfeszített Krisztus helyébe.^[123]

*

[39.] <Krisztus szeretete azonos Istentől való távolságunk mértékével.>^[124]

*

[40.] Isten kereszthalála abban a tényben gyökerezik, hogy mi magunk tér és idő kényszerének alávetett véges lényként _élünk és gondolkodunk.^[125]

*

[41.] Mi azok vagyunk, akik a legmesszebb állnak Istentől, határán annak, ahonnet már egyáltalán nem lehet visszatérni hozzá. {<Íme a kereszt botránya, és csodája, Jézus elhagyatottságának fölfoghatatlan pillanata a költészet képtelenül merész szavával:>} Hogy egy lehessen velünk, Istennek meg kellett szakadnia. Mi vagyunk Isten kereszthalála. Minket szeretni: Isten számára ez a szenvedés. Hogyan is szerethetné e nélkül a jó a rosszat, amikor a rossz is szenved a jót szeretve? Isten és ember kölcsönös szeretete: kölcsönös szenvedés.^[126]

*

[42.] Vér a havon. A bűn és az ártatlanság képe. Hogy a bűn maga is megtisztuljon, az csakis egy ártatlan szenvedése árán lehetséges. Aki ártatlanul szenved, az a megváltás fényét árasztja a gonoszra. Élő képmása az ártatlan Istennek.^[127]

{Majd valósággal fölkiált}

Boldog ártatlanság! Végtelenül drága holmi, de nagyönis törékeny, bizonytalan és mulandó. Almafavirág. A boldogság nincs az ártatlansághoz kötve.

*

[43.] Ártatlannak lenni annyit tesz, mint magunkra venni a világ súlyát. És eldobni minden ellensúlyt.^[128]

Füzetek^[129]

[1.] A teremtmény semmi és mindennek hiszi magát. Semminek kell hinnie magát, hogy minden legyen. Íme látszat és valóság egyensúlya; amikor az egyik emelkedik a másik alászáll. Semminek tűnni: egyenlő Isten követésével és minden valódi szeretet természetével.

Az embernek megadatott a látszat-istenülés, hogy lemondhasson róla: ahogy Krisztus mondott le valódi istenségéről. {(Imitatio Christi)}^[130]

*

[2.] Minden tettnek nem a célját kell figyelnünk, hanem a rugóját. Nem azt, hogy merre tart? Hanem azt, hogy honnan is jön?^[131]

*

[3.] A látszat lefedi a létet. Egyedül a fájdalom képes egyiket a másiktól leszakítani.^[132]

*

[4.] Az önsajnálát nem tartozéka a végső szerencsétlenségnek. A nyomorúság bizonyos pontján túl a sajnálat iszonyattá válik, önmagával és másokkal szemben is. Ezért mondhatta Napóleon, hogy az igazi baj nem beszédese. A régiek tudták, hogy a nagy szenvedések némák. Az igazi [epikus vagy] tragikus költők sose téveszthetik ezt szem elől.

*

[5.] A lemondás oszthatatlan.

*

[6.] {A szépség;} visszafénylő rendje valaminek, ami már realizálhatatlan, és túl van a renden. Zene. Hangok rendje, ami a csendet utánozza.

*

[7.] Az emberi nyomorúság szemlélete kizárólagos forrása a mennyei boldogságnak.

*

[8.] Szentháromság. Az Atya számára se bűn, se zűrzavar nem létezik. Mindez egyedül a világban van, s egyedül a Fiú számára átélhető. Innét, hogy az ítélkezés is egyedül az övé. A Fiú számunkra elsősorban ilyen értelemben Isten. Az egyedül követhető és követendő Isten.

*

[9.] Tökéletessé kell válnunk a világ helyi szegletében: de hogyan és milyen értelemben?

*

[10.] Vér a havon. Bűn és ártatlanság. Hogy maga a bűn is megtisztuljon. Nem tisztulhat meg, egyedül a szenvedéstől, méghozzá egy ártatlan szenvedésétől. Az ártatlanok szenvedése a legnagyobb vétkekre is a megváltás fényét árasztja.^[133]

*

[11.] „Ne ítéljetek.”^[134] Még Jézus se ítélkezik. Ő maga az ítélet. A szenvedő ártatlanság mint a dolgok mércéje.

*

[12.] „Aki megalázza magát, fölmagasztaltatik.”^[135] Ádám és Éva emelkedni akartak. Minden fölemelkedési szándék hiábavaló, ha nem alázatból (alászállásból) születik.”^[136]

*

[13.] Életlendület. Ádám és Éva egy élő fa gyümölcsét választották. Pedig a mi megváltásunk fáját holt fából ácsolták. Rajta egy hulla függ, {aki semmiben se különbözik egy közönséges latortól. Ő a mi örök életünk gyümölcse}.

*

[14.] Egy teremtmény szeretete Isten iránt fölfoghatatlan csoda és bizonyítéka (talán egyetlen bizonyítéka) Isten jóságának. A sors minél mélyebbre taszít a nyomorúságba, ez a csoda annál csodálatosabb, s amit bizonyít, annál világosabb.

*

[15.] Az emberi nyomorúság megismerése végtelenül nehéz a gazdagok és hatalmasok számára, mivel szükségszerűen hinniük kell, hogy valakik és valamik. De éppoly nehéz e hit a szerencsétleneknek, mivel nekik is szinte ellenállhatatlanul föltételezniük kell, hogy a hatalmas és gazdag csakugyan valaki.

*

[16.] A jó kísértése. Az ember nem térhet ki előle, csak ha elfordítja róla figyelmét. Ha eléggé és kellő ideig figyelünk rá, nem tudunk ellenállni neki.

A rossz kísértése. Épp ellentéte a jónak. Azért engedünk neki, mert szándékosan nem fordítunk elegendő figyelmet rá.

*

[17.] Ahogy általában a jónak a szép a kifejező képe, az alázatnak a tisztaság.

Az alázat az egyetlen egészében természetfeletti erény, oly értelemben, hogy nincs természetes megfelelője, ami beárnyékolhatná.

*

[18.] Isten áhítozza a lelkek üdvözülését – és engedelmességet kíván. E két bizonyosság kétféleképpen közös és teljesíthető. Engedelmeskedünk Istennek, hogy üdvözüljünk. Vagy törekszünk az üdvösségre, merő engedelmességből. Ez utóbbi véghetetlenül tisztább.

*

[19.] Isten iránti szeretetünk valódi, ha a jó meg a rossz, ami ér, egyként hálássá tesz minket. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy sérelmeinkre sose kell vigaszt keresnünk. Mivel a boldogság túl van örömen és szenvedésen, kívül és messze áll mindkettő fölött.^[137]

*

[20.] A hit titkai fölötte állnak annak a szintnek, ahol a dolgok még állíthatóak és tagadhatóak.

*

[21.] Lépést se tegyünk, még a jó felé se, kivéve, ha Isten ellenállhatatlan nógatasát nem érezzük magunkon. De minden pillanatban legyünk készek, hogy bárhová elmegyünk, ahová küld minket, akár a végső határig, ha van ilyen. (Kereszt ...) Aki a legtöbbre is kész, voltaképp azért imádkozik, hogy vezessék, de nem tudja hová.^[138]

*

[22.] A vak szükségszerűség látványa szép, mivel – bár elképzelhetetlenül – egyességet tételez fel a szükségszerű és a jó között.

*

[23.] Istennel szemben szeretetünk azonos engedelmességünkkel.

*

[24.] Igyekezzünk kijavítani hibáinkat, de ne akaratunkkal, hanem figyelmünkkel.

*

[25.] Az egyetlen jó, amely nincs kiszolgáltatva a véletlen kénye- kedvének, az kívül esik a világon.

*

[26.] Az a jó, amit megtehetnék, de nem teszek meg, olyan jó, amit Isten szeretne, de az én hibámból nem tud megtenni, mivel egyedül énáltalam kíván cselekedni.

*

[27.] Istenhez közeledni nem az ember föladata. Egyedül Istenre tartozik, hogy közelítsünk hozzá. A mi dolgunk: a várakozás, a figyelem {,a készenlét}.

*

[28.] Ha akarom, a világ úgy tarthat hozzám, mint a fösvényhez aranya. De ez az arany sose növekszik.

*

[29.] Van egy szakasz, amikor a lélek már levált a világról, de még nem kapaszkodott meg Istenben. Üresség, rettegés, sötét éjszaka.

*

[30.] A szenvedés és az öröm mint a tudás forrásai. A kígyó fölajánlotta a tudást Ádámnak és Évának. A szirének szintén ismeretet kínáltak Ulysszesznek. Ezek a történetek bizonyítják, hogy a lélek elveszti magát, ha a tudást az élvezetben keresi. Miért? – A gyönyör lehet ártatlan is, ha nem törekszik tudásra. Viszont: jogosan keressük a tudást szenvedéseink közepette.

*

[31.] {Jézus} nem akarja, hogy együnk az élet fájáról. Nem akarja, hogy hamis istenülésre törekedjünk. A halál kegyesen arra figyelmeztet, hogy nem istenek, csupán halandók vagyunk. Ezért oly keserves számunkra a halál mindaddig, amíg meg nem értettük teljes jelentését.

*

[32.] A gyilkosság bosszú azért, hogy halandók vagyunk.

*

[33.] Az, ami természetes csakugyan semmi más, mint ami közvetlenül rendelkezésünkre áll. Viszont az emberi lét minden egyéb területe éppoly áthatolhatatlan, akár az eukarisztia, s közvetlenül éppúgy megtapasztalhatatlan s egyedül a természetfölötti szeretet számára elérhető.

A szépségben – gondoljunk a tengerre és a mennyre – van valami elemezhetetlen. Akár a testi szenvedésben. Ugyanaz a megragadhatatlan elem. Áthatolhatatlan az intelligencia számára.

*

[34.] A jó és a rossz ami érzékelhetően van bennünk, véges.

A bennem levő rossz ellen nem a bennem levő jóval kell küzdenem, hanem figyelmem helyes orientációjával. A természetfölötti szeretet és az imádság nem egyebek, mint a figyelem legmagasabb rendű formái.

Függelék

Jean Guittton: VI. Pál pápa irodalomról beszélget^[139]

Sokat köszönhetek az Önök irodalmának. 1926-ban néhány hónapot töltöttem Párizsban. A bencés apácáknál laktam, a rue Monsieur-ben. Rendszeresen abban a kápolnában miséztem, hol vasárnaponként többen összejöttek az önök írói, konvertitái közül. Párizs szívében a belső megújulás és összeszedettség, a bencés békesség helye volt ez a kápolna a világ forgatagában... De tulajdonképpen tanulni jöttem Párizsba, bővíteni a francia kultúrára és irodalomra vonatkozó ismereteimet, elmélyíteni nyelvtudásomat, elsajátítani a helyes kiejtést és mondatszerkesztést. Az Alliance française kitűnő tanárokkal rendelkezett, páratlan kis „staff” töltötte belénk a tudományt. Szorgos tanítványa voltam René Doumicnak, ki nagytekintélyű, kiváló tanár volt. Mindig emlékezni fogok Baudelaire-ről, Flaubert-ről, Maupassant-ról tartott előadásaira... Még mielőtt Franciaországba jöttem, jól ismertem Verlaine költészetét. Doumic tanár úr alaposan elmélyítette ebbéli ismereteimet. Nagy örömet leltem Victor Hugo, s kivált „Contemplatiók” című művére utaló fejtegetéseiben. Emlegetik még Franciaországban azokat az írókat, kikről Doumic tanár úr beszélt nekünk: Loti-t, Bourget-t? Nem nagyon? Pedig tehetségesek voltak. De az ízlés változik, maguknál éppúgy, mint minálunk.

Beszéljen nekem André Maurois-ról: ír még? Milyen tehetsége volt a közlésre; a világos beszédre! És Jules Romain, ő is, ír-e még? Mauriac- ról ezt már meg se kérdem öntől. Micsoda írásművészet! Mekkora őszinteség!

Egy nap biztosan megírják, hogy a XX. század Önöknél új Plejádöt láthatott kirajzolódni az égen. S ami különösen érint, hogy nagy íróik közül sokkal több volt autentikus katolikus vagy éppenséggel konvertita a XX., mint akár a XVI., akár a XIX. században.

Mit gondolnak önöknél Simone Weil-ről? Én egészen kivételes helyre állítom őt. Úgy írt az önök nyelvén, hogy az minden csodálatot megérdemel. Micsoda misztikus megsejtések – lehetetlen elfelejteni! Mindig emlékezni fogok arra, amit a Keresztről írt!

Úgy vélem, hogy a Szentatya itt Simone Weil Gustave Thibon válogatta kötetének, a Nehézkedés és kegyelemnek lapjaira célzott. {Íme a bevezetés:}

„Amikor Krisztus meggyógyította a nyomorékokat, föltámasztotta a holtakat, stb., küldetésének alázatos, emberi, szinte alacsonyrendű részét teljesítette. A természetfeletti részét: amikor vérrel verítékezett, amikor hiába vágyódott az emberek vigaszára, hiába könyörgött kíméletért, amikor úgy érezte, hogy Isten elhagyta őt.

Elhagyatottsága a keresztt magasában, micsoda mélysége a kétoldali szeretetnek!

Istenem, Istenem, mért hagytál el engem?

Ez a legfőbb bizonyítéka annak, hogy a kereszténység valóban isteni eredetű.”^[140]

{És íme az utolsó bekezdés:}

„Vér a havon. A rossz és az ártatlanság képe. Hogy a rossz maga is megtisztuljon. Mivel a rossz nem tisztulhat meg, egyedül egy ártatlan lény szenvedése árán. Egy ártatlan szenvedése: az üdvösség fényét deríti a rosszra, az ártatlan Isten látható képe közöttünk. S ezért, hogy Istennek, ki szereti az embert, és az embernek, ki szereti Istent, miért kell kölcsönösen szenvedniök.”^[141]

*

A Szentatya itt az irodalom ismert nőíróira tért át. Fölsorolta kedvenceit: Sigried Undset, Selma Lagerlöf, Gertrud von Le Fort nevét.

Emlékszem Selma Lagerlöf Jeruzsálem-könyvére. A szentség élményét idézte föl benne.

– Véleménye szerint – kérdezte aztán – ki a legnagyobb francia költő? – Egyesek szerint Racine – válaszoltam. Mások azt állítják, hogy a XVI. századi Ronsard-ig, Villon-ig, Maurice Scève-ig kellene visszamennünk; megint mások szerint Victor Hugo vagy éppenséggel Baudelaire; de akad, aki azt állítja, hogy a költészet Mallarmé-val kezdődik. (Végre megjött Mallarmé!); sőt hogy Rimbaud-val. – Valaki azt mondta – veti közbe a pápa – hogy Corneille-t Racine-nal kéne egybegyúrni, hogy Dantéhoz hasonló valakiről beszélhessünk önkönnél. Igaz ez? – Nem tudom, van-e irodalmunknak dantei megfelelője: mivel Dante a természet és a kegyelem mindenségét egyszerre jeleníti meg egyetlen költői alkotásban. S az ilyen summázás távol áll a francia ihlettől. Sok költőnk van. De van-e, akiben a költészet egésze summázódik? Aligha. Nem is tudom, vajon Franciaország nem inkább a próza, a rejtett zeneiség hazája?

Utószó

Pilinszky fordítói tevékenységével csak az életmű lezárulása után kezdett megismerkedni az olvasóközönség. Az alkalmi jellegű, felkérésre készült lírai darabok javarésze az Összegyűjtött versek (Szépirodalmi, Bp., 1987., ill. Századvég, Bp., 1992.) végén; néhány töredék és két kéziratban maradt Weil-tanulmány pedig az Ami személyes, és ami szent (Vigilia, Bp., 1982.) c. gyűjteményben kapott helyet.

A fordítások többsége megkésve, a hagyatékából került elő; közülük Weil *La pesanteur et la grâce* c. kötetének darabjai (illetve annak fordítási előzménye) most jelennek meg először.

A nagyobb terjedelmű munkák kiadására a maguk idejében nem nyílt volna lehetőség, bár (épp ezért) nem is nagyon törekedett erre Pilinszky. A publikálásnál fontosabb volt számára a szövegekkel való dialogikus kapcsolat kialakítása; a fordítások is eközben, mintegy mellékesen születtek. Kéziratukat soha nem tisztázta le, vagy ha mégis, akkor sem tartotta meg őket. (A Szerencsétlenség és Istenszeretet, illetve az Ami személyes, és ami szent c. tanulmányokat csak azért másolta le, hogy Töröcsik Marinak ajándékozza őket.)

A fordítások döntő többsége a hatvanas évek második felében, Pilinszky lírai elhallgatásának időszakában született, de az e szövegekkel való megismerkedés is hozzájárult a válság elmélyüléséhez: „Weil azért volt számomra vakító élmény, mert ő egy sokkal nagyobb és nehezebb anyagban teremtett csodálatos világosságot. Egy ekkora teljesítmény is példa – engem csak elnémíthatott.” (Beszélgetések, Századvég, Bp., 1994. 52 p.) Ugyanakkor a fordítás folyamata is segítette annak a „személytelen és forró attitűdnek” a kialakítását, amely „zavartalanul, mindenfajta kirekesztés nélkül és ugyanakkor nagyon személyesen” biztosította később a váratlan, ám valójában jól előkészített költői megszólalást. Éppen ezért utólag már e fordításokat sem annyira a válság következményének, mint inkább az újabb felkészülési folyamat részének tekinthetjük. (Az sem lehet véletlen, hogy 1976-ban, amikor egy újabb „nagy ugrásra” készül, ismét előveszi Weil Füzeteit, amelyek a maguk töredékességével a legtöbb szabadságot hagyják Pilinszky személyes és alkotói olvasatának.)

Weil írásainak megértése, „lefordítása” Pilinszky saját nézőpontjának kritikáját és kiszélesítését is jelentette. De Pilinszky is kritikusan, válogatva nyúlt Weil szövegeihez – azok kaptak kitüntetett szerepet, amelyek saját költészetének problematikáját érintik, s amelyek katolikus szemléletével összeegyeztethetők. (Árulkodó, hogy Az egyház küszöbén címmel önálló tanulmányban foglalkozott azzal, miért nem vette fel Weil a keresztséget, illetve hogy maga miért tartotta lefordításra érdemesnek VI. Pál Weilről szóló elismerő szavait.)

Pilinszky prózai fordításai magukban rejtik költői szemléletének jegyeit, ezért is lehetnek e figyelem történetének fontos és érdekes dokumentumai. Noha saját, némileg túlzó vallomása szerint Weil miatt kezdett el franciául tanulni, sőt nem is franciául, hanem Weil nyelvén, ugyanakkor Weil mondatai is ismerősen, „pilinszkyül” szólnak – a költő saját fogalom- és nyelvkészletét adja Weilnek és veszi át tőle az övét, olyannyira, hogy utólag egyik a másiktól alig tűnik szétválaszthatónak.

Ennek a szokatlan, inspiratív kapcsolatnak köszönhető, hogy a nyelvtani pontatlanságok ellenére is az eddigi „legérthetőbb” Weil- fordításokat olvashatjuk magyarul.

A jelen kiadás fordításkritikai elemeket is tartalmaz, de a fentiek figyelembevételével. Olykor a fordítás nem követi a francia szöveg tagolását (mondathatárok, bekezdések), a kurzív vagy gondolatjeles kiemeléseket. Az eltérések szándékosak, s mivel nem torzítják Weil gondolatmenetét, nem jelezzük külön őket.

A fordításokat – csakúgy mint saját írásait – nem keltezte Pilinszky, de születésük sorrendje megállapítható. Ezekre, illetve első szemelvényes közlésükre a jegyzetekben utalunk. Néhány

töredéket kétszer is lefordított; ilyenkor mindkét változatot közöljük a maga időrendi helyén, a jegyzetekben pedig utalunk összefüggésükre.

A szövegközlésben a következő jelöléseket alkalmaztuk: a [] a mondatokon belüli kihagyásokat, illetve a szöveggondozók pótlásait jelölik; { }-ben pedig Pilinszky elszórt szövegközi megjegyzései, toldásai olvashatók. A szövegeket a mai helyesírásnak megfelelően adjuk közre; az idegen nevek átírását is egységesítettük.

H. Z.

Simone Weilről

Simone Weil 1909. február 9-én született Párizsban. Apja neves orvos, s a kislány kivételesen védett környezetben nő fel. Ötéves, amikor egy hadifogoly alakjában fölismeri mások szenvedését, s együttérzésből lemond minden édességről.

De a fiatal gyermeklány rövidesen megismeri a személyes szenvedést is, élete végéig tartó heves fejförcsök formájában. Tizennégy esztendő, amikor mélységes csalódással eszmél rá önmaga szellemi kisebbségére, zseniális matematikus bátyjának árnyékában. Feleletül: elhanyagolja külsejét s fölfedezi, hogy „bárki ember, ha értelme még oly hitvány is, de az igazság egyetlen és lankadatlan vágya hajtja, biztosan elérhet a lángelmék számára fönntartott birodalomba.”

Líceumi társai mint komoly, különös kislányra emlékeznek vissza rá. Alakja még inkább kitűnik főiskolai környezetéből. Híres filozófiatanára, Alain szerint soha senki jobban nem értette meg Spinoza gondolatvilágát. Társai – egy-két kivétellel – inkább tartózkodnak tőle. A fiatal lány káprázatos szelleme már-már betegesnek tűnik előttük. Ítéleteinek pontossága, fölénye és heve lehetetlenné teszi legtöbbjük számára a vele való eszmecserét. Néhány fiú, a hajdani diáknnyelven így vall erről: „Ismertem Simone Weilt az egyetemről, ihatatlan volt!”

1931-ben tanár lesz Puy-ben. Ekkor csatlakozik nyíltan az elnyomottakhoz, s a kisváros közönsége nemegyszer döbbenetlennel látja őt együtt inni és kártyázni a munkásokkal. A rázúduló felháborodást Gustave Thibon elbeszélése szerint Simone Weil földöntúli iróniával fogadja, s egy felügyelőnek, ki felfüggesztésével fenyegetőzött, mosolyogva válaszolta: „Tanfelügyelő úr, a felfüggesztést én mindig is pályafutásom természetes megkoronázásának tartottam.”

S a megkezdett úton nincs többé megállás. Egyre mélyebben vonzza őt magához az emberi szenvedés, osztozni kíván benne, teljes mélységében kívánja megtapasztalni, mert úgy érzi, csak így lehet mások segítségére. 1934-ben marósnak szegődik a Renault-művekhez. Itteni tapasztalatairól vall *La condition ouvrière* című 1956-ban megjelent könyvében, amelyet Albert Camus a háború utáni Franciaország „legnagyobb és legnemesebb” művének nevez.

1935-ben, mikor kezdetét veszi a spanyol polgárháború, azonnal jelentkezik szolgálattételre a baloldali erők oldalán. Egy baleset miatt azonban rövidesen vissza kell térnie Franciaországba.

1937-ben Saint-Quentinban tanít, majd 1940-ben szüleivel együtt Marseille-ba menekül a német megszállók elől. Itt ismerkedik meg Perrin atyával (műveinek későbbi szerkesztőjével) és Gustave Thibonnal. Kenyerét egyszerű szőlőművesként keresi, de kezdődő tüdőbaja lassan pokollá változtatja életét.

1942 májusában New Yorkba kíséri szüleit, de maga visszatér Angliába. Szeretné, ha a titkosszolgálat a front mögötti ellenséges területre dobná át, de ilyen feladatra fizikailag tökéletesen alkalmatlannak találják, s jelentkezését elutasítják. Simone Weil ekkor már súlyos beteg. De valahogy nem vesz tudomást erről. Fölös élelmiszerét szétosztja, s maga csak annyit eszik, amennyi akkoriban jutott egy emberre az éhező Franciaországban. Halálos betegen, végképp legyöngülve, amikor kimerülten hazajön napi munkájából – ez az utolsó hírünk róla –, különös feladat várja otthon. Órákon át mesélnie kell (csodálatosan mesélt!) szállásadónője szellemileg visszamaradott kisfiának, így ajándékozva meg ismeretlen és földöntúli boldogsággal a szerencsétlent.

Maga e napokban alig él már. Harmincnégy éves, amikor a tuberkulózis és az általános testi gyengeség végez vele.

Ez röviden Simone Weil látható története. Az igazi, a láthatatlan, emögött húzódik.

(Pilinszky János, 1965)

[1] *L'amour de Dieu et le malheur* (Weil a tanulmányt Marseille-ben írta 1942 január és június között.) in: Simone Weil: *Attente de Dieu*. La Colomb, Paris, 1948. (előszó: Joseph-Marie Perrin)

Magyarul (szemelvényesen, Pilinszky kommentárjaival): Simone Weil a szerencsétlenségről és Istenszeretetről. *Vigilia*, 1965. december 718–721.; in: Pilinszky János: *Tanulmányok, esszék, cikkek I. Századvég*, Bp. 1993. 403–407.

Kötetben: S. W.: *Ami személyes, és ami szent*, *Vigilia*, Bp., 1982. 49–68.

Kéziratvariánsok: MTA Kézirattár Ms 5938/6. (töredék); Ms 5939/62/I–II. (a tanulmány utolsó két oldala hiányzik).

A jelen kiadás a Töröcsik Mari tulajdonában lévő kéziraaton alapul; az első kötetbeli publikálást több helyen javítottuk.

Simone Weil hagyatékából az '50-es években előkerült a tanulmány folytatása (in: *Pensées sans ordre concernant l'amour de Dieu*. Paris, Gallimard, 1962. 107–131.) Pilinszky ennek fordítását is elkezdte, de a huszonöt oldalból mindössze a második oldal végéig jutott: „Hogy a végső szerencsétlenségben magára Krisztus keresztyére legyünk felszegezve, a szerencsétlenség bekövetkeztekor nem elegendő csupán az isteni magot, hanem akkorra már az élet felnőtt fáját kell lelkünkben hordoznunk.

Máskülönben választani kényszerülünk a két kereszt közül, melyek Krisztusétól jobb és bal felől állottak.

A rossz latorhoz hasonlítunk, amikor szerencsétlen társaink megvetésében és gyűlöletében keresünk vigasztalást. Ez egyébként a szerencsétlenség legközönségesebb megnyilvánulása. De így volt az a római rabszolgaságban is. Azok, kik csodálkoznak a szerencsétlenek ilyen lelkiállapotán, a szerencsétlenség érintésére szinte valamennyien hasonlóképp tennének.

Hogy viszont a jó latorhoz hasonlítsunk, ahhoz elegendő belátnunk, hogy bármily mértékben merültünk is alá a szerencsétlenségben, ennyit mindenképp megérdemeltünk. Mielőtt ugyanis a szerencsétlenség tehetetlenné tett volna bennünket, minden bizonnyal részeseivé váltunk – gyávaságból, erőtlenségből, közönyből vagy vétkes tudatlanságból – oly vétkeknek, mik legalább oly nyomorúságba taszítottak másokat, mint amekkora jelen szerencsétlenségünk. Kétségtelen, hogy általában nem tudtuk volna megakadályozni e bűnöket, de mindig kinyilváníthattuk volna rosszallásunkat. De mi ezt elmulasztottuk. Sőt, volt hogy helyeseltük e vétkeket, vagy legalábbis tűrtük, hogy mások helyeseljék körülöttünk. E cinkosságunknak semmiképp se túlzott büntetése hát a szerencsétlenség, mit most magunknak kell elviselnünk. Az embernek nincs joga szánakoznia önmagán. Tudjuk, hogy legalább egyszer egy tökéletesen ártatlan lény sokkalta szerencsétlenebb volt nálunknál; sokkal értékesebb, ha részvétünket feléje fordítjuk az elmúlt századok távolán át.

Mindannyian bűnrészesek vagyunk – s ezt nemcsak lehet, de el is kell mondanunk magunkról –, mivel intézményeinkben, sőt erkölcsünkben is annyi a kegyetlen elem, hogy őszintén senki se érezheti magát felmentve e szétterjedt cinkosság vádjá alól.

De ezenfelül minden embernek jogában áll arra vágyódnia, hogy magának Krisztus keresztyének legyen a részese. Korlátlan joggal kérhetjük Istentől mindazt, ami jó. Az ilyen kérésre nem vonatkozik szerénység és alázat illendő volta.

A szerencsétlenséget nem szabad kívánnunk; ez természetellenes dolog; beteg kívánság; s tetejében a szerencsétlenség lényege szerint olyasvalami, amit magunk ellenére kényszerülünk elviselni. Ha nem fuldoklunk benne, csupán azt kívánhatjuk, hogy beköszöntekor Krisztus keresztyében való osztozást jelentsen majd számunkra.

De az, ami valójában mindig jelen van, s amit következőleg mindig szabad is szeretnünk, az: a szerencsétlenség lehetősége. Létünk három oldalról is örökös fenyegetettségben él. Testünk törékeny;”

[2] *A mondat másolás közben kimaradt a tisztázatból. A korábbi kézirat (Ms 5940/25.) alapján illesztettük vissza a helyére.*

[3] *Simone Weil itt téved. Jób valóságos személy volt, s a Genezis és Jób könyve egybevetése azt mutatja, hogy páratlan tapasztalatának írásbafoglalója Mózes volt. De Jóbról mint történelmi személyről emlékezik meg Ezékiel próféta könyve is (14,14 és 20). – Reisinger János jegyzete, in: S. W.: Ami személyes és ami szent, Vigilia, Bp., 1982. 365.*

[4] *„Krisztus váltott meg minket a törvény átkától, átokká levén érettünk; mert megvan írva: Átkozott minden, aki a fán függ.” Pál apostol levele a Galáciabeliekhez, 3, 13. Vö. még V. Mózes, 21, 23. – Reisinger János jegyzete uo.*

[5] *Weil e gondolatait Pilinszky a következőképp kommentálta: „E meghökkentően végletes fogalmazással Simone Weil lényegében azt akarja érzéltetni, hogy Jézus valóban a leggyötrelmesebb, legmegalázóbb halált szenvedte el, ami feneketlen kiközösítettségében semmiben sem különbözött egy közönséges bűnöző halálától. A bámészkodó tömeg ezért fordulhatott gúnyolódva feléje, vakságában még erkölcsileg is magasabb rendűnek érezve magát a póruljárt szenvedőnél. A tökéletes isteni ártatlanság így vált a kereszten a tökéletes félreértés kigúnyolt áldozatává.” In: Tanulmányok, esszék, cikkek I. Századvég Bp., 1993. 404.*

[6] *A nagypénteki liturgiából – Reisinger János jegyzete uo.*

[7] *Franciában: Comme on apprend à lire... – Ahogy olvasni tanulunk...*

[8] *A Kiadó jegyzete: Simone Weil az emberi lénnel szembeni kötelezettségekkel kapcsolatban írt tanulmánya (Écrits de Londres... / Londoni írások...) „hitvallásában” ezt írja a beleegyezéssel kapcsolatban: „Valóban mindenkinek, aki beleegyezik abba, hogy figyelmét és szeretetét a világon kívülre irányítsa, a minden emberi képességen túli valóság felé, megadatik az, hogy sikerrel járjon. Ebben az esetben előbb vagy utóbb jó ereszkedik le rá, mely rajta keresztül, körülötte, sugárzik.” A katolikus nyelvhasználat „szerepet általi beleegyezésről” beszél. (Ld. János 14,23; és 15,20.)*

[9] *Egy teljes és egy tagmondat kimaradt a fordításból: Mais il peut à travers l'horreur continuer à vouloir aimer. Il n'y a à cela aucune impossibilité, aucun obstacle, on pourrait presque dire aucune difficulté. Car la douleur la plus grande, tant qu'elle est en deçà de l'évanouissement, ne touche pas à ce point de l'âme qui consent à une bonne orientation. – Pilinszky fordításának felhasználásával: De kínjain át továbbra is akarhat szeretni. Ez nem is olyan képtelenség, nincsen semmi akadály, mondhatnánk, nem is annyira nehéz. Mivel a legnagyobb fájdalom, mindaddig, amíg az ájuláson innen van, nem érintheti a lélek ama pontját, mely szeretetének irányt szab.*

[10] *Simone Weil itt szabadon idézi Pál apostolnak Efezusbeliekhez írt levelének egy részletét (3,18–19). – Reisinger János jegyzete uo.*

[11] *La Personne et le Sacré (Weil a tanulmányt Londonban írta, 1943 január és halála, augusztus 24. között.). In: Écrits de Londres et dernières lettres. Paris, Gallimard, 1957. 11–44.*

Magyarul (személyesen): Simone Weil: A szépségről és a büntetésről Új Ember, 1968. december 22.

Kötetben: Simone Weil: *Ami személyes, és ami szent. Vigilia Bp., 1982. 69–102.*

Szövegvariánsok: MTA Kézirattár Ms 5934/61. (kézirat); Ms 5940/25. (gépiratos másolat) – A két szöveg több helyen eltér egymástól.

A jelen kiadás Törőcsik Mari tulajdonában lévő kéziraton alapul; az első kötetbeli publikálást több helyen javítottuk.

^[12] A bekezdés egy mondat a franciában. A második felét (mely magyarul önálló mondatként olvasható) elhagyta Pilinszky a másolás során. A korábbi kézirat (Ms 5934/61) alapján illesztettük vissza a helyére.

^[13] André Gide hírhedtté vált elnevezése az „ingyenes cselekedet”-ről, vagyis az olyan bűncselekményről, melynek nincs különösebb indítéka, motivációja. Az ember rosszat cselekszik csak azért, hogy rosszat tegyen. – Reisinger János jegyzete in: S. W.: *Ami személyes, és ami szent, Vigilia Bp. 1982. 366.*

^[14] A fordításból kimaradt egy bekezdés: „Il est inutile d'expliquer à une collectivité que dans chacune des unités qui la composent il y a quelque chose qu'elle ne doit pas violer. D'abord une collectivité n'est pas quelqu'un, sinon par fiction; elle n'a pas d'existence, sinon abstraite; lui parler est une opération fictive. Puis, si elle était quelqu'un, elle serait quelqu'un qui n'est disposé à respecter que soi. (Hiábavaló egy közösségnek azt magyarázni, hogy minden alkotótagjában van valami, amit nem szabad megsérteni. Először is, egy közösség nem valaki, hacsak nem képzeletbeli; nincs létezése, hacsak nem elvont; beszélni hozzá képzeletbeli művelet. Azután, ha valaki is lenne, csak önmaga tiszteletére volna hajlamos.)

^[15] A Jelenések könyve 17. fejezetétől kezdve a hiteahagyó egyházat jelképező parázna asszonyról van szó, mely a pogány Róma örökségét folytatja. Vö. még Dániel könyve 7,19–27. – Reisinger János jegyzete uo.

^[16] Simone Weil szabadon idéz Szophoklész *Antigoné* című tragédiájából. Kreón és Antigoné beszélgetését külön is elemezte; ld. a Kereszténység előtti sejtelmek in: S. W.: *Ami személyes, és ami szent, Vigilia, Bp. 1982. 254–256.* – Reisinger János jegyzete, uo.

^[17] Helyesen: tojásait.

^[18] Egy mondat kimaradt: Et lui, il lui est indispensable d'être compris. (És elengedhetetlen, hogy megértsék ezt.)

^[19] A mondat fordítása hiányos: Toutes les fois qu'un homme d'aujourd'hui parle de châtement, de punition, de rétribution, de justice au sens punitif, il s'agit seulement de la plus basse vengeance. (Valahányszor egy mai ember büntetésről, fenyítésről, fizetésről, igazságról beszél büntető értelemben, egyszerűen a legaljasabb bosszúról van szó.)

^[20] Vö. Máté 13,32.

^[21] 10. A mondat másolás közben kimaradt a tisztázatból. A korábbi kézirat (Ms 5934/61) alapján illesztettük vissza a helyére.

^[22] 11. Vö. Máté 5,45.

^[23] In: Simone Weil: *La pesanteur et la grâce.* (Szerk. Gustave Thibon) Paris, Plon, 1947. (A kötet több kiadást ért meg, Pilinszkynek az 1963-as volt meg. – Az egyes kiadások szakaszbeosztásai olykor eltérnek egymástól.)

A gyűjtemény első tizennégy fejezetéből fordított le részleteket Pilinszky. A kézirat a hagyatékából (MTA Kézirattár) került elő, nyomtatásban most jelenik meg először. A három füzet jelzetszáma: Ms 5934/59/I–III.

A közreadott szöveg végén – három csillaggal elválasztva – további négy olyan töredék is olvasható, amely nem szerepel a kéziratban. Ezek szignálás nélkül az Új Ember 1965. november 21-i számában jelentek meg; a félbehagyott Amour c. fejezet kiegészítő darabjai.

[24] *A Bálványimádás a francia kiadásban tizenharmadik fejezetként szerepel, a jelen fordítás utolsó, Szeretet című fejezete előtt.*

[25] *A fordított szakasz utolsó öt mondatát elhagyta Pilinszky: Soldats de Napoléon. De l'r l'usage de la cruauté pour maintenir ou relever le moral des soldats. Ne pas l'oublier par rapport r la défaillance.*

C'est un cas particulier de la loi qui met généralement la force du côté de la bassesse. La pesanteur en est comme un symbole. (Napóleon katonái. Innen a kegyetlenség haszna a katonák állóképességének fenntartásában vagy javításában. Ezt nem szabad elfelejteni a gyöngeségre vonatkozóan.

Ez egy különleges esete annak a törvénynek, mely általában az aljassághoz teszi közelállóvá az erőt. A nehézkedés ennek mintegy a szimbóluma.)

[26] *A kapcsos zárójelbe tett rész nem szerepel a francia szövegben: az első két bekezdés összefoglalása, megismétlése.*

[27] *Vö. János, 4,34.*

[28] *A kéziratban e szakasz teljes egészében, valamint a következő első mondata a Kegyelem és nehézkedés c. fejezet végén, ám attól jól elkülönítve található. Ennek figyelembevételével illesztettük a megfelelő helyére.*

[29] *Kimaradt egy mondat a fordításból: Traiter ainsi notamment toutes les douleurs. (Nevezetesen így kell bánnunk minden fájdalommal.)*

[30] *A szakasz második bekezdése hiányzik: Cela est affreux, impossible, et c'est pourquoi il ne se présente pas devant lui de fin si misérable qu'il ne s'y accroche, ne serait-ce que de faire punir l'esclave qui travaille r ses côtés. Il n'a plus le choix des fins. N'importe laquelle est comme une branche pour qui se noie. (Mindez borzasztó, képtelen, ezért nem is jelenhet meg előtte olyan nyomorúságos cél, amelybe bele ne kapaszkodna, mégha az csak a mellette dolgozó rabszolga beárulása is lenne. Nincs többé választása a célok között. Bármelyik olyan, mint egy faág a fuldokló számára.)*

[31] *Kimaradt az első bekezdés utolsó mondata, valamint a második bekezdés: Sûrement même, ou bien ces supplices affreux n'auraient pas été nécessaires.*

Ou bien il fallait pouvoir supporter le vide dans la pensée. (Minden bizonnyal, különben ezek a borzasztó szenvedések nem lettek volna elkerülhetetlenek.

Vagy pedig el kellett volna viselni a gondolkodásbeli űrt.)

[32] A szakasz első bekezdése elmaradt: *Pierre sur le chemin. Se jeter sur la pierre, comme si, à partir d'une certaine intensité de désir, elle devait ne plus exister. Ou s'en aller comme si soi-même on n'existait pas.* (Kő az úton. Rárontani a kőre, mintha a vágy egy bizonyos fokán túl már nem lenne szabad léteznie. Vagy tovább menni, mintha mi magunk nem léteznénk.)

[33] A szakasz első két bekezdése hiányzik, a lefordított harmadik és negyedik bekezdést pedig felcserélte Pilinszky: *Un être aimé qui décroît. Je lui ai écrit. Impossible qu'il ne me réponde pas ce que je me suis dit à moi-même en son nom.*

Les hommes nous doivent ce que nous imaginons qu'ils nous donneront. Leur remettre cette dette.

Accepter qu'ils soient autres que les créatures de notre imagination, c'est imiter le renoncement de Dieu.

Moi aussi, je suis autre que ce que je m'imagine être. Le savoir, c'est le pardon.

(Egy szeretett lény, aki csalódást okoz. Írtam neki. Lehetetlen, hogy ne azt válaszolja, amit kigondoltam magamban az ő nevében.

Az emberek tartoznak nekünk azzal, amiről elképzeljük, hogy nekünk adják. El kell engedni nekik ezt a tartozást.

El kell fogadni, hogy mások, mint képzeletünk teremtményei, azaz utánozni Isten lemondását. Én magam is más vagyok, mint aminek képelem magam. Ezt tudni, ez a megbocsátás.)

[34] Vö. Thuküdidész: *A peloponnészoszi háború.* Ötödik könyv 105. Európa, Bp. 1985. 458–459.

[35] A szakasz első bekezdése elmaradt: *Nécessité d'une récompense, de recevoir l'équivalent de ce qu'on donne. Mais si, faisant violence à cette nécessité, on laisse une vide, il se produit comme un appel d'air, et une récompense surnaturelle survient. Elle ne vient pas si on a un autre salaire: ce vide la fait venir.* – Pilinszky korábban a bekezdést lefordította, vö. *A nehézkedés és a kegyelem* [6.] sz. töredék.

[36] Vö. Pál apostol Filippibeliekhez írt levele 2, 6–7.

[37] A Kiadó jegyzete: „Boldogok, akik sírnak” – Jézus Krisztus pedig ezt mondta. De itt Simone Weil csak az evilági javaktól való megfosztás miatti könnyeket ítéli el, amelyeket az ember önmagáért ejt.

[38] Vö. Máté, 6,10.

[39] A szakasz utolsó bekezdését nem fordította le Pilinszky: *Ne pas désirer que ce qu'on aime soit immortel. Devant un être humain, quel qu'il soit, ne le désirer ni immortel ni mort.* (Nem kell azt kívánni, hogy akit szeretünk, halhatatlan legyen. Egy emberi lénytel szemben, bárki legyen is, nem kell kívánni sem a halhatatlanságát, sem a halálát.)

[40] A szakasz első mondata kimaradt, a második és harmadik bekezdés hiányos: *L'avare, par désir de son trésor, s'en prive. Si l'on peut mettre tout son bien dans une chose cachée dans la terre, pourquoi pas en Dieu?*

Mais quand Dieu est devenu aussi plein de signification que le trésor pour l'avare, se répéter fortement qu'il n'existe pas. Éprouver qu'on l'aime, même s'il n'existe pas.

C'est lui qui, par l'opération de la nuit obscure, se retire afin de ne pas être aimé comme un trésor par un avare. (A fösvény vágya által megfosztja magát kincsétől. Ha minden javunkat egy földbe rejtett dologba tudjuk tenni, miért nem Istenben?)

De ha Isten annyira jelentésselivé vált, mint a kincs a fösvény számára, nagyon kell ismételtetni, hogy nem létezik.

Ő az, aki visszavonul a homályos éjszakába azért, hogy ne úgy szeressék, mint fösvény a kincsét.)

[41] *E harmadik bekezdés a kéziratban az ötödik után olvasható. A szövegben eredeti helyére illesztettük vissza.*

[42] *A mondat nem szerepel a francia szövegben, az utolsó bekezdések alapján született. (Vö.: „Réalités qui n'ont pas plus de dimensions que le rêve.” ill. „Crimes plats comme des rêves des deux côtés: côté du bourreau et côté de la victime.”)*

[43] *Franciában a mondathoz egy zárójeles utalás is tartozik: nessun (sic!) maggior dolore... – Vö.: E quella a me: Nessun maggior dolore che ricordarti del tempo felice nella miseria...(Babits fordításában: „Nincs semmi szomorítóbb, / mint emlékezni régi szép időre / nyomorban”) vö. Dante, Pokol, V. 121–123.*

[44] *A Kiadó jegyzete: Isten valóban nem létezik a teremtet dolgok módján, melyek természetes képességeink számára az egyetlen tapasztalati tárgyat képezik. A kapcsolat a természetfeletti valósággal először is a semmi tapasztalataként mutatkozik.*

[45] *A fordítás hiányos, a harmadik bekezdés teljes szövege: La douleur de la mort d'autrui, c'est cette douleur du vide, du déséquilibre. Efforts désormais sans objet, donc sans récompense. Si l'imagination y supplée, abaissement. „Laisse les morts enterrer leurs morts.” Et sa propre mort, n'en est-il pas de même? L'objet, la récompense sont dans l'avenir. Privation d'avenir, vide, déséquilibre. C'est pourquoi „philosopher, c'est apprendre à mourir”. C'est pourquoi „prier est comme une mort”. (A mások halála felett érzett fájdalom az üresség fájdalma, az egyensúlyvesztés. A fáradozások ezentúl cél nélküliek, tehát jutalmazás nélküliek. Ha a képzelet kiegészíti, süllyedés. „Hagyjátok a halottaknak eltemetni halottaikat.” Nem ugyanígy áll a dolog saját halálunkkal? A cél, a jutalom a jövőben van. Megfosztás a jövőtől, űr, egyensúlyvesztés. Ezért „Filozofálni annyi, mint tanulni meghalni”. Ezért imádkozni annyi, mint meghalni. – Ld. még A nehézkedés és a kegyelem [13] sz. töredék, ill. VI. Pál pápa irodalomról beszélget 1. sz. jegyzet.*

[46] *Vö. Platon: Phaidón, 64a.*

[47] *A szakasz második bekezdésének első két mondatát összevonta Pilinszky: Lauzun et la charge de capitaine de mousquetaires. Il aimait mieux être ...: Lauzun és a muskétáskapitány kötelezettsége. Inkább kívánt... – A muskotályosok kapitánya tehát elírás, értelmetlen.*

[48] *25. Franciául a mondat: „Ils eurent honte d'être nus.” („Szégyellték mezítelenségüket.”) – Weil valószínűleg a bűnbeesés bibliai történetére utal, vö. Genézis 3, 7. – Jelenits István megjegyzése. In: Simone Weil: Jegyzetfüzet. Új Mandátum, Bp. 1994. 20.*

[49] *26. Vö. Máté, 6,2,5, 16.*

[50] *27. Vö. Máté, 17,46.; Márk, 15,34.*

[51] *Vö. Iliász, XXIV, 602.*

[52] *C'est la misère de l'univers qui fait que, en un sens, Dieu est je (c'est-à-dire une personne).* – Az univerzum nyomorának műve, hogy bizonyos értelemben Isten én (vagyis egy személy).

[53] *A szakasz első bekezdése elmaradt: Tout ce qui est saisi par les facultés naturelles est hypothétique. Seul l'amour surnaturel pose. Ainsi nous sommes cocréateurs. Nous participons à la création du monde en nous décrétant nous-mêmes.* (Minden, amit természetes képességeinkkel fogunk fel, feltételes. Csak a természetfeletti szeretet áll szilárdan. Így társteremtők vagyunk.)

[54] *A mondathoz Pilinszky személyes megjegyzést fűzött: „Megjegyzésem: A tapasztalat nem gyarapít, hanem fölél. Birtokolni reménytelen a földön, legfeljebb birtokvágyaimat etethetem, ezt a növekvő, üres szörnyeteget. Csak aki Istennek adja magát, jut abba a reális helyzetbe, ami a létezésnek és birtoklásnak is egyaránt valódi formája.” – A megjegyzés zárójelben, áthúzva olvasható a kéziratban.*

[55] *Vö. János 12, 24.*

[56] *Utalás Racine tragédiájára: Phaedra reménytelenül szerelmes mostohafiába, Hippolytosba; Arnolphe: Molière Nők iskolája című színművének koros hőse: nevetségesen és szánalmasan eped egy fiatal lány után. (Bárdos László jegyzete, in: Simone Weil: Jegyzetfüzet Új Mandátum, Bp. 1994. 29–30.) – Az idézet lelőhelye: Nők iskolája IV. felvonás első szín.*

[57] *Franciául: Nous ne pouvons être à cet instant que ce que nous sommes...* – Az ilyen pillanatban csak azok lehetünk, amik vagyunk.

[58] *A szakasz utolsó mondata elmaradt: Et cette connaissance n'est étendue à la sensibilité que par la souffrance et la mort.* (És ez az ismeret csak a szenvedés és a halál által érzékelhető.)

[59] *Elmaradt a szakasz első két mondata: Etre et avoir. – L'homme n'a pas d'être, il n'a que de l'avoir. (Lenni és birtokolni. – Az embernek nincs léte, csak birtoka.)*

[60] *Franciául a mondat: Satan à Dieu: T'aime-t-il gratuitement? (Sátán Istenhez: Érdek nélkül szeret téged?) Vö. Jób 1,9-11.; 2,4-5.*

[61] *A harmadik bekezdés utolsó mondata hiányzik: C'est produire de l'irréel. (Az irrealitás létrehozása.)*

[62] *A szakasz utolsó három mondata elmaradt: Dieu ne peut aimer en nous que ce consentement à nous retirer pour le laisser passer, comme lui-même, créateur, s'est retiré pour nous laisser être. Cette double opération n'a pas d'autre sens que l'amour, comme le père donne à son enfant ce qui permettra à l'enfant de faire un présent le jour de l'anniversaire de son père. Dieu qui n'est pas autre chose qu'amour n'a pas créé autre chose que de l'amour. (Isten nem szerethet mást bennünk, csak a visszahúzóadásba való beleegyezésünket, mellyel hagyjuk áthaladni, ahogyan ő maga, teremtként, visszavonult azért, hogy mi élhessünk. E kettős művelet értelme pusztán a szeretet, ahogy az apa ad gyermekének, ami lehetővé teszi a számára, hogy ajándékot készítsen apja születésnapjára. Isten, ki nem más, mint szeretet, csak szeretetet teremtett.)*

[63] *A szakasz harmadik, utolsó bekezdése elmaradt: L'accomplissement strict du devoir simplement humain est une condition pour que je puisse me retirer. Il use peu à peu les cordes qui me retiennent sur place et m'en empêchent. (A puszta emberi*

kötelesség pontos teljesítése feltétele annak, hogy vissza tudjak húzódni. Lassanként elkoptatja az akadályozó és egyhelyben tartó kötelékeket.)

[64] A szakasz első három bekezdése hiányzik: *Je ne puis pas concevoir la nécessité que Dieu m'aime, alors que je sens si clairement que, même chez les êtres humains, de l'affection pour moi ne peut être qu'une méprise. Mais je me représente sans peine qu'il aime cette perspective de la création qu'on ne peut avoir que du point où je suis. Mais je fais écran. Je dois me retirer pour qu'il puisse la voir.*

Je dois me retirer pour que Dieu puisse entrer en contact avec les êtres que le hasard met sur ma route et qu'il m'aime. Ma présence est indiscrette comme si je me trouvais entre deux amants ou deux amis. Je suis non pas la jeune fille qui attend un fiancé, mais le tiers importun qui est avec deux fiancés et doit s'en aller afin qu'ils soient vraiment ensemble.

Si seulement je savais disparaître, il y aurait union d'amour parfait entre Dieu et la terre où je marche, la mer que j'entends... (Nem tudom belátni a szükségszerűségét annak, hogy Isten szeretne engem, amikor oly világosan érzem, még az emberi lényeknél is, hogy az érzelem irántam csak megvetés lehet. De könnyen elképzelem, hogy szereti a teremtetés ama képét, amit csak arról a pontról lehet látni, ahol én vagyok. De eltakarom. Vissza kell húzódnom azért, hogy láthassa.

Vissza kell húzódnom azért, hogy Isten kapcsolatba léphessen azokkal a lényekkel, akiket a véletlen az utamba sodor, és akiket ő szeret. Jelenlétem indiszkrét, mintha két szerető vagy barát között lennék. Nem a fiatal lány vagyok, aki egy jegyesre vár, hanem az alkalmatlankodó harmadik, aki a két jegyessel van, és akinek el kell mennie azért, hogy valóban együtt lehessenek.

Csak ha el tudnék tűnni, akkor lenne tökéletes szeretetegység a föld, ahol járok, a tenger, amit hallok ... és Isten között.)

[65] Vö. Racine: *Phaedra V.* felvonás hetedik szín.

[66] Pilinszky az „en maniant”-t (kezelve, formálva, irányítva) tévedésből „mániákus”-nak (maniaque) fordította. A mondat franciául: *Accepter d'être soumis à la nécessité et n'agir qu'en la maniant.* (Jelenits István fordításában: *El kell fogadnunk, hogy alá vagyunk vetve a szükségszerűségnek, és csak azt formálgatva szabad cselekednünk.* – in: Simone Weil: *Jegyzetfüzet. Új Mandátum, Bp., 1994. 34.)*

[67] A mondatból kimaradt Weil zárójeles felsorolása: *La nécessité est ce qu'il y a de plus bas par rapport à l'individu (contrainte, force, une „dure nécessité”); la nécessité universelle en délivre.* – Pilinszky fordításának felhasználásával: *A szükség ér legmélyebbre az individuumba (kényszer, erő, „kemény szükségszerűség”*)*; ebből az egyetemes szükségszerűségből kell kiszabadulnunk.

* „kemény szükségszerűség” – vö. Iliász VI., 458. (A francia kiadás jegyzete.)

[68] A bekezdés második mondata kimaradt: *Je ne peux pas faire autrement.* (Nem tehetek másképpen.)

[69] A szakasz negyedik, utolsó bekezdése elmaradt: *Transporter hors de soi les mobiles de ses actions. Etre poussé. Les motifs tout à fait purs (ou les plus vils: toujours la même loi) apparaissent comme extérieurs.* (Önmagunkon kívülre kell helyezni cselekedeteink indítékait. Kényszer alatt kell cselekednünk. A teljesen tiszta indítékok (vagy a legalantasabbak: mindig ugyanaz a törvény) külsőnek mutatkoznak.)

[70] A szakasz első bekezdése elmaradt, de később Pilinszky lefordította: a Töredékek Simone Weil „Füzetei”-ből c. sorozat darabjaként megjelent az Új Ember 1976. május 2. számában, vö. Füzetek [2.] sz. töredék. (Franciául a mondat: Pour tout acte, le considérer sous l'aspect non de l'objet, mais de l'impulsion. Non pas: ¿ quelle fin? Mais: d'où cela vient-il?)

[71] Vö. Máté 25,36.

[72] Vö. Máté 25,35.

[73] Vö. Lukács 17,10.

[74] Pilinszky a mondat második felét félreértelmezi: Il ne faut avoir en vue de la prière aucune chose particulière, ¿ moins d'en avoir reçu surnaturellement l'inspiration. (Az ima szerepében nem szabad semmi különlegesnek lennie, hacsak nem kaptunk természetfeletti módon inspirációt.)

[75] Vö. Beaumarchais: Figaro házassága V. felvonás harmadik szín.

[76] A francia kiadás jegyzete: Parole que prononça Hegel en voyant les montagnes. (Ezt mondta Hegel a hegyeket látva.)

[77] A szakasz ötödik bekezdése kimaradt a fordításból, valószínűleg azért, mert apró eltéréssel megegyezik az elsővel: (A két mondat franciául: Ce qui est réel dans la perception et la distingue du rêve, ce n'est pas les sensations, c'est la nécessité enveloppée dans ces sensations. Ce qui est réel dans la perception et la distingue du rêve, ce n'est pas les sensations, c'est la nécessité.

[78] A mondat vége hiányzik, valamint a szakasz további részét sem fordította le Pilinszky: Après avoir passé par le bien absolu, on retrouve les biens illusoires et partiels mais dans un ordre hiérarchique qui fait qu'on ne se permet la recherche de tel bien que dans la limite permise par le souci de tel autre. Cet ordre est transcendant par rapport aux biens qu'il relie et c'est un reflet du bien absolu.

Déjà la raison discursive (l'intelligence des rapports) aide ¿ dissoudre les idolâtries en considérant les bien et les maux comme limités, mélangés et versant les uns dans les autres.

Reconnaître le point où le bien passe dans le mal: en tant que, dans la mesure où, ¿ l'égard de, etc.

Aller plus loin que la règle de trois. (Elhagyatva a tökéletes jótól, részleges és illuzórikus javakat találunk, de bizonyos hierarchikus rendben, ami azt okozza, hogy nem lehetséges számunkra valamilyen jó keresése, csak egy másik jó figyelembevételével. Ez a rend transzcendens a jók tekintetében, amelyeket összeköt, és az abszolút jó visszfénye.

A diszkurzív gondolkodás (a kapcsolatok értelme) már segít a bálványozások elosztatásában azzal, hogy a jót és a rosszat korlátozottnak, keveredettnek és egymásba ömlőnek tekinti.

Fel kell ismerni azt a pontot, ahol a jó átmegy a rosszba: annyira, amennyire; abban a mértékben, ahogy; annak tekintetében stb.

Messzebb kell menni a hármas szabálynál.)

[79] *Franciában a mondat kérdésként hangzik: N'est-ce pas la crainte de penser à Dieu alors qu'on en est indigne?*

[80] *A szakasz utolsó mondata elmaradt: La croix du Christ est la seule porte de la connaissance. (Krisztus keresztye a megismerés egyedüli kapuja.)*

[81] *A kéziratban a fejezetcím az előzőktől eltérően franciául szerepel, magyarul csak zárójelben olvasható.*

[82] *A kézirat itt véget ér, a szakasz további négy mondata hiányzik: De même les créatures pour la faculté d'aimer. L'amour surnaturel ne touche que les créatures et ne va qu'à Dieu. Il n'aime que les créatures (qu'avons-nous d'autre à aimer?) mais comme intermédiaires. A ce titre il aime également toutes les créatures, y compris soi-même. Aimer un étranger comme soi-même implique comme contrepartie: s'aimer soi-même comme étranger. (Ugyanez igaz a teremtmények természetfeletti szeretetére. A természetfeletti szeretet csak a teremtményeket érinti és csak Isten felé tart. Csak a teremtményeket szereti (mi más is szerethetnének?), de közvetítőként. Így egyaránt szeret minden teremtményt, beleértve önmagunkat. Önmagunként szeretni egy idegent, másrésztől azt jelenti: idegenként kell szeretni önmagunkat.)*

[83] *Pilinszky a töredéket korábban is lefordította, vö. A nehézkedés és a kegyelem, [19.], ill. Füzetek [19.] sz. töredék.*

[84] *A szakasz első két bekezdése hiányzik, de korábban Pilinszky ezt is lefordította. Vö. A nehézkedés és a kegyelem, [21.] sz. töredék.*

[85] *In: Simone Weil: La pesanteur et la grâce. (szerk. Gustave Thibon) Paris, Plon 1947.*

Nyomtatásban most jelenik meg először. A fordítás szövege a hagyaték (MTA Kézirattár) Ms 5934/60. jelzetű füzetének 8–20. lapján található. (Az ezt megelőző oldalakon francia nyelvtani feljegyzések olvashatók.) A lefordítandó töredékeket előre kimásolta Pilinszky. A kézirat fordítási gyakorlatként született 1964 júliusa és 1965 novembere között. (Az sem kizárt, hogy Pilinszky eredetileg egy szemelvénygyűjtemény vagy egy hosszabb ismertetés részeinek szánta őket. – Az első töredék előtt áthúzva ez olvasható: Első gondolata mindjárt megvilágítja a könyv címét. Bevezetőül néhány mondata a lelki mechanizmus és a kegyelem természetéről. Majd a töredék után: Ráció és misztika egyszerre működik benne.)

Pilinszky fordítás közben ritkán és következtelenül utal a kötet fejezetcímeire. Ezeket a zárójelben fent idézett „bevezetővel” együtt elhagytuk. Ugyanakkor a Weil gondolataihoz fűzött megjegyzéseket { }-ben, a fordítás áthúzott mondatai, töredékei pedig < >-ben olvashatók.

A jegyzetekben a fordításokon belüli kihagyásokat nem jelöljük külön, mivel terjedelmük a közreadott szöveg többszöröse lenne. Ezek a fejezetcímek és a szakaszok sorszáma alapján a francia kiadásokból kikereshetők.

[86] *1. A La pesanteur et la grâce c. fejezet első szakasza. Pilinszky más fordításában: 63. p.*

[87] *2. A Vide et compensation c. fejezet harmadik szakasza.*

[88] *3. A Vide et compensation c. fejezetből.*

[89] *4. A Vide et compensation c. fejezet tizenegyedik szakaszának harmadik, utolsó bekezdése. Más fordításban vö. 69. p.*

[90] 5. Az *Accepter le vide* első szakaszának második és harmadik bekezdése. Később Pilinszky a teljes szakaszt lefordította, vö. 71. p.

[91] 6. Az *Accepter le vide* c. fejezet második szakaszának első bekezdése. (A bekezdés franciául: *Kegyelem és nehézkedés* 12. sz. jegyzet.) Pilinszky másik fordításában épp fordítva: az első bekezdés hiányzik s további négy van meg. Ld. 71. p.

[92] 7. Az *Accepter le vide* c. fejezet ötödik szakaszának második bekezdése.

[93] 8. A *Détachement* c. fejezet harmadik szakaszának második bekezdése.

[94] 9. A *Détachement* c. fejezet negyedik szakaszának harmadik bekezdése.

[95] 10. A *Détachement* c. fejezet kilencedik szakasza.

[96] 11. A *L'imagination combleuse* c. fejezet nyolcadik szakaszának második bekezdése. Később Pilinszky a teljes szakaszt lefordította, ld. 78. p.

[97] 12. A *Renoncement au temps* c. fejezet kilencedik, utolsó szakasza. Pilinszky más fordításában: 81. p.

[98] 13. A *Renoncement au temps* c. fejezet nyolcadik szakaszából. Pilinszky más fordításában: 81. p. Ld. még: *Kegyelem és nehézkedés* 22- 23. sz. jegyzet.

[99] 14. Az *Illusions* c. fejezet harmincnegyedik szakaszából – a teljes szakasz Pilinszky fordításában: 118. p.

[100] 15. Az *Idolâtrie* c. fejezet negyedik szakaszának második bekezdése. A teljes szakasz Pilinszky fordításában: 61 p.

[101] 16. Az *Idolâtrie* c. fejezet ötödik, utolsó szakasza. Pilinszky más fordításában: 62. p.

[102] 17. Az *Amour* c. fejezet első szakasza. Pilinszky más fordításában: 119. p.

[103] 18. Az *Amour* c. fejezet harmadik (egy bekezdéses) szakaszának utolsó mondata. – A szakasz első két mondata 119. p. Franciául: *Kegyelem és nehézkedés* 59. sz. jegyzet

[104] 19. Az *Amour* c. fejezet negyedik szakasza. – Pilinszky más fordításában: 119. p.

[105] 20. Az *Amour* c. fejezet ötödik szakaszának első két bekezdése. A hiányzó harmadik a *Kegyelem és nehézkedés* végén olvasható, ld. 61. sz. jegyzetét.

[106] 21. Az *Amour* c. fejezet tizenhetedik szakasza.

[107] 22. A *Le mal* c. fejezet első szakaszának első bekezdése.

[108] 23. A *Le mal* c. fejezet hatodik szakasza. A fordítás hiányos. *Une certaine vertu inférieure est une image dégradée du bien, dont il est plus difficile de se repentir que du mal. Pharisien et publicain.* (Egy bizonyos alsóbbrendű erény a jó lealacsonyított képe, amit meg kell bánni, és amit nehezebb megbánni, mint a bűnt. Farizeus és vámos.)

- [109] 24. *A Le mal c. fejezet nyolcadik szakasza.*
- [110] 25. *A Le mal c. fejezet kilencedik szakasza.*
- [111] 26. *A Le mal c. fejezet tizenhatodik szakaszának első bekezdéséből.*
- [112] 27. *A Le mal c. fejezet harminckettedik szakaszának első bekezdése.*
- [113] 28. *A Le mal c. fejezet harminckilencedik szakaszának első bekezdése.*
- [114] 29. *A Le malheur c. fejezet ötödik szakasza.*
- [115] 30. *A Le malheur c. fejezet nyolcadik szakasza.*
- [116] 31. *A Le malheur c. fejezet tizenhetedik szakaszából.*
- [117] 32. *A Le malheur c. fejezet huszonnegyedik, utolsó szakaszának negyedik és hatodik bekezdése.*
- [118] 33. *A La violence c. fejezet első szakaszának vége.*
- [119] 34. *A La violence c. fejezet negyedik szakaszának második bekezdése.*
- [120] 35. *A La croix c. fejezet első szakasza.*
- [121] 36. *A La croix c. fejezet negyedik szakasza. – Az idézet lelőhelye: Máté, 17,46; Márk, 15,34.*
- [122] 37. *A La croix c. fejezet hetedik szakasza. – Az idézet lelőhelye: János, 12,32–34.*
- [123] 38. *A La croix c. fejezet tizenharmadik szakasza.*
- [124] 39. *A La croix c. fejezet tizennegyedik szakaszának első bekezdése.*
- [125] 40. *A La croix c. fejezet tizedik szakaszának első bekezdése.*
- [126] 41. *A La croix c. fejezet tizenkettedik szakasza.*
- [127] 42. *A La croix c. fejezet huszonegyedik szakaszából Pilinszky máskor is lefordította, vö. VI. Pál pápa irodalomról beszélget 142. o., ill. Füzetek [10] sz. töredék.*
- [128] 43. *A La croix c. fejezet huszonkettedik szakasza.*
- [129] *In: Simone Weil: Cahiers, II. (Füzetek II. kötet), Paris, Plon, 1953. Második, bővített kiadás: Paris, Plon, 1972.*

Első publikálás: Simone Weil „Füzetei”-ből. Új Ember, 1976. május 2. [1–13]; július 18. [14–21]; augusztus 22. [22–32]; szeptember 5. [33]; 1977. március 6. [34]

Kötetben [1–20; 22–32.]: Simone Weil: *Ami személyes, és ami szent. Vigilia, Bp. 1982. 229–233.*

A töredékek folyóirat- és kötetbeli közreadása helyenként eltér egymástól. Kéziratukat nem találtuk a hagyatékban, ezért a jelen kiadás a folyóiratbeli változatot veszi figyelembe; publikálásuk sorrendje a megjelenés időrendjét követi.

A töredékeken belül nem jelöljük külön a kihagyott részeket, mivel a jegyzetek terjedelme ezúttal is a fordított szöveg többszöröse lenne.

A fordítások lelőhelye a *Cahiers II. Paris, Plon, 1972. kiadás alapján*: [1.] – 118.; [2.] – 120.; [3.] – 120.; [4.] – 121.; [5.] – 121.; [6.] – 122.; [7.] – 122.; [8.] – 123.; [9.] – 123.; [10.] 124.; [11.] – 125.; [12.] – 125–126.; [13.] – 126.; [14.] – 176.; [15.] – 175.; [16.] – 173.; [17.] – 174.; [18.] – 176.; [19.] – 128–129.; [20.] – 130.; [21.] – 131.; [22.] – 162.; [23.] – 162.; [24.] – 162.; [25.] – 169.; [26.] 170.; [27.] – 170.; [28.] – 85.; [29.] – 101.; [30.] – 102.; [31.] – 104.; [32.] – 104.; [33.] – 216.; [34.] – 219.

[130] A második bekezdést máskor is lefordította Pilinszky, vö. jelen kiadás 92. p.

[131] Vö. *Kegyelem és nehézkedés* 47. sz. jegyzet. A töredék folytatását ld. 104. p.

[132] Más fordításban ld. jelen kiadás 98. p.

[133] Más fordításban: *A nehézkedés és a kegyelem* [42.] sz. töredék, ill. VI. Pál pápa irodalomról beszélget, jelen kiadás 142. p.

[134] *Máté 7,1; Lukács 6,37.*

[135] *Máté 23,12; Lukács 14,11; 18,14.*

[136] *Le mouvement ascendant et vain (et pire que vain) s'il ne procède pas d'un mouvement descendant. (Minden emelkedő mozgás hiábavaló (és rosszabb mint hiábavaló), ha nem alászálló mozgásból származik.*

[137] A töredék első mondatát Pilinszky máskor is lefordította, vö. jelen kiadás 119 p., valamint *A nehézkedés és a kegyelem* [19.] sz. töredék. A következő két mondat is szerepel eltérő fordításban a *Kegyelem és nehézkedésben*. Vö. 83. p.

[138] Más fordításban jelen kiadás 102 p.

[139] In: Jean Guilton: *Dialogues avec Paul VI, Paris, Fayard, 1967. A fordítás alapjául szolgáló fejezet: Sur ses lectures francaises (conversation à bâtons rompus) – Francia olvasmányairól (fesztelen beszélgetés)* 139–143.

A kimaradt részeket most sem jelöljük külön, mivel terjedelmük összessége meghaladja a fordított szövegét.

Első megjelenés: Új Ember 1967. december 24.

Rövidített változat: Simone Weil: Ami személyes, és ami szent, Vigilia Bp., 1982. 297–298.

A kézirat jelzetszáma Ms. 5936/46. – A szöveget – helyesírási javítással – ez alapján közöljük

^[140] *Vö. Kegyelem és nehézkedés 22. sz. jegyzet, ill. A nehézkedés és a kegyelem [13.] sz. töredék.*

^[141] *2. Pilinszky az idézetet máskor is lefordította, vö. A nehézkedés és a kegyelem [42.] sz., ill. Füzetek [10.] sz. töredék.*

Tartalom

- Szerencsétlenség és istenszeretet[1]
- Ami személyes, és ami szent[11]
- Kegyelem és nehézkedés[23]
 -
 - Bálványimádás[24]
 - Kegyelem és nehézkedés
 - Üresség és kiegyenlítés
 - Elfogadni az ürességet
 - Leszakadás a világról
 - A képzeletről
 - Lemondás az időről
 - A tárgyaltalan (anyagtalan) vágyódásról
 - Az én
 - Dekreáció
 - A félrehúzódsról
 - Szükség(szerűség) és engedelmesség
 -
 - Illúziók
 - Szeretet[81]
- Töredékek
 - A nehézkedés és a kegyelem[85]
 - Füzetek[129]
- Függelék
 - Jean Guitton: VI. Pál pápa irodalomról beszélget[139]
- Utószó
- Simone Weilről